

Tartu Ülikool
Ajaloo ja arheoloogia instituut

Liivo Laanetu

MERESÕJALINE MÕTE AJAKIRJAS
„MERENDUS“ 1933-1940

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Ago Pajur

Tartu 2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. AJAKIRI „MERENDUS“	11
1.1. Ajakirja asutamine ja eesmärgid.....	11
1.2. Ajakirja toimetuse ning mereväeohvitseridest autorid	14
1.3. Suhted teiste riigikaitsealaste ja merenduslike väljaannetega	19
1.4. Ajakirja likvideerimine	22
2. KIRJUTISED MERELISEST RIIGIKAITSEST.....	24
2.1. Mereväepoliitika.....	24
2.2. Merejõudude roll riigikaitse ja laevastiku uuendamise.....	26
3. KIRJUTISED MERESÕJAST JA MERESÕJAPIDAMISEST	35
3.1. Rannakaitseküsimused „Merenduse“ veergudel	35
3.2. Rannakaitse geopoliitilisest ja -strateegilisest seisukohast	36
3.3. Aktiivne rannakaitse	37
3.4. Rannakaitse väikesõja kontseptsioon.....	38
3.5. Redulaevastik ja rannakaitsekoondis	46
3.6. Mere vaba kasutamine	47
KOKKUVÕTE.....	50
SUMMARY	54
KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	59
LISAD.....	65

SISSEJUHATUS

Ajakiri „Merendus“ ilmus Mereväe Ohvitseride Kogu väljaandena aastatel 1933-40 ja selle näol oli ja on jätkuvalt tegemist ainsa eestikeelse meresõjandusliku erialase perioodikaväljaandega, kus avaldatud kirjutised kujutavad endast kõige olulisemat allikat Eesti meresõjalise mõtteloo kohta.

Ajakiri „Merendus“ on leidnud Eesti Teise maailmasõja eelse merelise riigikaitse uurijate poolt kasutamist allikana tollaste sündmuste, olude ja inimeste uurimisel¹. „Merenduse“ väljaandjate, kaastööliste, ilmunud materjalide analüüsi ja üldisemalt ajakirja enda lugu seni iseseisva uurimisobjektina käsitletud ei ole.

Kuigi olin ajakirja „Merendus“ olemasolust teadlik juba varasest nooruspõlvest, kerkis „Merendus“ minu huviorbiiti tõsisemalt alles mõne aasta eest, kui tekkis võimalus põhjalikumalt tutvuda ajakirjas avaldatud kirjutistega. Lugesdes pea kaheksa aastakümne eest kirjapandud mõtteid, tekkis lisaks tõdemusele, et nii mõnedki toonased merekaitsega seotud teemad pakuvad huvi veel tänapäevalgi, ka üha süvenev huvi saada teada, kuidas oli mereväeohvitseridel enne Teist maailmasõda õnnestunud käivitada ja käigus hoida erialast ajakirja. Süvenedes küsimuste loetelu üha pikenes – näiteks, kes olid ajakirja kaastöötajad, milline oli nende teenistuskäik, kas ohvitseride haridus- ja teenistusala taust võis mõjutada nende aktiivsust ajakirjale kaastööde tegemisel, kuidas toimus ajakirja rahastamine, milline oli ajakirjas käsitletud teemadering jne. Otsustasin kasutada läbi aegade ainukest eestikeelset mereväelist erialast ajakirja teadusliku uurimistöo objektina oma ajalooõpingutes ja minu kaugemaks sihiks on „Merenduse“ uurimisel katsuda leida vastuseid küsimusele – kas tänapäeva mereväeohvitseridel oleks midagi õppida oma Teise maailmasõja eelsetelt ametivendadelt? Oma proseminaritöös² uurisin „Merenduse“ asutamise, väljaandmise ja kirjutiste autoritega seotud küsimusi. Bakalaureusetööga soovin astuda „Merenduse“ uurimisel sammu edasi ja tegeleda ajakirjas avaldatud kirjutiste

---

¹ Näiteks: Naber, Reet. Eesti Merejõudude juhatajad 1918-1940: Lühielulood. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja AS Kirjastus Elmatar, 2004; Urb, Taavi. Mereväe allohvitserid 1918-1939. Bakalaureusetöö. Tartu, 2006. Õun, Mati; Walter, Hannes; Sammalsoo, Peedu. Võitlused Läänemerel 1918-1919: Suurbritannia ja Eesti laevastik Vabadussõjas. Tallinn: Olion, 2003; Gerndorf, C. Külalised merelt: Eesti Vabariiki aastail 1920-1939 külastanud sõjalaevad. Tallinn: Olion, 2009; Kokk, Ragnar. Eesti Merejõudude allveelaevad ja allveelaevnikud. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja AS Kirjastus Elmatar, 2006; Ojalo, Hanno; Sammalsoo, Peedu; Õun, Mati. Võitlused Peipsil ja Emajõel 1234-1944. Tallinn: Grenader, 2012

² Laanetu, Liivo. Mereasjanduslik ajakiri „Merendus“ 1933-1940. Proseminaritöö. Tartu, 2014

uurimisega. Keskendun eelkõige sõjanduslikele kirjutistele, täpsemalt kirjutistes avalduva meresõjalise mõtte uurimisele.

Uurimistöö eesmärk on uurida, millisel moel avaldus *meresõjaline mõte* ajakirjas „Merendus“ ilmunud kirjutistes. Kasutatud allikate ja kirjanduse põhjal ei ole õnnestunud tuvastada, milline on sõjalise mõtte mõiste universaalne definitsioon. Sõjaliste mõtlejatena on eelistatud esitleda eelkõige sõja strateegilist ja operatsioonitasandit³ mõjutanud kirjatööde autoreid ning sõjalise mõttena nende loomingu⁴, kuid samas pole mingit põhjust mitte pidada sõjalisteks mõtlejateks ka sõja madalamaid tasandeid käsitlenud autoreid. Uurimistöö mahu tõttu on siiski eelkõige uuritud neid kirjutisi, mis käsitlesid meresõja, meresõjapidamise ja merelise riigikaitse kõrgemaid tasandeid. Seetõttu ei ole uuritud kirjutisi, mis käsitlesid üksnes mereväetaktikalisi või protseduurilisi küsimusi, välja arvatud juhul, kui need osutusid uurimisülesannete seisukohalt relevantseteks. Uurimisväljast on jäänud samuti välja sõjaajaloolised kirjutised, mis pelgalt kirjeldavad minevikusündmusi ja kus puuduvad kirjutise autori kokkuvõtted, mis oleksid uurimistöö seisukohalt relevantsetes.

Ajakirja enda, selle autorite ja suhete puhul teiste riigikaitseliste ning merenduslaste väljeannetega on kasutatud ka väljendit *meresõjanduslikud kirjutised*. Sellistena on käsitletud lisaks eelmainitutele ka teisi meresõjapidamist ja sellega seonduvat hõlmavaid kirjutisi. Nende hulka ei ole arvatud pelgalt sündumisi kirjeldavaid sõjaajaloolisi ega lühemaid, üksnes kirjeldavaid ülevaateid välislaevastikest.

Meresõjalise mõtte kui uurimistöö objektina käsitletakse uurimistöös ajakirjas „Merendus“ merelise riigikaitse, meresõja ja meresõjapidamise teemadel avaldatud arvamusi, seisukohti, ettepanekuid ja teisi asjakohaseid mõtteavaldusi. Uurimistöö eesmärgist tulenevalt olen püstitanud järgmised uurimisülesanded:

- 1) selgitada välja, millised olid „Merenduse“ suhted ja sidemed teiste riigikaitseliste ja merenduslaste ajakirjadega;
- 2) selgitada välja, kes autoritest on käsitletavat olulisemate meresõjaliste mõtlejatena;

---

³ Eristatakse sõja strateegilist, operatsiooni- ja taktikalist tasandit. Mõned autorid eristavad veel ka neljandat – toimingu- ehk tehnilise tasandi nimetust kandvat ja taktikalisest madalamal paiknevat sõja tasandit. Geoffrey Till. *Merevõim: Teejuht 21. sajandisse*. Teine väljaanne. Tallinn: Riigikaitse raamatukogu, 2012. Lk 134-135

⁴ Näiteks sõjandusteooria uurijad ajaloolased Azar Gat ja Martin van Creveld käsitlevad sõjaliste mõtlejatena autoreid, kes on tegelenud strateegilise või operatsioonitasandi mõtestamisega või on etendanud olulist rolli nende arendamisel (Azar Gat. *A History of Military Thought: From the Enlightenment to the Cold War*. New York: Oxford University Press, 2001; Martin van Creveld. *Krig og krigsteori*. København: Gyldendal, 2003).

- 3) selgitada välja, millised olid „Merenduses“ avaldatud olulisemad merelise riigikaitse ja meresõjapidamise alased seisukohad;
- 4) analüüsida olulisemaid „Merenduses“ avaldatud merelise riigikaitse ja meresõjapidamise alaseid seisukohti.

Uurimistöö on jaotatud kolmeks osaks (peatükiks). Esimeses osas tutvustatakse olulisemaid tahke ajakirja asutamisest ja väljaandmisest ning uuritakse mereväeohvitseridest autoreid. Teises osas käsitletakse merelise riigikaitse alaseid kirjutisi. Kolmandas osas uuritakse meresõjapidamisega seotud kirjutisi.

Kuna „Merenduse“ autorid ei ole alati olnud meresõjandusliku terminoloogia kasutamisel järjepidevad, samuti võis teatud väljendite tähendus sõltuda autori isiklikest eelistustest, ning märkimisväärne osa tollaegsest oskussõnavarast on tänapäeva keelekasutuse seisukohalt iganenud, siis on uurimistöös eelistatud tänapäevaseid termineid. Vajadusel on väljendi algkuju lisatud joonealuse märkusena.

Ajakirja uurimisel põhineva uurimistöö puhul on peamine allikas loomulikult ajakiri ise. Proseminaritöö tarbeks töötasin läbi kõik ajakirja numbrid, ning selle põhjal koostas in üksikasjaliku kirjutiste täieliku loetelu ja kommenteeritud ülevaate, mis sisaldab andmeid iga üksiku kirjutise kohta koos asjakohase lühitutvustuse, asukohaviite, autori andmete, märkmed illustratsioonide kohta ning uurija enda kommentaarid ja märkused. Kuna tegemist on käesoleva uurimistöö formaadi jaoks liiga mahuka materjaliga, siis on see jäänud juhendaja soovitusel tööle lisamata. 2013. aasta novembris edastasin eelmainitud kirjutiste täieliku ülevaate Kaitseväe peastaabi peabibliograafile, kelle kinnitusel hakatakse seal toodud andmeid sisestama 2014. aasta jooksul Eesti artikliotsingu andmebaasi ISE. Bakalaureusetöö tarbeks koostas in üksnes meresõjanduslikena käsitletavate kirjutiste loendi.

Teiste allikatena olen uurimistöös kasutanud ülekaalukalt riigiarhiivi materjale. Ohvitseride keskkogu ja ohvitseride kogude fondi (fond 700) uurimisel selgus tõsiasi, et ajakirja „Merendus“ toimetuse enda dokumentatsioon anti juba 1940. aastal üle Punalipulisele Balti laevastikule ja ei ole seetõttu vähemalt Eestis kättesaadav. Seetõttu kujunesid ajakirja uurimisel peamiseks allikateks Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolekute, juhatuse koosolekute ja revisjonikomisjoni koosolekute protokollid, kust pärineb enamus ajakirja asutamise, eesmärkide, väljaandmise, toimetuse ja majandusliku olukorra kohta käivat infot. Olulisemate autorite eluloolised andmed on koostatud

peamiselt Merejõudude Staabi (fond 527) fondides olevate ohvitseride teenistustoimikute põhjal.

„Merendust“ ennast käsitlevate allikatena on kasutatud Reet Naberi uurimistööd merejõudude juhatajatest⁵ ning asjakohaseid teatmeteoseid⁶. Mereväeohvitseride sõjalise hariduse väljaselgitamisel on kasutatud Andres Seene Eesti sõjalise hariduse kujunemise ja arenemise ning Kõrgema Sõjakooli teemalisi uurimistöid.⁷ Mereväeohvitseridest autorite andmete täpsustamisel on kasutatud ka Peedu Sammalsoo uurimistööd merejõudude insenermehaanikutest⁸ ja Eesti Sõjamuuseumi ohvitseride andmekogu⁹. Laevastiku uuendamise protsessi tagamaade uurimisel kasutasin Ragnar Koka uurimistööd Eesti allveelaevadest ja allveelaevnikest.¹⁰ Eesti ja Soome salajase sõjalise koostöö tutvustamiseks on kasutatud Jari Leskise uurimistööd kahe maa merejõudude koostööst.¹¹

Uuris in teistest riigikaitsealistest ajakirjadest – „Sõdur“ ja „Kaitse Kodu!“ – valitud aastakäikudest (1927-40) ning ajakirjadest „Sõduri Lisa“ ja „Sõjateadlane“, milline oli olukord merelise riigikaitse teemaliste kaastööde avaldamisega sõjaväe ametlikes häälekandjates. Kasutatud on ka ühte ajalehes „Vaba Maa“ 1933. aastal ilmunud kirjutist, kus käsitletakse laevastiku uuendamise teemat. „Sõdurist“ (1922-23, 1934) pärinevad ka täiendavad kommentaarid teatud teemadele (merejõud vs õhujõud; Eesti geostrateegiline olukord).

Tuginedes ajakirja „Merendus“ uurimise pikaajalisele eesmärgile – selgitada välja, mida on tänapäeva mereväeohvitseridel õppida oma eelkäijatelt, on uurimiseesmärkide saavutamisel lähtunud kaasaegsest sõjandusteooriast, mille tutvustamisel ja uurimistöö käigus argumenteerimisel on kasutatud Edward Luttwaki¹², Geoffrey Tilli¹³ ja Milan

---

⁵ Naber, Reet. Eesti Merejõudude juhatajad 1918-1940: Lühielulood. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja AS Kirjastus Elmatar, 2004

⁶ Eestikeelne ajakirjandus 1766-1940, I, A-N. Toimetanud Endel Annus ja Tiina Loogväli. Tallinn: Eesti Akadeemiline Raamatukogu, 2002; Mereleksikon. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1996

⁷ Seene, Andres. Kõrgem Sõjakool 1921–1940. – *KVÜÕA Toimetised* 2008, nr 9, lk 9–112; Seene, Andres. Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919–1940. – *KVÜÕA Toimetised* 2013, nr 17, lk 7-80

⁸ Sammalsoo, Peedu. Eesti mereväe insenermehaanikud aastail 1918-1940. – *Eesti Meremuuseumi Toimetised* 5. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 2006, lk 32-45

⁹ Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri Muuseum. Ohvitseride andmekogu: Eesti ohvitserid 1918-1940, <http://prosopos.esm.ee/>

¹⁰ Kokk, Ragnar. Eesti Merejõudude allveelaevad ja allveelaevnikud. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja AS Kirjastus Elmatar, 2006

¹¹ Leskinen, Jari. Vendade riigisalus. Tallinn: Sinisukk, 2000

¹² Luttwak, Edward N. Strateegia: sõja ja rahu loogika. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2006

¹³ Till, Geoffrey. Merevõim: Teejuht 21. sajandisse. Teine väljaanne. Tallinn: Riigikaitse raamatukogu, 2012

Vego¹⁴ töödes esitatud seisukohti. Kasutatud on ka meresõja klassiku Julian Corbetti¹⁵ seisukohti. Meresõjaliste mõistete puhul on kasutatud samuti NATO kasutusel olevaid definitsioone.¹⁶

Eestikeelse tänapäevase terminoloogia täpsustamisel on kasutatud Kaitseväe terminoloogiakomisjoni soovitatud keelendeid kajastavat kodulehte¹⁷ ning kasutatud mõistete defineerimisel olen lähtunud võimalusel Eesti keele seletavas sõnaraamatust.¹⁸

Kuna merenduse ja merelise riigikaitse näol on Eestis tegemist suhteliselt väheuuritud valdkondadega, siis tundub eeltoodu põhjal tööd jaguvat nii mõnekski järgnevaks uurimistööks. Edasist uurimist väärivad kõik olulisemad „Merenduses“ väljatoodud merelise riigikaitse ja meresõjapidamise alased seisukohad. Uurida tasub nii seda, kuivõrd võisid neis avalduvad mõttekäigud olla kujundatud omas ajas aktuaalsete välismaiste teooriate ja eeskujude poolt kui ka seda, mida võiksid tänapäevased mereväelased võtta üle oma eelkäijatelt.

Eraldi soovin tänada vanemleitnant Ott Laanemetsa, kes võimaldas uurimistööst vältel piiramata ajaks kasutada oma isiklikku "Merenduse" kõikide aastakäikude täielikku kogu, mis lõi eeldused uurimistööst peamise allika põhjalikumaks tundmaõppimiseks võrreldes näteks raamatukogus töötamisega.

Järgnevalt selgitatakse merelise riigikaitse, meresõja ja meresõjapidamise käsitlust uurimistööst ning selgitatakse uurimistööst seisukohalt olulisemaid sõjandusteoreetilisi mõisteid.

Riigikaitse on defineeritud kui *riikliku julgeoleku tagamine, riigi suveräänsuse kaitse; selleks rakendatavate riiklike abinõude süsteem*.¹⁹ Milan Vego järgi on mereväepoliitika näol tegemist kogumiga kõikidest riigi kõrgeimate poliitiliste ja mereväeliste juhtide poolt langetatud poliitilistest, diplomaatilisest, finantsilisest, sotsiaalselt, aga ka puhtalt sõjalistest otsustest, mis avaldavad mõju riigi üldisele merenduslikule olukorrale, mereväe suurusele (sealhulgas laevastiku koosseisule ja personali arvukusele) ja merelise

---

¹⁴ Vego, Milan N. *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*. Second, revised edition. Cass series: *Naval policy and history; No 5*. London: Frank Cass Publishers, 2003

¹⁵ Corbett, Julian S. *Principles of Maritime Strategy*. Mineola, New York: Dover Publications, Inc., 2004

¹⁶ AJP 3.1 (Inclusive Change 1). Allied Joint Maritime Operations. April 2004

¹⁷ Kaitseväe terminoloogiakomisjon, <http://mt.legaltext.ee/militerm/> Kasutatud 16.04.2014

¹⁸ Eesti keele seletav sõnaraamat, <http://www.eki.ee/dict/ekss/> Kasutatud 2.05.2014

¹⁹ Eesti keele seletav sõnaraamat, <http://www.eki.ee/dict/ekss/> Kasutatud 2.05.2014

riigikaitse²⁰ organisatsioonile. Vego selgitab, et erinevalt mereväestrateegiast on mereväepoliitika olulisel määral mõjutatud riigi sisepoliitikast, kuid samas on oluline teada, et riigi sise- ja välispoliitika on omavahel seotud. Mereväe suurus ja sõjalised võimekused sõltuvad peamiselt riigi tööstuslikust võimsusest, rahastamise suutlikkusest ning riigi poliitilise juhtkonna tahte olemasolust eraldada laevastiku laiendamiseks ja moderniseerimiseks ressursse. Vego järgi määratleb riigi välispoliitika mereväepoliitika välised raamid ning sisepoliitilistest teguritest sõltub mereväepoliitika eesmärkide saavutamine.²¹

Meresõda on defineeritud kui *sõjalaevastiku (ja lennuväe) lahingutegevus merel ja rannikualal*.²² Sõjalise mõtte olemust uurinud James Storr järgi on praktilise sõjategevuse seisukohalt oluline eristada omavahel sõda (ing.k. *war*), mis tähendab riikidevahelist kollektiivset relvastatud vägivalda ja sõjapidamist (ing.k. *warfare*), mis tähendab riikidevahelise kollektiivse relvastatud vägivalda teostamist.²³ Storr on seisukohal, et sõdade uurimine on peamiselt ajaloo seotud valdkond, kuid sõjapidamine ja seeläbi ka sõjandusteooria on seotud eelkõige meetodite ja metodoloogia uurimisega.²⁴ Uurimistöös on meresõjapidamisena käsitletud meresõja teostamist. Meresõjapidamise meetodite ja metodoloogia puhul on uurimistöös uuritud eelkõige nende olemasolu lähtuvalt meresõjateoreetilistest mõistetest.

Milan Vego mõtestab mereväestrateegiana²⁵ merelisel tandril sõjalise jõu kasutamise kunsti, oskusi ja teadmisi eesmärgiga saavutada sõjalise strateegia merelisi aspekte. Mereväestrateegia moodustab lahutamatu osa riigi kaitsestrateegiast ja riiklikust sõjalisest strateegiast. Mereväestrateegia määratleb muuhulgas riiklikus sõjalises strateegias kehtestatud merelise keskkonnaga seotud strateegiliste eesmärkide saavutamiseks vajalikud eeldused: baaside asukohtade valik, üldise meresõjapidamise kontseptsiooni väljaarendamine, primaarse ja sekundaarse tandri määramine, merelise jõu olemasolu vajaduse määramine erinevatel tandrritel.²⁶

---

²⁰ Originaalis *maritime forces*.

²¹ Vego 2003, lk 2

²² Eesti keele seletav sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/ekss/> Kasutatud 2.05.2014

²³ Storr 2009, lk 7

²⁴ Storr 2009, lk 8-9

²⁵ Kuigi Edward Luttwak nimetab mereväestrateegiat kui „ühe väeliigi strateegiat“ nn ebastrateegiaks (Luttwak 2006, lk 196, 199-203), ei paku ta mingit alternatiivset keelendit selle kohta, mida Milan Vego argumenteeritult nimetab mereväestrateegiaks.

²⁶ Vego 2003, lk 2

Kuni 19. sajandini keskendus meresõjaline mõte sõja taktikalisele tasandile (lahingukunst) ehk laevastiku juhtimisele lahingus. Alates 19. sajandi lõpust hakati sõjategevust merel käsitlema üldisest sõjandusteooriast tulenevalt ka strateegilises ja poliitilises kontekstis (sõjakunst). Kahe maailmasõja vahel lisandus strateegilise ja taktikalise tasandi vahele neid kahte ühendav operatsioonitasand (operatiivkunst).²⁷ 20. sajandi alguseks väljakujunenud kontseptsiooni järgi oli iga mereväe peamiseks eesmärgiks haarata ja säilitada mereülemvõim,²⁸ mis tähendas ühe laevastiku absoluutset domineerimist merel. Briti meresõjateoreetik Julian Corbett kirjutas Esimese maailmasõja künnisel, et *meresõjapidamise eesmärk peab olema alati kas otseselt või kaudselt mereülemvõimu saavutamise või siis takistada selle saavutamist vaenlase poolt*²⁹. Mereülemvõim tähendas Corbetti sõnul ei midagi muud kui mereliste ühenduste kontrollimist nii sõjalistel kui majanduslikel eesmärkidel.³⁰ Corbetti hinnangul oli aga täieliku mereülemvõimu saavutamine keeruline, sest see varieerus erinevate tegurite (neist olulisimad ajalised ja ruumilised) tõttu.³¹ Tema ideede mõjul võeti kasutusele uus mõiste *mereala valdamine*,³² mis tähendab mereülemvõimu mingil konkreetsel ajavahemikul mingis konkreetses kohas.³³ Mereülemvõim annab merejõududele vabaduse kasutada mereala oma huvides ja takistada vaenlasel selle hõivamist. Täieliku mereülemvõimu saavutamine on võimalik üksnes vastase merejõudude hävitamise või kõrvaldamisega.³⁴

Merehõive takistamise all mõistetakse *olukorda, kui üks osapooltest, olemata ise võimeline valdama mingit [määratud] mereala, takistab samal ajal teisel [osapoolel] sellesama mereala valdamist*.³⁵ Merehõive takistamine, mis ei sea eesmärgiks mereala valdamist, vaid seisneb üksnes vastase mereala valitsemise takistamises läbi asümmeetrilise kahju tekitamise, võib olla kas mereala valdamise alternatiiviks või siis mereala valdamise täienduseks. Merehõive takistamine on eelistatud [kontseptsiooniks] eelkõige väiksematele kaitsele orienteeritud merevägedele, eriti kui nad peavad silmitsi seisma endast märkimisväärselt tugevamate jõududega.³⁶

---

²⁷ Till 2012, lk 134-135

²⁸ Vego 2003, lk 110; Till 2012, lk 238-239

²⁹ Corbett 2004, lk 87

³⁰ Corbett 2004, lk 90

³¹ Corbett 2004, lk 102

³² Till 2012, lk 248-249; Vego 2003, lk 110

³³ AJP 3.1, lk 1-8

³⁴ AJP 3.1, lk 1-8

³⁵ AJP 3.1, lk 1-8

³⁶ Till 2012, lk 251

Milan Vego järgi eristatakse meresõjapidamises kolme põhilist meetodit – mereväetaktikalise tegevusi, suuri mereväeoperatsioone ja sõjakäike.³⁷ Mereväetaktikaliste tegevuste mõistet kohaldatakse kõikide merejõudude rakendamist käsitlevate tegevuste kohta alates merepatrullimisest ja –seirest kuni merelahinguni. Merejõudude taktikalise rakendamise põhilised meetodid on rünnakud, löögid, kokkupõrked ja lahingud.³⁸

Julian Corbetti hinnangul tähendas kaitse meresõjas³⁹ kas strateegilisel või taktikalisel tasandil otsustavate tegevuste vältimist, eesmärgiga hoida oma laevastikku selleks puhuks, kui olukord on arenenud endale soodsamaks. Merejõudude seiskohalt oli oluline tagada, et otsest tegevust vältiv laevastik püsiks aktiivse ja tarmukana. Kõige paremini sobis sellist kaitsetegevust iseloomustama kontseptsioon redulaevastikust.⁴⁰ Milan Vego järgi mõistetakse redulaevastikuna⁴¹ üht meresõjapidamise meetodit, mis seisneb nõrgema laevastiku teadlikus hoidumises otsesest lahingutegevusest endast tugevama vastasega eesmärgiga vältida oma jõudude hävitamist. Teadmine, et teise poole laevastik on jätkuvalt olemas ja valmis tegutsema, takistab tugevamal poolel kasutamast mereala oma eesmärkide saavutamiseks, sest tugevama jõud on seeläbi seotud nõrgema poole laevastiku otsimisega või siis peavad olema valmis tõrjuma võimalikke ründeid.⁴² Geoffrey Till toob esile mõned redulaevastikule iseloomulikud tegutsemisviisid: pideva kimbutamise ja eest lipsamise abil võetakse tugevamalt vastaselt võimalus oma üleoleku vilju täiel määral nautida; saavutada mereülemvõim kaudseid teed pidi ja vähemalt esialgu vältida lahingut. Selline lähenemine sobib sõjaliselt nõrgemale osapoolle, kes tavapärasel viisil mereülemvõimu saavutada või vaidlustada ei loodagi.⁴³

---

³⁷ Originaalis: *naval tactical actions, major naval operations, campaigns*. Vego 2003, lk 129

³⁸ Originaalis: *attacks, strikes, engagements, battles*. (Tõlge: <http://mt.legaltext.ee/militerm> Kasutatud 16.04.2014) Vego 2003, lk 129

³⁹ Originaalis: *naval defence*.

⁴⁰ Corbett 2004, lk 213-214

⁴¹ Ingliseelse termini *fleet-in-being* eestikeelseks eelisterminiks soovib Kaitseväe terminoloogiakomisjon *redulaevastik* (<http://mt.legaltext.ee/militerm/> Kasutatud 16.04.2014). G.Tilli tõlkija on eelistanud kasutada väljendit *laevastiku kohalolu*.

⁴² Vego 2003, lk 206-212

⁴³ Till 2012, lk 282-283

1. AJAKIRI „MERENDUS“

Materjale, kus oleks leidnud käsitlemist ajakiri „Merendus“ ise, on õnnestunud leida üllatavalt vähe. „Merendust“ on mainitud teatmeteoses „Eesti ajakirjandus 1766-1940“⁴⁴. „Merenduse“ olemasolu ei leia mainimist „Eesti Entsüklopeedia“ 1934. aasta ega 1995. aasta väljaannetes, kus oleks võinud vastav märksõna alfabeetiliselt ilmuda.

„Merenduse“ kohta on teadaolevalt vaid kaks trükisõnas ilmunud hinnangut. Esimene neist on „Mereleksikoni“ samanimeline artikkel, mis sedastab: „*Merendus*“, 1933-40 Tallinnas ilmunud merendusajakiri, Mereväe Ohvitseride Liitkogu väljaanne. Oli algselt mõeldud kõigile merekutsealade inimestele (ka sportlastele), kuid peagi sisaldas valdavalt meresõjanduslikke artikleid. Ilmumissagedus 6 korda a-s⁴⁵. Teine hinnang pärineb mereajaloolase Reet Naberi merejõudude juhatajate lühielulugude raamatust: *Grenzil*⁴⁶ oli merejõudude juhatajana kasutada merekaitse seisukohtade propageerimiseks ka erialaväljaanne. 1933. aastal Ohvitseride Liitkogu väljaandmisel ning merejõudude staabi toimetusel ilmuma hakanud mereasjandusliku ajakirja „Merendus“ esimese numbri saatesõnas kirjutas Grenz [...]. Loomulikult jätkus tava merejõudude probleeme käsitleda ka ajakirjas „Sõdur“⁴⁷.

1.1. Ajakirja asutamine ja eesmärgid

Kõik Eesti sõjaväe ohvitseride kogud tegutsesid Vabariigi ohvitseridekogude põhikirja alusel, mille põhjal igaüks koostas oma väeosa eripära arvestava kodukorra. Ajakiri „Merendus“ omanik ja väljaandja oli Mereväe Ohvitseride Kogu (edaspidi ka *MOK* või *Kogu*). Järgnevalt selgitatakse, milline oli Kogu tegevuse eesmärk, kuidas oli korraldatud juhtimine ja millised olid olulisemad saavutused oma tegutsemise jooksul.

Kogud olid juriidilistest isikutest kaitseväe asutused, mille ülesandeks oli koondada ohvitseri ja sõjaväeametnikke⁴⁸. Ühtlasi tuli tagada oma liikmete isamaaline vaimsus ning hoolitseda nende nii seltskondliku kui ka sõjaväelise kasvatus ja arengu eest, kuid samuti

---

⁴⁴ „Merendus“ on ühtlasi üks väheseid väljaandeid, mille kohta seal illustreerivat materjali avaldatakse. Eestikeelne ajakirjandus 1766-1940 2002, lk 425-426

⁴⁵ Mereleksikon 1996, lk 266

⁴⁶ Mereväekapten Valentin Martin Grenz; oli merejõudude juhataja aastatel 1932-38.

⁴⁷ Naber 2004, lk 100

⁴⁸ Ilma sõjaväelise auastmeta isikud, kes teenisid sõjaväes peamiselt tagalateenistuse ametikohtadel. Teenisid ohvitseri ametikohtadel ja kandsid vormiriietust. Nimetati ka kaitseväeametnikkeks sõltuvalt sellest, kas riigi relvajõudusid nimetati parasjagu *sõjaväeks* või *kaitseväeks*.

pidid kogud võimaldama oma liikmetele majanduslikku omaabi⁴⁹. Olulisel kohal oli finantstegevus – omaabi korras tegutses liikmetele rahalist toetust võimaldav hoiu-laenuühisus, samuti võisid ohvitseride kogudel olla oma ettevõtted, milleks Mereväe Ohvitseride Kogu puhul oli ajakiri „Merendus“⁵⁰. Üldkoosolekul valiti Kogu juhatus, revisjonikomisjon, majavanem ja ajakirja toimetuse liikmed⁵¹. Kogu suuremate saavutustena on toodud esile tenniselplatside muretsemist, purjejahi soetamist, oma liikmetele mitmete majandusliku iseloomuga soodustuste loomist ning ajakirja „Merendus“ asutamist.⁵² Aastatel 1929–38 kandis MOK nimetust Mereväe Ohvitseride Liitkogu.

Mereväe ajakirja mainiti esmakordselt Kogu juhatuse 27. oktoobri 1932 koosoleku protokollis, kus oma ajakirja asutamise mõtte algatajatel paluti esitada lahti kirjutatud kavad ja kalkulatsioonid juhatusele arutamiseks ning otsustamiseks⁵³. Kahjuks ei ole kasutatud allikate põhjal võimalik tuvastada, kes konkreetselt mereväe ajakirja loomise mõtte autoriteks olid. 8. novembril 1932 toimus järgmine juhatuse koosolek, kus pärast kirjalike ettepanekutega tutvumist ja täiendavate selgituste ära kuulamist otsustati põhimõtteliselt ajakirja asutajate initsiatiivi toetada ning esitada see lõplikuks otsustamiseks üldkoosolekule. Kaptenleitnant Vassili Martsonil⁵⁴ paluti tegeleda täiendava selgitustööga ning valmistada ette vastav ettekanne üldkoosolekul esitlemiseks.⁵⁵

22. novembril 1932 oli mereväe ajakirja asutamise küsimus ühe päevakorrapunktina arutlusel Kogu üldkoosolekul. Loeti ette initsiaatorite pöördumine, kus olid välja toodud ajakirja väljaandmise põhjused ning eesmärgid, mida ajakiri peaks taotlema:

- 1) *mereväe tähtsuse selgitamine ja laevastiku uuendamise idee propageerimine;*
- 2) *mereväe isiklise koosseisu silmaringi ja teadmiste laiendamine;*
- 3) *ergutada inimesi iseseisvale tööle ja mõtlemisele;*

---

⁴⁹ Vabariigi ohvitseridekogude põhikiri. 07.12.1927. – RT 1927, 112, lk 1213-1223. Kuigi Vabariigi ohvitseridekogude põhikirja muudeti korduvalt, jäi kogude põhiolemus samaks.

⁵⁰ MOK sai tulu ka talle kuuluva purjejahi „Eha“ väljarentimisest.

⁵¹ Juhatusse kuulusid esimees, abiesimees, juhatuse liige (tavaliselt 1-2) ja juhatuse liikmekandidaadid (tavaliselt 1-2). Valimistel vähem hääli saanud nimetati kandidaadiks (või tagavaraliikmeks). Sekretär ja laekahoidja nimetati juhatuse liikmete ja liikmekandidaatide seast. Igal aastal juhatuse liikmeid ja liikmekandidaate ei valitudki (vt Lisa 2). Revisjonikomisjoni valiti tavaliselt viis liiget ja kaks tagavaraliiget; ajakirja toimetusse – peatoimetaja, toimetaja ja majandustoimetaja (toimetuse liikmete kohta vt Lisa 3).

⁵² J.S. Ülevaade Mereväe Ohvitseride Kogust Mereväe XX aastapäevaks. – *Merendus* 1938, nr 6, lk 322-323

⁵³ Mereväe Ohvitseride Liitkogu juhatuse koosoleku protokoll 27.10.1932. – ERA 700.1.448, l 31

⁵⁴ Tol hetkel Merejõudude Staabi ülema kohusetäitja (eluloolisi andmeid vt Lisa 10). Eestistatult uus nimi Valev Mere. Milline oli V. Martsoni täpne roll ajakirja asutamise juures, on praeguses uurimisseisus teadmata.

⁵⁵ Mereväe Ohvitseride Liitkogu juhatuse koosoleku protokoll 08.11.1932. – ERA.700.1.448, l 32

4) raskused, millistega seotud „Sõduris“ kirjutamine.⁵⁶

Ajakirja asutamise otsus võeti üldkoosolekul vastu ühehäälselt, ning avaldati põhimõttelist toetust algatajate esitatud eesmärkidele ja lisati omalt poolt, et ajakiri *peab olema sisult enamikus populaarne*. Pärast pikemat teemakohast arutelu otsustati ühehäälselt: 1) alustada ajakirja väljaandmist 1. jaanuarist 1933 eeldusel, et on leitud vähemalt 400 tellijat; 2) volitada juhatust laenama ajakirja toimetusele 400 krooni; 3) teha kogu liikmetele ajakirja tellimine kohustuslikuks⁵⁷; 4) valida üks pea- ja neli tegevtoimetajat⁵⁸; 5) ajakirja sisu korraldamine anda ülesandeks toimetusele; 6) ajakirja nimi jätta toimetuse ja Kogu juhatuse valida; 7) kaastöötajate leidmine ja teiste organisatsioonidega kontakti loomine jäeti samuti toimetuse ülesandeks.⁵⁹ Üldkoosolek valis ühehäälselt ajakirja peatoimetajaks juhatuse ettepanekul kaptenleitnant Vassili Martsoni ning tegevtoimetaja⁶⁰ valimine jäeti tema hooleks. 8. veebruaril 1933 toimus Kogu juhatuse koosolek, kus ainsa päevakorrapunktina otsustati lugeda ajakirja toimetuse poolt esitatud kalkulatsioonid rahuldavaks ning edastada otsus väeosäulemale⁶¹ kinnitamiseks.⁶²

Uue ajakirja eesmärgid sõnastati 1933. aastal märtsis trükivalgust näinud esimese numbriga juhtkirjas, mille autoriteks on märgitud Kogu juhatuse⁶³ ja toimetuse liikmed: *Juba mitmeid aastaid on liikunud merenduslikes ringkonnis mõtte asutada ajakiri, mis püüaks siduda rohkem üksteisega merendusest huvitatud ringkondi, koondades need ühise ajakirja ümber. Seepärast Mereväe Ohvitseride Liitkogu otsustas hakata välja andma ajakirja, mis tahab merendusele lähedalseisvaid ringkondi õhutada ühistundele, äratada huvi merenduse vastu laiemais rahvahulgis üldse olenemata nende elukutsest [...]. Käesolev ajakiri [...] püüab anda kõigile asjahuvilisile võimaluse eelpool toodud küsimuste selgitamiseks, oma vaadete avaldamiseks, uuenduste ja ideede propageerimiseks, vastastikuseks informatsiooniks jne. [...] Ajakiri tahab aidata kõiki meremehe-kutsega isikuid, olgu see*

⁵⁶ Mereväe Ohvitseride Liitkogu üldkoosoleku protokoll 22.11.1932. – ERA 700.1.443, l 18

⁵⁷ MOK liikmete täpne arv ei ole praeguses uurimisseisus teada, kuid üldkoosoleku protokollides kajastuvate osalejate arvude mainimise põhjal võis see olla hinnanguliselt 50-60.

⁵⁸ Võimalik, et seotud ajakirja asutamise initsiaatorite arvuga (1+4).

⁵⁹ Mereväe Ohvitseride Liitkogu juhatuse koosoleku protokoll 08.02.1933. – ERA.700.1.448, l 33-34

⁶⁰ Esineb vasturääkivus üldkoosoleku otsuste vahel (neli vs üks tegevtoimetaja). Tegelikult valis peatoimetaja endale ainult ühe tegevtoimetaja.

⁶¹ Tulenevalt Vabariigi ohvitserikogude seadusest vajasis kõik otsused jõustumiseks väeosäulema kinnitust. MOK puhul, mis koondas mitme väeosa õigustes oleva üksuse ohvitseri, täitsid „Merenduse“ ilmumise ajavahemikul 1932-40 väeosäulema ülesandeid kas Merejõudude Staabi või Merejõudude Baasi ülemad.

⁶² Mereväe Ohvitseride Liitkogu juhatuse koosoleku protokoll 08.02.1933. – ERA.700.1.448, l 33-34

⁶³ Kuna 1933.a märtsi alguses toimus korraline Kogu üldkoosolek, kus valiti uus juhatuse, ja ei ole täpselt teada, millisel kuupäeval ajakirja esimene number ilmus, siis seetõttu ei ole võimalik tuvastada, millise juhatuse koosseisuga tegemist oli.

merejõududes, kaubalaevastikus või nendega seotud alades, ning merisportlasi teadmiste täiendamisel ja silmaringi laiendamisel [...]»⁶⁴.

Ajakirja eesmärki täpsustati 1935. aastal Kogu kodukorra täiendustega, mis hõlmasid paljuski just „Merendusega“ seonduvat:

- a) *täiendada merekaitse alal tegutsevate isikute teadmisi ja laiendada nende silmapiiri nii riigikaitsealises kui ka üldmerenduslises küsimuses;*
- b) *siduda meie merekaitsel tegutsevaid isikuid teiste merenduse alal tegutsevate ringkondadega ja rahvaga, soodustada nende ringkondade üksteisest arusaamist ja ergutada neid tarvilikuks koostööks merekaitse alal.*⁶⁵

„Merendus“ ilmus ajavahemikul 1933-40 sagedusega kuus korda aastas. Esimene number ilmus märtsis 1933, viimane 21. juunil 1940. 1940. aastal jõudis ilmuda ainult kolm numbrit. Kokku nägi trükivalgust 45 ajakirja numbrit. Alates 1934 nr 3 hakati märkima numbri ilmumiskuupäeva, varem piirduti lihtsalt kuu mainimisega. Ajakirja hind püsis kogu ilmumise jooksul muutumatu – üksiknumber maksis 50 senti, poolaastatellimus 1,50 krooni ja aastatellimus 3,00 krooni.

Ilmusid lõppenud aastakäigu kõiki artikleid hõlmavad sisukokkuvõtted. Tegemist oli uue aasta esimese numbriga kaasasolnud eraldi lisalehtedega, lõppenud aasta jooksul avaldatud kirjutised olid toimetuse poolt jaotatud erinevateks kategooriateks: 1) üldsisulised, 2) sõjaasjanduslikud, 3) sõjaajaloolised, 4) merekaubanduslikud, 5) õiguslikud, 6) tehnilised, 7) meresportlikud, 8) vested. Üldsisulised, sõjaasjanduslikud, sõjaajaloolised, tehnilised ja meresportlikud kategooriad olid esindatud kõikides aastakäikudes. Aastatel 1936-1937 sisukokkuvõtted ei ilmunud.⁶⁶

1.2. Ajakirja toimetuse ning mereväeohvitseridest autorid

Toimetuse tööd juhtis peatoimetaja, kes oli ühtlasi ka vastutav toimetaja.⁶⁷ Esimene peatoimetaja kaptenleitnant Vassili Martson nimetati ametisse 22. novembril 1932 Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolekul ning vastavalt seal antud volitusele võis ta ise valida endale tegevtoimetaja ja ajakirja asjaajaja⁶⁸. 25. aprillil 1935 võeti üldkoosolekul

⁶⁴ Lugupeetud lugejaile! - *Merendus* 1933, nr 1, lk 1

⁶⁵ Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 25.04.1935. – ERA.700.1.443, 1 46

⁶⁶ Eestikeelne ajakirjandus 1766-1940 2002, lk 425-426

⁶⁷ Mereväe Ohvitseride Kogus kasutati läbivalt nimetust *peatoimetaja*, kuid politseivalitsusele kord aastas esitatavas taotluses tuli vastavalt trükiseadusele ära näidata ajakirja *vastutav toimetaja*. Ilmselt sellest ka mõlema nimetuse kohati paralleelne kasutamine.

⁶⁸ Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 22.11.1932. – ERA 700.1.443, 1 18

vastu „Merenduse“ kodukord, mis jäi kehtima ajakirja väljaandmise lõpuni. Ilmselt toimetuse sõltumatuse säilitamiseks ning võimalik, et ka võimude lahususe printsiibi alalhoidmiseks nägi ajakirja kodukord ette piirangu, mille kohaselt ei võinud [enam] saada peatoimetajaks Mereväe Ohvitseride Kogu väeosäulem, juhatuse esimees või abiesimees ega revisjonikomisjoni liikmed⁶⁹. Loodi ka teise tegevtoimetaja ning majanduse asjaajaja kohad.⁷⁰ Viimane nimetati 1939. aastal ümber majandustoimetajaks. Kui peatoimetaja pidi ameti maha panema enne järgmist korralist üldkoosolekut, siis määras tema kohusetäitja juhatus.⁷¹ Juhatus määras kohusetäitjad ka teiste toimetuse liikmete ootamatute tagasiastumiste korral.⁷² Toimetuse liikmed⁷³ valiti iga-aastaselt Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolekul, kuid kandidaadid pidid saama kõigepealt Kogu juhatuse heakskiidu, kes nad seejärel esitas üldkoosolekule kinnitamiseks. Seda, et üldkoosolekutel toimus tõepoolest valimine, mitte pelk käetõstmine, tõendavad juhtumid leitnant Richard Koka⁷⁴ ja leitnant Oskar Valdrega⁷⁵, kes mõlemad kogunud tegevtoimetajatena ei kogunud enamuse toetust oma kandidatuurile. Eraldi väärib esiletõomist vanemleitnant Johannes Ivalo,⁷⁶ kes valiti alates 1935. aastast kuni ajakirja likvideerimiseni igal aastal tegevtoimetajaks, olles seeläbi staažikaim toimetuseliige. Ei ole teada, et toimetuse liikmeks olemine oleks kedagi vabastanud igapäevaste teenistusülesannete täitmisest.

21. veebruaril 1936 esitas Mereväe Ohvitseride Kogu juhatus üldkoosolekule ettepaneku asutada ajakirja kolleegium, mis koosneks *mereväe ametkondade* ja mereväe üleajateenijate liitkogu esindajatest. Kolleegium oleks pidanud kogunema toimetuse kutsel enne iga numbri ilmumist ning arutama läbi ja avaldama oma seisukoha toimetuse poolt ettevalmistatud ajakirja sisu ja rahaliste kalkulatsioonide kohta. Ettepanek kiideti heaks ning kolleegiumi asutamine, koosseis ja selle tegevuse määramine jäeti juhatuse hooleks.⁷⁷

---

⁶⁹ Näiteks peatoimetaja mereväekapten Rudolf Borgmann astus jaanuaris 1935 tagasi pärast seda, kui oli määratud Merejõudude Staabi ülemaks ehk Kogu jaoks väeosäulemaks. Võimalik, et väeosäulema ja peatoimetaja ametikohtade lahushoidmise vajadus oli mingil moel seotud kogemusega esimese peatoimetaja kaptenleitnant Martsoni ametis olemise ajast, kes oli samal ajal ühtlasi Kogu väeosäulem.

⁷⁰ Mereväe Ohvitseride Liitkogu üldkoosoleku protokoll 27.03.1935. – ERA.700.1.443, 41p–43p

⁷¹ Vanemleitnant Kurt Linnebergi määramine peatoimetaja kohusetäitjaks, kui vanemleitnant Santpank asus õppima Soome Kõrgemasse Sõjakooli. Mereväe Ohvitseride Kogu juhatuse koosoleku protokoll 14.10.1935. – ERA.700.1.448, 1 80

⁷² Leitnant Oskar Valdre asemel nimetati tegevtoimetajaks vanemleitnant August Vares. Mereväe Ohvitseride Kogu juhatuse koosoleku protokoll 30.09.1936. – ERA.700.1.448, 1 78.

⁷³ Toimetuse liikmete kohta vt Lisa 3.

⁷⁴ Kandideeris 1937.a tegevtoimetajaks, kuid ei osutunud valituks. Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 21.02.1937. – ERA.700.1.444, 1 16. Eluloolisi andmeid vt Lisa 10.

⁷⁵ Ei osutunud 1938.a tegevtoimetajana tagasivalituks. Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 24.03.1938. – ERA.700.1.444, 1 23

⁷⁶ Eluloolisi andmeid vt Lisa 10.

⁷⁷ Mereväe Ohvitseride Kogu 21.02.1934 üldkoosoleku protokoll. – ERA 700.1.444, 1 1-2

Toimetuse kolleegiumi mainiti edaspidi ainult ühel korral – sama aasta aprillis seoses üleskutsega kaastööde võistlusega.⁷⁸

Autorite identiteedi tuvastamise võimalikkuse alusel jagunesid „Merenduses“ avaldatud kirjutised: 1) tuvastatud ehk oma nimel; 2) toimetuse nimel; 3) arvatavate autorite (nt varjunime all avaldanud autorid) ja 4) tuvastamata autorite poolt avaldatud kaastöödeks.

Oma nime all avaldatud autorid saab jagada kolme suuremasse rühma: 1) sõjaväelased; 2) tsiviilisikud, 3) välisautorid.

Tsiviilautoritest rohkem kui pooled olid kas merendustegelased või insenerid. Välisautorite seas olid ülekaalus soomlased.⁷⁹ Kõige suurema autorite rühma (kokku 55) moodustasid aga sõjaväelased, keda teenistuskohdade ja aastmegruppide põhjal saab liigitada merejõudude ohvitserideks, maaväeohvitserideks⁸⁰ ja allohvitserideks⁸¹.

Merejõudude ohvitseri võis nende esmase sõjalise tasemehariduse põhjal jagada mereväeohvitserideks (laevastiku riviohvitserid, insenermehaanikud) ning merekindluste ohvitserideks (seal teenivad maaväelise tasemeharidusega ohvitserid)⁸². Mereväeohvitserid võisid teenida ka merekindlustes, kuid merekindluste ohvitseride teenimise kohta laevastikus andmed puuduvad. Merejõudude ohvitserid ja nende seas omakorda mereväeohvitserid moodustasid 43 autoriga oodatult suurima rühma nii sõjaväelaste kui ka autorite seas üleüldse.⁸³

„Merenduse“ kaastööliste kohta on ainsaks teadaolevaks allikaks ajakiri ise, kuid sageli on autori täisnime asemel kirjutas vaid initsiaalid, hüüdnimi, üksik täht, üksik silp või autor on jäänud koguni täielikult anonüümseks. Autori täisnime mitteavaldamise näol on tegemist 1930ndatel ja varemgi laialt levinud kombega. Võis esineda ka seda, et sama initsiaali taga peitusid erinevad isikud. Paljude pseudonüümide ja tähejärjendite puhul ei ole õnnestunud autori isikut tuvastada⁸⁴. Lisaks on terve rida kaastöid üldse ilma igasuguse viiteta

---

⁷⁸ Toimetuse. Lugupeetud kaastöölised ja lugejad. – *Merendus* 1936, nr 2, lk 42

⁷⁹ Tegemist oli mitte eraldi „Merenduse“ jaoks valminud kaastöödega, vaid välisajakirjandusest tõlgitud materjalidega.

⁸⁰ Teadaolevalt oli neid ainult kaks – kindralmajor Juhan Tõrvand kirjutas Sõjavägede Staabi ülemana uue ajakirja ilmumise puhul tervituse ning kapten Jaan Lepp avaldas Allveelaevastiku Sihtkapitali sekretärina regulaarselt ülevaateid sihtkapitali tööst

⁸¹ Kokku viis Merejõudude allohvitseri.

⁸² Autorite seas olid ka Merejõududes teeninud sanitaarohvitser kolonelleitnant Heinrich Multer ning sõjaväeametnikud Eduard Mestapa ja Jaan Raabe.

⁸³ Mereväeohvitseridest tuvastatud autorite kohta vt Lisa 4.

⁸⁴ Eesti Kirjandusmuuseumi biograafilisest andmebaasist ISIK (<http://www2.kirmus.ee/biblioserver/isik/>) oli abi üksnes ühe autori – Eduard Avik – tuvastamisel

autorlusele. Käesoleva töö käigus on peetud tõenäoliseks ja usutavaks, et initsiaalide ja erinevate tähekombinatsioonide taga on 18 erinevat mereväeohvitseri, kellest enamused (14) olid avaldanud kirjutisi ka oma nime all.⁸⁵

Huvitavaid järeldusi pakub erinevate mereväeohvitseride erialaajakirjas kaasalöömise aktiivsuse võrdlemine nende esmatasandi sõjalise hariduse omandamise põhjal.⁸⁶ Arvesse on võetud nii tuvastatud kui ka arvatavad autorid, ning ära on toodud iga sõjalise hariduse põhise rühma osakaal mereväeohvitseridest autorite seast tervikuna.⁸⁷

I lend	9	19,1 %
II lend	3	6,4 %
III lend	16	34 %
Teised	16	34 %
<u>Insenermehaanikud</u>	3	6,4 %
Kokku	47	100 %

Kui võrrelda omavahel üksnes I-III lennu ja insenermehaanikuid ehk Eesti oma sõjalise haridussüsteemi läbinuid, siis selgub, et „Merenduse“ kaastöölise seas oli 50% I lennu lõpetajatest, 18,7% II lennu lõpetajatest, 80% III lennu lõpetajatest ja 50% insenermehaanikute lennu lõpetajatest.⁸⁸ Kumbki toodud võrdlus ei kajasta aga autorite individuaalset panust ajakirjas avaldatu osas.

Võttes arvesse üksnes meresõjanduslikena käsitletavate kirjutiste (kokku 185 kirjutist)⁸⁹ autorlust, jättes sealt välja tuvastamata ja autorite tööd, kes ei ole mereväeohvitserid (kokku 33 kirjutist), siis selgub, et ülejäänud 152 kirjutise peamised autorid olid vanemleitnant Johannes Ivalo (31% kõikidest taolistest kirjutistest), kaptenmajor Johannes Santpank⁹⁰ (10,6%) ja vanemleitnant Richard Kokk (8%). Ivalo, Santpank ja Kokk

⁸⁵ Tuvastamata mereväeohvitseridest autorite kohta vt Lisa 5.

⁸⁶ Eestis lõpetasid ühtekokku 4 lennu riviõhvitseri (I lend (18 ohv.) – 1921.a, II lend (16 ohv.) – 1924. a, III lend (20 ohv.) – 1928. a, IV lend (13 ohv.) – 1940. a) ja 1 lend insenermehaanikuid (1923.a; 6 ohv.). Teised mereväeohvitserid läbisid oma esmase sõjalise tasemehariduse kas Vene tsaarilaevastikus või pärast Vabadussõda Eestis alalisväe ohvitseride kursustel (üldjuhul oli tegemist tsiviilmerekooli lõpetanutega, kes läbisid lühemaajalise väljaõppe). 1934. aastal lõpetasid kaks Eesti välisõppurit Soomes meresõjakooli ning 1935. aastal atesteeriti kaadriõhvitserideks kaks kõrgema tehnilise haridusega insenermehaanikut (Seene 2013, lk 20; Sammalsoo 2006, lk 32-45).

⁸⁷ Välja on jäetud IV lend, kes arusaadavatel põhjustel ei jõudnud veel kaastööliseks saada, samuti ka Soomes õppinud ohvitserid ja kaadriõhvitserideks atesteeritud insenermehaanikud.

⁸⁸ Osakaalu arvutamisel on lähtutud üksnes lõpetajate üldarvust, ning ei ole võetud arvesse ajakirja ilmumise ajaks tegevteenistusest või elust lahkunuid.

⁸⁹ Meresõjanduslike kirjutiste loendit vt Lisa 6.

⁹⁰ Eluloolisi andmeid vt Lisa 10.

kirjutasid seega kolme peale kokku ligikaudu poole kõikidest „Merenduses“ ilmunud meresõjanduslikest kirjutistes. Seega ei ole kahtlust, et just nemad ning nende kirjutised ja seeläbi nende mõtted moodustasid kandva osa „Merenduse“ kui mereväelise erialase väljaande sisulisest selgroost. Erinevate lendude ohvitseride kaasalöömise aktiivsust võrreldes jääb silma eelkõige suur – umbes neljakordne – erinevus II ja III lennu vahel.

Kui vaadelda autoreid toimetuse poolt kasutatud kirjutiste kategooriate lõikes, siis enim sõjaajanduslikke kirjutisi avaldanud autorid olid loomulikult Santpank, Ivalo ja Kokk.⁹¹ Sõjaajalooliste kirjutiste kategoorias väärib esiletõmmist mereväekapten Jaan Usin oma põhjalike mälestustega Peipsi laevastiku divisjoni sõjateest Vabadussõjas⁹² ja Johannes Ivalo, kes paistis silma põhjalike (peamiselt Maailmasõja) meresõjaliste operatsioonide analüüsimisega. Merekaubanduslikel teemadel oli agaraim kirjutaja leitnant Arthur Jürgenthal, tehnilistel vanemleitnant Rudolf Prückel ja meresportlikel kaptenmajor Mihkel Piigert.

1936. a aprillis avaldas toimetuse üleskutse kaastööde võistlusele, kus jagamisele läks kolm auhinda – I koht 75 krooni, II koht 40 krooni ja III koht 25 krooni. Anti ka 23 teemat, mis olid nii meresõjanduslikud, üldmerendusalsed kui ka teisi väeliikide hõlmavad. Osavõtjad pidid olema ajakirja tellijad ning tööd pidid käsitlema peamiselt meie olusid, kuid ei tohi sisaldada salajasi andmeid.⁹³ Kaastööde võistluse tulemusi ei ole kasutatud allikate põhjal olnud võimalik tuvastada, kuigi näiteks 1936 nr 6 ja 1937 nr 1 ilmunud leitnant Johannes Ivalo artikkel „A-laevade vastuabinõud, nende areng ja kasutamine“ vastab üleskutses esitatud nõuetele.⁹⁴

Ajakirjale rohkem kaastööd tegema kutsus juba esimene peatoimetaja kaptenleitnant Vassili Martson ning juba pärast esimest tegevusaastat avaldati soovi, et ajakirjas ilmuks ka kergema sisuga artikleid ning et ohvitserid tegeleksid ajakirja tähtsuse ja otstarbe tutvustamisega ka allohvitseride seas.⁹⁵ 21. oktoobril 1938 Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolekul andis vanemleitnant August Vares teada, et ajakirja levitamisel ja

---

⁹¹ Keskmisest viljakamad autorid, kelle kirjutisi uurimistöös ei käsitleta, olid ka näiteks kaptenmajor Kurt Linneberg, vanemleitnant Rudolf Hiiesaar (Israel) ja kaptenleitnant Eustaatus (Jevstafi) Miido.

⁹² J. Usin. Kuidas sündis ja arenes Peipsi laevastiku divisjon. – *Merendus* 1933, nr 6, lk 169-174; J.U. Peipsi laevastiku divisjon Pihkva vallutamisel maikuu 1919.a. – *Merendus* 1934, nr 1, lk 7-12; *Merendus* 1934, nr 2, lk 42-45; J.U. Peipsi laevastiku divisjon Pihkva operatsioonis ja Murometsa lahing 13.oktoobril 1919.a. – *Merendus* 1934, nr 3, lk 86-90; *Merendus* 1934, nr 4, lk 119-122

⁹³ Toimetuse. Lugupeetud kaastöölised ja lugejad! – *Merendus* 1936, nr 2, lk 41-42

⁹⁴ J. Ivalo. A-laevade vastuabinõud, nende areng ja kasutamine. – *Merendus* 1936, nr 6, lk 221-225; 1937, nr 1, lk 8-13

⁹⁵ Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 14.03.1934. – ERA 700.1.443, I 31

propageerimisel tehakse etteheiteid ajakirja sisu ühekülgsuse pärast. „Käsitatakse ainult sõjanduslikke küsimusi. Tahaks käsitada ka merekaubandust, merekooli ja veeteede küsimusi. Avaldab soovi, et püütaks luua vastav kaastöölise võrk“. Majandustoimetaja leitnant Arthur Jürgenthal informeeris kohalviibijaid raskustest, mis takistavad ajakirja sisulist laiendamist.⁹⁶ Kahjuks ei ole täpsemalt teada, milliseid konkreetseid probleeme silmas peeti. 16. veebruaril 1940 tundis peatoimetaja vanemleitnant Richard Kokk Kogu üldkoosolekul muret kaastööde vähesuse üle ning tegi ettepaneku, et iga Kogu liige esitaks aastas vähemalt ühe kaastöö ajakirjas avaldamiseks.⁹⁷

1.3. Suhted teiste riigikaitseliste ja merenduslike väljaannetega

Sõjavägede Staabi poolt välja antud sõjaväelastele suunatud erialases ajakirjas „Sõdur“ meresõjandust ja merelist riigikaitset käsitlevaid ja teenistust Merejõududes kajastavaid kirjutisi küll avaldati, kuid nende arv kõikus aastate jooksul märkimisväärselt.⁹⁸

Aastatel 1926-34 avaldati „Sõduri“ sisukorras nn mereväeteemaliste kirjutiste andmed küll omaette alajaotusena, kuid seda tehti alles tagantjärele ehk aasta lõpus. Oktoobrist 1932 kuni augustini 1933 ilmus „Sõduris“ rubriik „Mereväe alalt“⁹⁹. Tundub, et mereväelaste ajakiri võis olla sõjaväe ametliku häälekandja silmis pigem nn *noorema venna* rollis, sest kui näiteks „Merenduse“ toimetuse avaldas 1934. aastal „Sõduri“ 15. ilmumisaastapäeva puhul omalt poolt tervituse, kasutades pöördumisel otseselt väljendit *vanem vend*¹⁰⁰, siis „Sõduris“ ei mainitud „Merendust“ mitte kunagi. „Sõduris“ avaldatud mereväeteemaliste kirjutiste arvu aastate lõikes võrreldes¹⁰¹ joonistub selgelt välja, et nende avaldamise absoluutne tipp (29) oli 1933. aastal ehk siis samal ajal, kui ilmumist alustas „Merendus“. Sellele järgnes aga langus 1930ndate alguse tasemele (tosinkond kirjutist aastas), ning pärast 1936. aastat ilmus „Sõduris“ igal aastal üha vähem mereväeteemalisi kirjutisi. 1940. aastal avaldati „Sõduri“ veergudel kõigest kolm antud valdkonda käsitlevat kirjutist.

Sõjavägede Staabi väljaandmisel ilmusid erinevatel ajavahemikel ka kaks kitsamalt sõjateaduslikele kirjutistele spetsialiseerunud ajakirja – „Sõduri Lisa“ (1921-23), kus

⁹⁶ Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 21.10.1938. – ERA.700.1.444, l 29

⁹⁷ Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 16.02.1940. – ERA.700.1.444, l 37-38. Mereväe Ohvitseride Kogu liikmete arv ei praeguses uurimisseisus täpselt teada, kuid üldkoosolekute protokollidele tuginedes võis see olla hinnanguliselt umbes 60-70. Kui iga koguliige oleks avaldanud vähemalt ühe kaastöö aastas ning olemasolevate autorite avaldamine jätkunuks sama intensiivsusega, siis R. Koka üleskutse järgmisega oleks kaasnenu ajakirja mahu märkimisväärne kasv.

⁹⁸ „Sõduris“ 1927-40 avaldatud mereväeteemaliste kirjutiste kohta vt Lisa 8.

⁹⁹ *Sõdur* 1932 nr 29-30, 40-41, 42-43, 44-45-46, 51-52; 1933 nr 11-12, 29-30, 31-32

¹⁰⁰ Ajakirja „Merenduse“ toimetuse tervitus. – *Sõdur* 1934, nr 12-13, lk 355

¹⁰¹ Vt Lisa 8: Mereväeteemalised kirjutised ajakirjas „Sõdur“ 1927-40

avaldati ühtekokku neli mereväe ja mereväepoliitika alast kirjutist ning „Sõjateadlane“ (1925, 1938-40), kus ei ilmunud mitte ühtegi meresõjandusliku sisuga kaastööd. Vabatahtliku riigikaitseorganisatsiooni Kaitseliidu ajakiri „Kaitse Kodu!“ toimis organisatsioonisisese häälekandjana, kus ilmunud sõjandusteemalised kirjutised olid eelkõige üldhariva iseloomuga. Aastatel 1932-40 seal küll avaldati merendusliku ja meresõjandusliku sisuga kirjutisi, kuid peamiselt kajastati merekaitseliidu üksuste ja Allveelaevade Sihtkapitali tegemisi. Eraldi võib esile tuua 1937. aasta nr 10, mida võiks nimetada suisa „mere-erinumbriks“ ning kus oli avaldatud ühtekokku viis merenduse ja merekaitseliidu teemalist kirjutist.¹⁰² 1938-39 ilmusid mõned meresõjandust ja mereväerelvastust tutvustavad kirjutised, mille autorite seas oli ka mereväeohvitseri¹⁰³. Kasutatud allikate põhjal ei ole võimalik tuvastada mitte mingeid suhteid ega sidemeid „Merenduse“ ning „Sõjateadlase“ või „Kaitse Kodu!“ vahel.

„Merenduse“ kõikide eksemplaride päisesse oli väljaande nime alla lisatud täiendava iseloomustusena – *mereesjanduslik ajakiri*. Suhted teise merenduslase ajakirjaga „Laevandus“¹⁰⁴ ei paista olevat olnud tihedamad kui „Sõduriga“, kuid kindlasti oli sõjalaevastiku ja kaubalaevastiku häälekandjate suhetes rohkem emotsioone. 1936. aasta aprillis avaldas „Merenduse“ toimetus juhtkirja, kus väljendati muret tekkinud olukorra üle merenduslase ajakirjade omavahelisel suhtlemisel. Mereväeohvitserid, kes olid huvitatud merekaitseliste küsimuste avalikust arutelust, olid juba „Merenduse“ loomise koidikul teinud „Laevandusele“ kui *sisult kõige lähemal seisvale ajakirjale* ettepaneku hakata seal avaldama merekaitselisi kirjutisi. „Laevandus“ olevat vastanud, et *ajakiri võtaks sel puhul vastu kõik mereesjanduslikud kaastööd, välja arvatud sõjalisi, s.o. merekaitselise küsimusi käsitlevad*. Vastaspoole seisukoht ei olnud mereväelastele vastuvõetav ning seetõttu jätkati omaenda ajakirja väljaandmist. Toimetus avaldas kahetsust ka selle üle, et merekaitseliitlaste seas ei ole „Merendus“ populaarne, ning et eelneva vastuseisu valguses paistab imelikuna merekaitseliitlase J. K.¹⁰⁵ üleskutse „Laevanduse“ veergudel kõikide Eesti merendusajakirjade koondumiseks „Laevanduse“ kaante vahele.¹⁰⁶

¹⁰² *Kaitse Kodu!* 1938, nr 10: E. Avik. Merenduspäeva ülesanded. Lk 307-308; A. Vares. Merekaitseliit kui side sõjalaevastiku ja kaubalaevastiku vahel. Lk 311-312; A. Vares. Meri toob oma rahvale õnne. Lk 318-320; V.H. Lootsiasjandus praegu ja vanasti. Lk 323-325; Sõjadraama merel. Lk 329-330

¹⁰³ A. Vares. Merekaitselise ajaloolised alused. – *Kaitse Kodu!* 1938, nr 13, lk 455-460; J. Ivalo. Suurriikide huvidest ja ettevalmistusist tähtsamail mereteil. – *Kaitse Kodu!* 1938, nr 10, lk 342-347

¹⁰⁴ 1920-1940 ilmunud merenduslik ajakiri; kandnud ka nimetusi „Laevandus ja Kalaasjandus“ ning „Laevandus ja Kalandus“.

¹⁰⁵ Võimalik, et Kaitseliidu peastaabi mereüksuste jaoskonna pealik vanemleitnant Jaan Klaar.

¹⁰⁶ Toimetus. Lugupeetud kaastöölised ja lugejad! - *Merendus* 1936, nr 2, lk 41-42

Ühinemismõtteid siiski maha ei maetud, mida kinnitab 24. märtsil 1938 Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku läbirääkimistel ühe teemana arutluse all olnud ettepanek ajakirjade „Merendus“ ja „Laevandus“ ühendamiseks. Ettepanek võeti vastu ühehäälselt, kuid tingimusega, et läbirääkimisi ses suhtes Kogu juhatus võib alata ainult siis, kui see ettepanek tuleb ajakirja „Laevanduse“ toimetuse¹⁰⁷ või väljaandja poolt.¹⁰⁸ Edasiste sellekohaste kontaktide või sammude kohta praeguses uurimisfaasis informatsioon puudub. „Laevanduse“ ja „Merenduse“ vahelise võimaliku konflikti olemasolu pigem kinnitab kui kahandab ka tõsiasi, et Eesti Entsüklopeedias, mille merenduse osa toimetajaks oli „Laevanduse“ tegevtoimetaja August Gustavson¹⁰⁹, ei mainita mereväelaste ajakirja olemasolu.

„Merenduses“ avaldati ühtekokku ligikaudu 750 kirjutist. Ajakirjas ilmus keskmiselt umbes 16 kirjutist ajakirja numbriga kohta (mis teeb ligikaudu 100 kirjutist aastas) ja neist omakorda umbes neljandik olid meresõjanduslikud. „Merenduses“ avaldatud meresõjanduslike kirjutiste¹¹⁰ arvu võrdlemisel teistes riigikaitselistes väljaannetes avaldatuga joonistub välja selge tõdemus, et mereväelise erialaajakirja järele oli nõudlus olemas ning et tänu „Merenduse“ asutamisele sai selline nähtus nagu eestikeelne meresõjaline ajakirjandus üldse võimalikuks. Meresõjanduslike kirjutiste puhul tuleb selgelt esile nende arvukuse järsk tõus alates 1936. aastast ning kõrgajaks võib pidada aastaid 1937-39, kui ilmus keskmiselt 36 sellist kirjutist aastas ehk 6 kirjutist ajakirja numbriga kohta. Võrdlemisel ilmneb ka tõsiasi, et 1940. aastal vähenes drastiliselt nii meresõjanduslike kirjutiste arv „Merenduses“ (ühtekokku 8 kirjutist) kui ka mereväeliste kirjutiste arv „Sõduris“ (3 kirjutist).

Kui mereväeteemaliste kirjutiste kokkukuivamist „Sõduris“ saaks põhjendada „Merenduse“ muutumisega üha olulisemaks merekaitse häälekandjaks, siis meresõjanduslike kirjutiste sedavõrd ulatuslikule vähenemisele „Merenduse“ enda veergudel tuleks otsida teistsuguseid selgitusi. Tundub tõenäoline, et vähemalt mingit rolli etendas siinjuures 1939. aasta sügisel markantselt muutunud Eesti julgeolekupoliitiline olukord, millega kaasnes senise neutraalsuse ülesütlemine ja võõrvägede oma territooriumile lubamine. Kas kirjutiste vähenemine oli tingitud üksnes sellistest nn

---

¹⁰⁷ „Laevanduse“ kauaaegne tegevtoimetaja oli Vabadussõja ajal mereväes ohvitserina teeninud August Gustavson. Mereleksikon, 1996, lk 85

¹⁰⁸ Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 24.03.1938. – ERA.700.1.444, l 24

¹⁰⁹ Mereleksikon 1996, lk 85

¹¹⁰ Vt Lisa 7: Meresõjanduslikud kirjutised ajakirjas „Merendus“ 1933-40

välistest teguritest või peaks seda vaatama kooskõlas nn sisemiste teguritega, nagu näiteks kurtmisega kaastöötajate vähesuse üle, millele viimasena osundas peatoimetaja vanemleitnant Richard Kokk veebruaris 1940¹¹¹, võib praeguses uurimisseisus üksnes oletada.

1.4. Ajakirja likvideerimine

28. augustil 1940 toimunud Mereväe Ohvitseride Kogu juhatuse koosolekul, millest võttis lisaks juhatuse esindajatele¹¹² osa ka Kogu likvideerimiskomisjon¹¹³, oli muuhulgas päevakorras ajakirja „Merendus“ tegevuse lõpetamine. Otsustati ajakiri likvideerida ning selle varad kanda Kogu arvele. Tellimuste ettemaks tuli soovijatele septembrikuu jooksul tagasi maksta. Neljale teenistusest lahkunud koguliikmele, sealhulgas ajakirja peatoimetajale Richard Kokale, otsustati annetada mälestusesemed. Ülejäänud lahkunud liikmetel kustutati mälestuseseme väärtuse ulatuses nende võlg Kogu laenu-hoiukassale.¹¹⁴

23. septembri 1940 seisuga oli Kogu hoiuarvel Tallinna Linnapangas 1127,99 krooni ning „Merenduse“ jooksva arvel 192,82 krooni ja hoiuarvel 2182,63 krooni. Likvideerimiskomisjoni otsustas nimetatud summasid kasutada Mereväe Ohvitseride Kogu laenu-hoiukassale võlgu olevate liikmete rahaliste kohustuste kustutamiseks, sest tulenevalt liikmete ümberpaigutamisest madalapalgisematele ametkohtadele või koguni tegevteenistusest vabastamisest võisid neid ees oodata majanduslikud raskused.¹¹⁵ Võlglasti oli kokku 26 ja nende koondvõlg oli 4207 krooni.¹¹⁶ Mereväe Ohvitseride Kogu likvideerimise komisjon otsustas oma lõppkoosolekul 16. detsembril 1940 Kogu ja selle ürituste likvideerimise kohta protokollida järgmist:

Mereväe ohvitseride üritus: ajakiri „Merendus“ lugeda likvideerituks arvates 08.10.1940.a. Kuna „Merenduse“ arveraamatud ja kirjavahetus vastavate ametisikute äraoleku tõttu kiire ülekolimise puhul võeti üle PBL võimude poolt, ja neid enam pärast sealt kätte saada võimalikuks ei osutunud, võeti komisjoni poolt „Merenduse“

¹¹¹ Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokoll 16.02.1940. – ERA.700.1.444, 1 37-38

¹¹² Juhatuse abiesimees kaptenmajor Kurt Linneberg, laekahoidja vanemleitnant Verner Väli, sekretär vanemleitnant Rudolf Rosimannus.

¹¹³ Komisjoni esimees kaptenmajor Albert Lukas, liikmed kaptenmajor Johannes Roden ja vanemleitnant Alfred Pääbus. Merejõudude juhataja käskkiri nr 243, 24.08.1940. – ERA.700.1.478, 1 1. Oktoobris määrati komisjoni uueks koosseisuks esimees kaptenmajor Peeter Mei ning liikmeteks kaptenmajor Johannes Pals ja vanemleitnant Rudolf Rosimannus. Merejõudude Baasi ülema käskkiri nr 94, 12.10.1940. – ERA. 700.1.478, 1 10

¹¹⁴ Mereväe Ohvitseride Kogu juhatuse koosoleku protokoll 28.08.1940. – ERA.700.1.469, 1 7

¹¹⁵ Mereväe Ohvitseride Kogu likvideerimiskomisjoni koosoleku protokoll 23.09.1940. – ERA.700.1.478, 1 3

¹¹⁶ Suurim võlglane oli Arved Taru (340 kr), väikseim Alfred Pontak (16 kr). Keskmise võlasumma jäi umbes 200 kr piiridesse. Mereväe Ohvitseride Kogu likvideerimiskomisjoni koosoleku protokoll liisa 23.09.1940. – ERA.700.1.478, 1 4

likvideerimise aluseks kogu endise juhatuse poolt esitatud „Merenduse“ bilanss, seisuga 01.09.1940.a, kusjuures kassa ja jooksev arve said lõpetatud ülekandmise teel kogu kassaraamatusse „Merenduse“ likvideerimise arvele.¹¹⁷

---

¹¹⁷ Mereväe Ohvitseride Kogu likvideerimiskomisjoni koosoleku protokoll 16.12.1940. – ERA.700.1.477, I 25

2. KIRJUTISED MERELISEST RIIGIKAITSEST

Järgnevalt selgitatakse välja, millised olid „Merenduses“ avaldatud olulisemad merelist riigikaitset, sealhulgas eelkõige merendus- ja mereväepoliitikat¹¹⁸ ning merejõudude rolli käsitlevad seisukohad ning kes olid nende autorid.

2.1. Mereväepoliitika

„Merendus“ alustas ilmumist 1933. aastal ehk siis, kui Euroopas ja kogu maailmas oli läbi saamas Esimesele maailmasõjale (edaspidi Maailmasõda) järgnenud ühiskondlikus ja majanduselus tasakaalutu, kuid rahvusvahelises suhetes ja sõjanduses stabiilne periood. Kogu ajakirja ilmumise perioodil toimus rahvusvahelistes suhetes ning välis- ja julgeolekupoliitikas pidev pingete eskaleerumine ning muutused suurriikidevahelistes jõuvahekordades, millega kaasnesid omakorda konfliktid (nt Hispaania kodusõda, Saksamaa piiride laienemine, Teine maailmasõda). „Merenduses“ ilmunud kirjutiste põhjal selgub, et Eesti mereväehvitserid jälgisid tähelepanelikult maailmas toimuvad sündmusi ning analüüsisid nii poliitilisi arenguid kui nendega kaasnenud sõjalisi sündmusi.¹¹⁹

1934. aastal refereeris vanemleitnant Johannes Santpank välisajakirjanduses¹²⁰ avaldatud seisukohti merepoliitika olemuse üle, kus toodi ajaloolisi näiteid merepoliitika tõhusast ja mittetõhusast kasutamisest ning selgitati, milline peaks olema mereväe roll merepoliitika juures. Santpank tõi esile selge seose riigi huvide (välispoliitika, merepoliitika) ja nende

---

¹¹⁸ „Merenduse“ autorid kasutasid läbivalt väljendit *merepoliitika*, mistõttu ei ole võimalik igal üksikjuhtumil kindlaks teha, kas silmas peeti merenduspoliitikat (*maritime policy*) või mereväepoliitikat (*naval policy*). Seetõttu ei ole kirjutiste autorite seisukohtade selgitamisel muudetud nende endi poolt kasutatud väljendit, kuigi see on tänapäevaks mõistena iganenud.

¹¹⁹ V. Väli. Londoni 1936. a merekokkulepe. – *Merendus* 1936, nr 4, lk 175-160; A. Jürgenthal. Inglise-Saksa mereväekokkulepe ja Balti riigid. – *Merendus* 1935, nr 4, lk 121-122; J. Santpank. Ülevaade mereväe kokkulepetest pärast Maailmasõda. – *Merendus* 1937, nr 6, lk 330-336; R. Israel. Inglise-Vene mereleping 1937.a. – *Merendus* 1938 nr 1, lk 39-43; J. Santpank. Vahemere probleem. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 5-10; 1938, nr 2, lk 80-92; J. Santpank. Vahemere probleem ja „Anschluss“. – *Merendus* 1938, nr 3, lk 121-123; J. Santpank. Hispaania kodusõda ajaloolisel taustal. – *Merendus* 1938, nr 5, lk 137-143; A. Pääbus. Balti meri üksikute riikide elus ja laevastiku soetamise põhialused. – *Merendus* 1938, nr 6, lk 352-353; A. Vares. Ahvenamaa saarte relvastamine. – *Merendus* 1939, nr 1, lk 37-40; Iv. Saksamaa möödunud septembri kavatsustest Läänemerel. – *Merendus* 1939, nr 2, lk 79-81; R. J. Kokk. Meresõjaline ülevaade 1939. aastast. – *Merendus* 1940, nr 1, lk 11-23; R. J. Kokk. Meresõjaline ülevaade. – *Merendus* 1940, nr 3, lk 109-114; A. Pääbus. Praeguse sõja kui kurnamissõja sündmusi. – *Merendus* 1940, nr 2, lk 55-58

¹²⁰ Kirjutisele on lisatud märkus: *Vabalt tõlgitud United States Naval Institute Proceedings 1934.a auhinnatud tööst.*

teostamise vahendite (merejõud) vahel ning toonitas vajadust hoida merejõudusid kui laevastiku arendamise eest vastutajaid kursis arengutega poliitilisel tasandil.¹²¹

Kõige enam väärib mereväepoliitika teemadel sõnavõtjana esiletoomist vanemleitnant Richard Kokk. Kui Santpank refereeris oma vastavateemalises kirjutises üksnes välisajakirjandust, siis Koka sulest pärineb „Merenduse“ veergudel avaldatud ainus algupärane Eesti autori kirjutis merejõudude ja välispoliitika omavahelistest suhetest, mis sisaldas ka tähelepanu väärivaid järeldusi Eesti kohta¹²², mille paikapidavuses võis veenduda 1939. aasta septembris. Ta osundas varem ilmunud kirjutisele¹²³ merepoliitika olemusest ja tõi 20. sajandi rahvusvahelistest suhetest mitmeid juhtumeid, kus välispoliitilised ettevõtmised on nurjunud, kuna poliitikud ei ole osanud õigesti kasutada riigi merejõudu või ka vastupidise näite, kuidas Saksamaal oli õnnestunud oskusliku mereväepoliitikaga saavutada Türgi astumine keskriikide poolel Maailmasõtta.

Kokk järeldas, et kuigi on selge, et Eesti ise ei hakka oma merejõudusid kasutama välispoliitiliste aktsioonide korraldamiseks, siis tuleb Eestil olla valmis selleks, et kaitsta oma erapooletust [teiste riikide] taoliste surveaktsioonide eest. Ta soovitas rahvusvaheliste konfliktide puhul, kus Eestit ei sunnita otseselt enesekaitsele asuma, lähtuda *relvastatud enesekaitse* printsiibist. Erilist tähelepanu tuli tema arvates pöörata mereliste konfliktidele: *Ma arvan, et neil juhtumel just eriline tähendus on meie merejõul. Välispoliitilise sundaktsiooni võimalused mere poolt on märksa suuremad kui maa poolt. Seepärast meie merejõu suurus ei ole ka välispoliitiliselt niivõrd tähtsusetu kui seda esialgu võiks arvata.*¹²⁴

Richard Kokk avaldas edaspidi ka mitmeid ülevaateid mereväepoliitiliste arengute kohta nii üldisemas plaanis suurriikide vahel¹²⁵ kui ka Läänemere piirkonnas¹²⁶. 1938. aastal avaldas Kokk artikli Eesti neutraalseks jäämise võimalustest sõja korral, kus analüüsis tekkinud rahvusvahelist olukorda ning Läänemere äärse väikeriigi võimalusi oma neutraalsust kaitsta. Kokk toonitas, et „Merendus“ oli oma alguspäevadest saadik rõhutanud erapooletuse

---

¹²¹ J.S. Merepoliitika alused. – *Merendus* 1934, nr 3, lk 65-67

¹²² R. Kokk. Merejõud välispoliitilise tegurina. – *Merendus* 1934, nr 4, lk 97-100

¹²³ J.S. Merepoliitika alused. – *Merendus* 1934, nr 3, lk 65-67

¹²⁴ R. Kokk. Merejõud välispoliitilise tegurina. – *Merendus* 1934, nr 4, lk 100

¹²⁵ R. Kokk. Lähema tuleviku merepoliitilisi probleeme. – *Merendus* 1934, nr 6, 178-183

¹²⁶ R. Kokk. Märkmeid Balti mere merepoliitikast. – *Merendus* 1935, nr 6, lk 187-188

säilitamist kui laevastiku ühte tähtsaimat ülesannet ning kutsus aega viitmata üles kaaluma võimalusi merejõudude suurendamiseks.¹²⁷

1939. aasta septembris pärast Teise maailmasõja vallapäsemist asetleidnud sündmustega leidsid kinnitust 6 aastat varem tehtud Richard Koka järeldused, et suure tõenäosusega võivad Eesti neutraalsust ründavad välispoliitilised sundaktsioonid tabada mere, mitte maa poolt. Poola allveelaeva „Orzel“ põgenemise juhtum ning Nõukogude Liidu poolt fabritseeritud tsiviillaevade „Metallist“ ja „Pioneer“ ründamised osutusid nendeks *välispoliitilisteks sundaktsioonideks*, mida hakati kasutama Eesti mõjutamisel neutraliteedist loobumiseks ja Nõukogude Liiduga vastastikuse abistamise pakti sõlmimiseks, mis osutus esimeseks oluliseks sammuks teel iseseisvuse kaotuseni 1940. aasta juunis. Selle üle, kas Richard Koka poolt soovitatud *relvastatud enesekaitse* printsiibi rakendamine oleks märkimisväärselt muutnud Eesti vastase surve iseloomu, võib tagantjärele üksnes spekuloida. Tõenäoliselt oleks relvastatud kaitsel olnud siiski üksnes sümboolne mõju, sest Eesti ei olnud sõjaliselt tugev ja mis kõige olulisem, riigil puudusid liitlased, kelle abi peale sõjalise konflikti korral loota.

2.2. Merejõudude roll riigikaitstes ja laevastiku uuendamine

Ajakirja kõige esimeses numbris põhistas toonane Merejõudude juhataja mereväekapten Valentin Grenz mõningad seisukohad, mis ei muutunud või mida ei lükatud ümber hilisemate merelise riigikaitse ja mereväe rolli üle arutlenud autorite töödes:¹²⁸

- 1) Eesti vajab merekaitset, sest oli mereriik (tema merepiir oli maismaa omast märkimisväärselt pikem; kaubalaevastik üha suurenes; majanduses olulisel kohal väliskaubandus, mis toimus valdavalt meritsi; meri oli riigile suur tuluallikas).
- 2) Merekaitse koosnes laevastikust, mere-, maa- ja õhujõududest, rannakindlustest ja miinitõketest. Merekaitse ülesandeks oli mereliste ühenduste kasutamise tagamine, ranniku kaitsmine vaenlase rünnakute eest ja dessanditõrje. Merekaitse nõudis väe- ja relvaliikide koostööd.

---

¹²⁷ R. J. Kokk. Meie neutraliteet ja selle kaitsmine merel. – *Merendus* 1938, nr 5, lk 158-160

¹²⁸ V. Grenz. Merekaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 1, lk 6-7

- 3) Eesti laevastik oli Vabadussõja ajal juhuslikult komplekteeritud, mistõttu ei olnud suuteline täitma talle pandud [või temalt oodatavat] rolli merekaitstes. Eesti vajab laevastikku, mis oleks olnud ehitatud just siinseid vajadusi ja võimalusi silmas pidades.
- 4) Tõhus riigikaitse tagas Eestile usutava sõjalise heidutuse ja riigi rahvusvahelise usaldusväärse.

Grenz pidi ajakirja veergudel selgitama ja ümber lükkama ka seisukohti, mille kohaselt suudaksid õhujõud asendada merejõudusid. Ta selgitas, et kuna Eestil on mereriigina oluline tagada oma mereliste ühenduste kasutamine, siis ainult lennuväega merelise vaenlase vastu tegutsedes on küll võimalik jagu saada pealvee- kuid mitte allveelaevadest. Samuti teeks oma merejõudude puudumine tunduvalt lihtsamaks vaenlase merejõudude poolt rannikualade pommitamise ja meredessantide teostamise, sest õhujõudude vastu saadetakse samuti õhujõud ning vaenlase laevastikul oleksid vabad käed tegutsemiseks. Grenz rõhutas, et riigikaitse parima tulemi saamiseks tuleks erinevaid sõjalisi võimekusi omavahel kombineerida, mitte asendada ühte teisega.¹²⁹ Kuigi Grenz ise ei nimetanud, mis põhjustas taolise kirjutise avaldamise vajaduse, on 1934. aastal „Sõduri“ veergudel toimunud vanemleitnant Johannes Santpanki ja lennuväelase major Voldemar Posti vahelist debatti¹³⁰ jälgides ilmne, et tegemist oli Eesti sõjaväes aktuaalse teemaga.¹³¹

Merelise riigikaitse ülesehituse ja laevastiku uuendamise vajaduste osas võttis 1933. aastal jõuliselt sõna ka tookordne Merejõudude Staabi ülem kaptenleitnant Vassili Martson, kes esitas selge visiooni, kuidas peaks olema korraldatud Eesti mereline riigikaitse ning milliseid ülesandeid ja millise koosseisuga peaks laevastik olema suuteline täitma.¹³² Martson toonitas,

¹²⁹ V. Grenz. Kas mere- või õhujõud? – *Merendus* 1933, nr 6, lk 153-154

¹³⁰ 1934. aastal pidas vanemleitnant Johannes Santpank „Sõduri“ veergudel maha väitluse major Voldemar Postiga lennukite kasutamise rollist mere- ja rannakaitstes, mis oli üldse üks pikimaid tolles ajakirjas ilmunud mõttevahetusi erinevate autorite vahel (vt V. Post. Lennuk ranna- ja merekaitse relvana. – *Sõdur* 1934, nr 35/36, lk 900-910; J. Sandbank. Vastuseks major V. Posti kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“. – *Sõdur* 1934, nr 39/40, lk 1003-1006; V. Post. Märkusi van.-leitnant J. Sandbank'i vastuse kohta kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“. – *Sõdur* 1934, nr 43, lk 1106-1109; J. Sandbank. Täiendav vastus major V. Posti kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“ ja minu vastuse peale toodud märkukstele. – *Sõdur* 1934, nr 46/47, lk 1189-1192).

¹³¹ Laev vs lennuk temaatikaga tehti „Sõduri“ algust juba 1922.a (vt A. Steinberg. Mõnda sõjalaeva ja hüdroplaani ühistest ülesannetest. – *Sõdur* 1922, nr 9, lk 4-6)

¹³² V. Martson. Rannakaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 33. lk 25-28

et meil leidub väga vähe inimesi ja ringkondi, kel on selge ettekujutus ja arusaamine meie rannakaitse tähtsusest ja vajadustest.¹³³

Martsoni hinnangul ei saanud tänu tugevale Briti laevastikule Eesti laiem avalikkus Vabadussõja ajal aru, et sõjaline oht ähvardas ka mere poolt, mistõttu puudus avalikkuse toetus tugeva rannakaitse olemasoluks ning nägi lahendusena ette avalikkuse seas igakülgse teavitustöö läbiviimist, kus selgitataks rannakaitse tähendust ja sellekohaste vahendite soetamise vajadust. Ta juhtis tähelepanu, et Eesti rannakaitse esmane kaitsevõime enne võimalike liitlaste saabumist on märksa viletsam kui Lätil ja Soomel. Peamise merelt lähtuva ohuna nägi ta rannikualade pommitamist laevastiku peajõudude poolt ning Martsoni hinnangul oleksid Eestil vastase lahingulaevade vastu võitlemiseks reaalsed võimalused üksnes allveelaevade olemasolul. Dessanditõrje seisukohalt rõhutas ta, et maavägi üksinda ei ole suuteline lisaks maarindele kaitsma ka Eesti pikka rannajoont ning et oluline on hävitada dessantüksused juba merel. Selle ülesande täitmiseks sobisid tema hinnangul Eestile kõige paremini mootor-torpeedopaadid (MTP)¹³⁴, mis edu saavutamiseks oleksid pidanud tegutsema üksnes öösi ja halva ilmaga. MTP-sid koos allveelaevadega, mida oleks saanud edukalt rakendada ka võimaliku blokaadi murdmiseks, pidas Martson kaheks Eesti vajadustele ja võimalustele sobivamaks laevatüübiks. Teiste laevastikule vajalike sõjaliste võimekandjatena tõi ta esile luurelaevade¹³⁵ ja -lennukite, vahilaevade ja mootorpaatide, miiniveeskjate, suurtükipaate ja [miini]traalerite olemasolu. Rahuajal oleks pidanud laevastik koosnema üksnes allveelaevadest, MTP-dest, miiniveeskjast, luurelaevadest ja lennukitest, kusjuures eelisjärjekorras tuli soetada allveelaevad ja MTP-d. Kõik ülejäänud laevatüübid oleksid rahuajal reservis ja nad kuuluksid rannakaitsele kaasamisele üksnes sõjaolukorras. Rannakaitse kiirreageerimisvõime tagamiseks pidas Martson vajalikuks Soome eeskujulik reservväelastega mehitatud merekaitseliidu moodustamist. Seoses reservväelastega kritiseeris ta teravalt Eesti mereväe reservohvitseride ettevalmistamise aluseid, nimetades

---

¹³³ V. Martson. Rannakaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 2, lk 25

¹³⁴ „Merenduse“ autorid kasutasid sageli mootor-torpeedopaate kohta lühendit MTP. Seda kasutatakse ka uurimistöös.

¹³⁵ Martson ei selgitanud, mida ta pidas silmas väljendiga *luurelaevad*.

ebanormaalseks, et kaubalaevastiku juhtide asemel saavad reservohvitserideks ilma eelneva merealase hariduseta ja üksnes keskharidusnõude täitmise alusel valitud isikud.¹³⁶

Terava kriitika osaks sai ka merelise riigikaitse riiklik korraldatus. Piirivalvamisega seotud ülesannete tarvis piirivalve juurde eraldi laevastiku loomist nimetas Martson mitte jõudude koondamiseks, vaid nende killustamiseks rannakaitses. Täiendava argumendina tõi Martson esile, et merevägi saaks piirivalve ülesannetega hästi hakkama, pealegi oleks sellest olnud otseselt kasu laevastiku merepraktikale, kuna seni pidi sõjalaevastik erinevalt piirivalvest vahendite puudusel sageli sadamas viibima. Tõhusa rannakaitse korraldamiseks oleks tulnud kaitselaevastikule anda juba rahuajal kõik riiklikud ülesanded merel, mis oleks taganud jõudude koondamise, kergendanuks kaitsekavade väljatöötamist, ning toonuks kulude kokkuhoiu.¹³⁷

Võib ilma liialdamata väita, et Vassili Martsoni 1933. aastal kirjapandu kehtib Eesti merelise riigikaitse riikliku korralduse osas olemuslikult muutumatul kujul ka 80 aastat hiljem ehk tänapäeval, sest jätkuvalt valitseb merelises riigikaitses jõudude killustatus, merelised riiklikud ülesanded on jaotatud mitme ministeeriumi ja nende valitsemisalas olevate laevastike vahel. Samaks on jäänud ka probleem merelise riigikaitse tähtsuse ja selle arendamisega seotud vajaduste mõistmise osas laiema avalikkuse seas.¹³⁸

Kuigi 1933. aasta lõpul oli Riigikogu võtnud vastu seaduse, millega määrati krediit sõjalaevastiku uuendamiseks ning paika oli pandud ka uute soetamisele tulevate üksuste tüübid – need pidid olema allveelaevad, MTP-d ja miiniveeskjad¹³⁹, siis laevastiku uuendamise teema „Merenduse“ veergudel mitte ei vaibunud, vaid sai pigem hoogu juurde. Samas oli laevastiku uuendamise propageerimine olnud ka üks „Merenduse“ asutamise initsiaatorite poolt 1932. aastal esitatud eesmärkidest loodavale ajakirjale.¹⁴⁰

---

¹³⁶ V. Martson. Rannakaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 33, lk 25-28

¹³⁷ V. Martson. Rannakaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 33, lk 28

¹³⁸ Uurimistöö autori isiklikud kogemused teenistusest mereväes alates 1994. aastast.

¹³⁹ V. Grenz. Mõtteid mereväe XVI aastapäeva puhul. – *Merendus* 1934, nr 6, lk 170; Laevastiku ülesehitamise ümber. – *Vaba Maa*, 21.12.1933, nr 299, lk 3

¹⁴⁰ Mereväe Ohvitseride Liitkogu üldkoosoleku protokoll 22.11.1932. – ERA 700.1.443, l 18

Mereliste ühendusteede tagamine oli Eestile ühtviisi eluliselt vajalik nii rahu- ka sõjaajal, leidis vanemleitnant Johannes Santpank.¹⁴¹ Rahuajal sõltus sellest riigi väliskaubandus, millest 95% kulges meritsi, ning sõjaajal oleks väliskaubandusele lisandunud ka välisabi saabumise tagamine. Santpanki hinnangul võis merejõudude ülesanded jaotada peamisteks – mereliste ühendusteede kasutamise kindlustamine ja pealinna kaitse merelt lähtuva ohu eest – ning kõrvalisteks – vaenlase merekaubanduse takistamine; luure- ja valveteenistus jt ülesanded.¹⁴² Mereteede olulisust Eesti riigi seisukohalt rõhutas Santpank veel 1940. aastal Merejõudude juhataja ametikohal olles.¹⁴³

Johannes Santpank oli seisukohal, et laevastiku uuendamiseks oli hädavajalik eeldus selle vajaduse teadvustamine ühiskonnas ja kodanike toetuse saavutamine.¹⁴⁴ Santpanki sulest pärinesid veel mitmedki teised kirjutised, kus ta selgitas ja põhjendas laevastiku uuendamise vajalikkust¹⁴⁵. Santpanki seisukohti allveelaevade soetamise ja neile püstitatavate ülesannete osas¹⁴⁶ selgitatakse lähemalt meresõda ja meresõjapidamist käsitlevas peatükis.

Santpank oli esimene, kes kirjutas „Merenduses“ allveelaevadest ja võib öelda, et tal õnnestus 1933. aastal sõnastada kontseptuaalsed põhialused, millele tuginevalt Eesti üldse peaks seda relvasüsteemi omama. Ta osundas, et *Eesti oludes on allveelaeva püüdnus tema olemasolu*,¹⁴⁷ mis tähendab, et allveelaevade omamine aitab märkimisväärselt tõsta riigile vajaliku sõjalise heidutuse usutavust. Santpank tõi esile peamised ülesanded, milliseid ülesandeid see *vaesemehe relv* peaks sõjaolukorras täitma:

- 1) mereliste ühendusteede kasutamise tagamine (takistada vaenlasel blokaadi teostamist, rünnates selleks vastase jõudusid, ning kasutades kergeid jõudude (hävitajad ja kiired [torpeedo]laevad) vastu tegutsemisel miine ja peajõudude vastu torpeedosid;

---

¹⁴¹ J. Sandbank. Meie merekaitse vajadus. – *Merendus* 1935, nr 3, lk 76-79

¹⁴² J. Sandbank. Meie merejõudude sünnist, arengust ja ülesannetest. – *Merendus* 1933, nr 6, lk 162

¹⁴³ J.S. Kindlustades mereteede kasutamise, kindlustame oma rahvale elamisvõimaluse. – *Merendus* 1940, nr 2, lk 53-55

¹⁴⁴ J. Sandbank. Meie merekaitse vajadus. – *Merendus* 1935, nr 3, lk 76-79

¹⁴⁵ J. Sandbank. Arutlusi „MTP“-de kasutamisest Eesti oludes. – *Merendus* 1933, nr 2, lk 28-31; J. Sandbank. Eesti allveelaev. – *Merendus* 1933, nr 4, lk 96-99; J. Sandbank. Meie merejõudude sünnist, arengust ja ülesannetest. – *Merendus* 1933, nr 6, lk 159-165; J.S. Kindlustades mereteede kasutamise, kindlustame oma rahvale elamisvõimaluse. – *Merendus* 1940, nr 2, lk 53-55

¹⁴⁶ J. Sandbank. Eesti allveelaev. – *Merendus* 1933, nr 4, lk 96-99

¹⁴⁷ J. Sandbank. Eesti allveelaev. – *Merendus* 1933, nr 4, lk 96-99

- 2) rannakaitse toetamine: a) rünnata Tallinna mere poolt pommitavaid merejõudusid, mis asuvad väljaspool merekindluste suurtükkide laskeulatust); b) nurjata vaenlase meredessantoperatsioon, rünnates dessantlaevastikku juba ülesõidu ajal ja enne kui vastane jõuab oma ründejõud maale paisata;
- 3) vastase merekaubanduse tõkestamine (tegutsemispiirkond ainult Soome laht; kaubalaevade asemel rünnata saatelaevu);
- 4) vaenlase [sõja]laevade hävitamine miinide ja torpeedodega;
- 5) luure- ja valveteenistus;
- 6) miiniveeskamisoperatsioonid.¹⁴⁸

Santpank analüüsis ka mainitud ülesannetega toimetulemiseks vajalikke omadusi ja tegureid, mida oleks tulnud allveelaevade soetamise juures arvesse võtta – kiirus, tegevusraadius, sukeldumissügavus, relvastus.¹⁴⁹ Tema hinnangul oleks pidanud Eesti soetama vähemalt kolm allveelaeva.¹⁵⁰

Laevastiku uuendamise vajadus ning MTP-de ja allveelaevade soetamise vajalikkus tundusid „Merenduses“ avaldatud kirjutiste põhjal olevat aastatel 1933-36 mereväes laialt levinud ja üldtunnustatud seisukohad. Sel teemal avaldasid arvamust veel vanemleitnandid Verner Vellig (Väli), Richard Kokk ja Johannes Ivalo ning kaptenmajor Nikolai Valge.¹⁵¹ Seda, et huvi MTP-de soetamise vastu ei kuulunud üksnes üksikute erialase mõttetööga tegelevate ohvitseride pärusmaale, vaid leidis kõlapinda ka teiste mereväelaste seas, kinnitab instruktor A. Arnemanni 1936. aastal avaldatud kirjutis MTP-de soetamisest Suurbritannias¹⁵². Pärast allveelaevade hanke reaalsuseks saamist 1937. aastal laevastiku uuendamise teemaliste kirjutiste arv vähenes.

¹⁴⁸ J. Sandbank. Eesti allveelaev. – *Merendus* 1933, nr 4, lk 96-99

¹⁴⁹ 1934. a määrati J. Santpank hangitavate allveelaevade allvee taktikalisti omadusi hindava komisjoni liikmeks. Komisjon soovitas suuremat ja eelmainitud ülesannete täitmisel võimekamat laeva kui Santpank oma artiklis. (Kokk 2006, lk 28-31).

¹⁵⁰ J. Sandbank. Eesti allveelaev. – *Merendus* 1933, nr 4, lk 99

¹⁵¹ V. Vellig. Mõningaid allveelaevade kasutamisevõimalusi tulevikusõjas. – *Merendus* 1933, nr 4, lk 100-104; R. Kokk. Märkmeid Balti mere merepoliitikast. – *Merendus* 1935, nr 6, lk 187-188; Jv. Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 9-10; Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 45-48; J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 95-97; N. Valge. Kas tänapäeva MTP on kohane kasutamiseks meie oludes? – *Merendus* 1936, nr 5, lk 170-173

¹⁵² A. Arnemann. Uued MTP-d Briti mereväes. – *Merendus* 1936, nr 6, lk 227-228

Selguse huvides on oluline märkida, et laevastiku uuendamine just MTP-de ja allveelaevadega ei olnud mitte „Merenduse“ ringkondades tekkinud idee, vaid tegemist oli juba 1920ndate esimesel poolel alanud protsessiga. 1933. aastal soovitas nimetatud laevatüüpide hankimist Riigikaitse Nõukogu ja nende ostmist toetasid nii Riigikogu V koosseis kui ka valitsus.¹⁵³ Allveelaevad ja MTP-d etendasid olulist rolli Eesti ja Soome vahelises salajasel sõjalises koostöös, mis nägi ette Soome lahe sulgemise merekindluste ja laevastiku abiga Nõukogude Liidule. Eestilt oodati panustamist ühisesse kaitseplaani kahe allveelaeva ja kolme MTP-ga.¹⁵⁴

1938. aastal ilmus leitnant Alfred Pääbuselt merekaitse aluseid käsitlev kirjutis, kus ta väitis, et iga riigi merejõud peavad kajastama riigi mereliste huvide iseloomu ja nende koosseis peab olema kooskõlas huvide kaitsmise vajadusega. Pääbus selgitas, et merejõudusid ei ole vaja selleks, et kaitsta mõnda üksikut geograafilist punkti rünnakute eest merelt, sest see punkt võib olla kergesti õhust hävitatav, ja et riigi huvid on märksa laiemad kui konkreetne punkt, mida pealegi võiks edukalt kaitsta mõni teine väeliik või siis koostöös teiste väeliikidega.¹⁵⁵

Pääbus rõhutas, et merejõudude (st sõjalaevastik ja merekindlused) ülesanded olid märksa laiemad: 1) mereliste ühenduste tagamine (oluline polnud siinjuures mitte alaline, vaid üksnes vajaduspõhine mereülemvõim);¹⁵⁶ 2) rannakaitse; 3) maavägede tiibade julgestamine, vastase tiibade pommitamine jt. Eelmainitud ülesanded oleksid pidanud olema aluseks laevastiku ehitusprogrammidele, mille alusel oleks teostunud edasised arengud ja laevahanked.¹⁵⁷ Pääbus arendas oma ideid rannakaitse tõhustamise kohta edasi ja avaldas need kahes 1939. aastal avaldatud artiklis¹⁵⁸.

Pideva merelisest riigikaitsest ja laevastiku uuendamisest kirjutamise kohta arvas kaptenmajor Santpank 1939. aasta alguses: *On kuni tüütuseni kirjutatud ja kõneldud meie merekaitse, eriti meie laevastiku ülesandeist üldisel riigikaitisel. On jälle ja jälle toonitatud meie laevastiku*

---

¹⁵³ Kokk 2006, lk 13-27. R. Kokk selgitas olulisemaid tegureid ja asjaolusid allveelaevade hanke aastatepikkuses ettevalmistusprotsessis ning Allveelaevastiku Sihtkapitali kogutud vahendite kasutamisest.

¹⁵⁴ Leskinen 2000, lk 177-189

¹⁵⁵ A. Pääbus. Balti meri üksikute riikide elus ja laevastiku soetamise põhialused. – *Merendus* 1938, nr 6, lk 352-353

¹⁵⁶ Selge Corbetti mõju (vajaduspõhine, mitte alaline mereülemvõim ehk mereala valdamine konkreetsel ajal ja konkreetses kohas).

¹⁵⁷ A. Pääbus. Balti meri üksikute riikide elus ja laevastiku soetamise põhialused. – *Merendus* 1938, nr 6, lk 352-353

¹⁵⁸ A. Pääbus. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõdues. – *Merendus* 1939, nr 2, lk 59-62; *Merendus* 1939, nr 3, lk 103-109

uuendamise ja täiendamise vajadust. Eriti on seda tehtud „Merenduse“ veergudel.¹⁵⁹ Ta tõdes, et laevastiku uuendamisel olid suurimaks takistuseks riigi piiratud finantsvahendid ning analüüsis, kuidas oleks võimalik sõjalist võimekust tõsta, ilma et sellega kaasneks täiendavate ressursside kaasamise vajadust. Santpank võrdles Nõukogude Liidu, Soome ja Ameerika Ühendriikide mereväe ja piirivalve laevastike võimekusi ning jõudis järeldusele, et kuigi sarnaselt Eestiga oli vaadeldud riikides riigikaitsealased ja piirivalvamise ülesanded eraldiseisvate organisatsioonide alluvuses, siis erinevalt Eestist omasid teiste vaatlusaluste riikide piirivalvelaevad sõjalisi võimekusi ning nende rakendamine sõjaliste ülesannete täitmisel oli seetõttu realselt teostatav. Tema hinnangul oleks Piirivalvele sobinud kõige paremini sõjalaevad ning ka Veeteede Talituse ülesannete täitmisega oleksid sõjalaevad hakkama saanud.¹⁶⁰

Santpank tegi ettepaneku, et Eesti võiks hankida Veeteede Talituse ja Piirivalve ülesannete täitmiseks sõjalaevad, millega oleks kaasnenud sõjalaevastiku ja üldise riigikaitse märkimisväärne tugevdamine. Ta toonitas, et kuigi Veeteede Talituse laevade juures oli arvestatud riigikaitse vajadustega, oli see saanud võimalikuks üksnes tänu hetkel ametikohal oleva direktori¹⁶¹ isiklikule merekaitsealasele huvile ja vastutulelikkusele. Santpank oli seisukohal, et kuigi kõik riigilaevastiku laevad peaksid olema eelkõige sõjaliste ülesannete täitmiseks sobivad ning omama kindlaid sõjalisi võimekusi, siis nende allutamist Merejõududele rahuajal pidas ta vajalikuks üksnes siis, kui see osutub rahalise kokkuhoiu seisukohalt otstarbekaks. Oluliseks pidas ta mereväehvitseride praktiseerimist teistes riigilaevastikes, mis oli vajalik Eesti mereala parema tundmaõppimise seisukohalt. Santpanki hinnangul oli kõigi riigile kuuluvate laevastike riigikaitse tõhusaks kaasamiseks vajalik vastav otsus riigivõimu tasandil.¹⁶²

Põhjalikult esitles 1939. aasta alguses oma seisukohti väeliikide koostööst merepiiri kaitsmisel leitnant Karl Iman, kelle hinnangul ei olnud tulenevalt riigi rahalistest võimalustest võimalik rajada sellist mereväge, mis oleks tulnud iseseisvalt, ilma teiste väeliikide abita, toime merelise riigikaitse ülesannete ja meresõjaliste operatsioonide teostamisega. Ta oli seisukohal,

¹⁵⁹ J. Santpank. Kõik riigile kuuluvad laevad meie merekaitse töösse. – *Merendus* 1939, nr 1, lk 5

¹⁶⁰ J. Santpank. Kõik riigile kuuluvad laevad meie merekaitse töösse. – *Merendus* 1939, nr 1, lk 5-9

¹⁶¹ Veeteede Talituse direktor oli Eduard Avik. Vabadussõja ajal mereväes insenermehaanik, vanemleitnant. Kaitseliidu Tallinna Sadama malevkonna pealik.

¹⁶² J. Santpank. Kõik riigile kuuluvad laevad meie merekaitse töösse. – *Merendus* 1939, nr 1, lk 5-9

et merepiiri kaitsmisest peavad osa võtma kõik väeliigid¹⁶³, ning määrava tähtsusega oli seejuures nende omavahelise koostöö suutlikkus ja tsentraliseeritud juhtimise võimekus. Kõik see nõudis komponentidelt teineteise sõjaliste võimekuste tundmist ning vältida tuli kellegi ala- või ülehindamist ühiste eesmärkide saavutamisel.¹⁶⁴

Eraldi peab mainima veel merekaitseliiduga seonduvat. Eelkõige paistab silma tõsiasi, et merekaitseliidu temaatikat kajastati väga vähe. Kõige rohkem kirjutati sellest 1933-34¹⁶⁵ ehk merekaitseliidu üksuste loomise perioodil ning merejõud võisid omada antud protsessi käivitamisel initsiatiivi, nagu võib aimata Richard Koka poolt 1933. aastal Merejõudude Staabis peetud merekaitseliidu võimalikkuse teemal peetud ettekande tekstist, mis lühendatud kujul avaldati „Merenduses“.¹⁶⁶ 1934. aastal käis leitnant Boris Petrov (Palango) välja isegi rannakaitseliidu asutamise idee.¹⁶⁷ 1936. aastal kaastööde võistluse üleskutses pidas ajakirja toimetus vajalikuks esile tuua, et *arusaamatuks jääb vaid asjaolu, et merekaitseliitlased seni väga vähesel arvul tellivad „Merendust“, kuigi viimane esijoones käsitleb just merekaitsega seotud küsimusi, rääkimata mereasjandusse puutuvatest aladest.*¹⁶⁸

Uuesti leidis merekaitseliit seoses riigikaitse arendamisega käsitlemist alles 1939. aastal, kui vanemleitnant Eduard Jaanson tegi ettepaneku merenõukogu moodustamiseks, kuhu oleksid kuulunud nii Merejõudude, merekaitseliidu, Veeteede Talituse, Piirivalve, majandusministeeriumi kui ka laevaomanike esindajad. Tegemist oli totaalkaitse põhimõtetest lähtuva ettepanekuga eesmärgiga kasutada riigikaitseks kõiki olemasolevaid vahendeid ja võimalusi. Merenõukogu oleks hakanud koondama riigikaitse, merenduse ja laevanduse valdkondade esindajaid, selle eesotsas oleks seisnud merejõudude juhataja ning merenõukogu oleks moodustanud riigikaitse nõukogu juures omaette osakonna. Merenõukogu pädevusse oleks kuulunud kõikide olulisemate riiklike mereliste küsimuste kooskõlastamine ja riigikaitse nõukogu nõustamine merelise riigikaitse alal.¹⁶⁹

---

¹⁶³ Iman mainis väeliikidena *mereväge, rannakindlusi, õhujõude ja maaväge.*

¹⁶⁴ K. Iman. Väeliikide koostööst riigi merepiiride kaitsel. – *Merendus*. 1939, nr 1, lk 9-14

¹⁶⁵ V. Martson. Rannakaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 2, lk 25-28; R. Gildeman. Merekaitseliidu aastategevuse ülevaade. – *Merendus* 1934, nr 4, lk 107-110

¹⁶⁶ R. Kokk. Merekaitseliidu asutamise võimalusi. – *Merendus* 1933, nr 3, lk 59-64

¹⁶⁷ B. Petrov. Meie ida-ranniku kaitseprobleeme. – *Merendus* 1934, nr 1, lk 12-16.

¹⁶⁸ Toimetus. Lugupeetud kaastöölised ja lugejad. – *Merendus* 1936, nr 2, lk 41

¹⁶⁹ Ed. Jaanson. Arutlus „Merenõukogu“ vajadusest. – *Merendus* 1939, nr 4, lk 149-153

3. KIRJUTISED MERESÕJAST JA MERESÕJAPIDAMISEST

Järgnevalt selgitatakse välja, millised olid „Merenduses“ avaldatud olulisemad meresõda ja meresõjapidamist käsitlevad seisukohad ning kes olid nende autorid. Merelise riigikaitse teemadel kirjutanud „Merenduse“ autorite valdava seisukoha järgi olid Eesti merejõudude peamine roll riigikaitstes osalemine rannakaitstes ja peamine ülesanne mereliste ühenduste kasutamise tagamine. Meresõja ja meresõjapidamise osas oli rannakaitse seetõttu mereväehvitseride poolt „Merenduses“ ülekaalukalt enim kajastust ja käsitlemist leidnud valdkond.

3.1. Rannakaitseküsimused „Merenduse“ veergudel

Geoffrey Till nimetab rannakaitset, mille tegevuskeskkond on eelkõige rannikuveed ja sellega piirnevad maismaa-alad, alternatiivstrateegiaks nn päris-mereväestrateegiale, mis keskendub peamiselt sõjategevusele avamerel.¹⁷⁰ „Merenduses“ avaldatud mõtete analüüsimist ei tee kergemaks ühtse terminoloogia puudumine autorite sõnakasutuses. 1936. aastal ilmunud Eesti Entsüklopeedia vastavas artiklis oli rannakaitse defineeritud kui *sõjaline kaitse kallaletungide vastu merelt s.o. vaenuliste sõjalaevastikkude ja dessantide vastu, r-e moodustavad vastavad laevastikud, ranna- e. merekindlused, rannapatareid, mere mineerimine ja r-ks määratud maa- ja lennುವေး osad.*¹⁷¹ Probleeme tekitab kirjutiste autorite poolt väljendi *merekaitse* kasutamine, mille definitsiooni ei ole õnnestunud leida ühestki kasutatud allikast. Autorid kasutasid väljendit merekaitse nii rannakaitsega samatähenduslikult¹⁷², kui ka rannakaitse vastandina¹⁷³. Samas kasutati nii rannakaitset kui ka merekaitset kogu merelise riigikaitse üldnimetusena¹⁷⁴. Kuna mõlema väljendi kasutamine on ka tänapäeval Eesti kaitseväes juhuslik ning selle tähendus sõltub eelkõige konkreetsest kasutajast ja kasutamise kontekstist, võimaldades seeläbi subjektiivsete tõlgenduste tekke, siis on uurimistöö seisukohalt vajalik luua selge(m) raamistik, kuidas väljendeid rannakaitse ja merekaitse käsitleda.

---

¹⁷⁰ Till 2012, lk 125, 129

¹⁷¹ Eesti Entsüklopeedia, VII kd. Tartu: Loodus, 1936. Lk 22

¹⁷² Näiteks: V. Grenz. Merekaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 1, lk 6-7; V. Mere. Meie merekaitse suundadest. – *Merendus* 1938, nr 6, lk 304-305; J. Santpank. Kõik riigile kuuluvad laevad meie merekaitse töösse. – *Merendus* 1939, nr 1, lk 5-9

¹⁷³ R. Roosimannus. Millistel põhimõtetel peaksime teostama oma merejõudude ülesehitamist. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 2-4

¹⁷⁴ Näiteks: V. Grenz. Mõtteid mereväe XVI aastapäeva puhul – *Merendus* 1934, nr 6, lk 170; V. Martson. Rannakaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 2, lk 25-28

„Merenduses“ avaldatud kirjutiste sisu põhjal võib kokkuvõtvalt väita, et nii rannakaitse kui ka merekaitse¹⁷⁵ oli kaks paralleelselt käibinud tähendust:

- 1) merelise riigikaitse üldnimetus;
- 2) rannakaitse kitsamas tähenduses selliselt, nagu see oli eespool defineeritud.¹⁷⁶

Järgnevalt selgitatakse välja, millised kõik olulisemad seisukohad, mis rannakaitse kohta „Merenduses“ avaldati ja kes olid selliste kirjutiste autorid.

3.2. Rannakaitse geopoliitilisest ja -strateegilisest seisukohast

Kaptenmajor Johannes Santpank ja vanemleitnant Richard Kokk olid „Merenduse“ autorite seast ainsad, kes lähenesid rannakaitsele mitte ainult Eesti keskselt, vaid hindasid selle juures ka regionaalseid geopoliitilisi ja -strateegilisi tegureid. Geograafia ja geopoliitikaga arvestamise olulisusest rannakaitse/merekaitse kirjutisid põgusalt ka Johannes Ivalo ja Rudolf Rosimannus.¹⁷⁷

Johannes Santpank rõhutas geograafilise asukoha kasutamist merekaitse¹⁷⁸ arendamisel:

- 1) Soome lahe ja Riia lahe sulgemise võimalus; 2) võtmetähtsusega oli Lääne-Eesti saarestiku valdamine; 3) Eesti merelise geograafia eripärade tundmine ja ärakasutamine.

Santpanki hinnangul ei olnud kohalike olude oskuslikul ärakasutamisel vajalik arvuliselt suure laevastiku olemasolu.¹⁷⁹

Vanemleitnant Richard Kokk järeldas 1935. aastal Saksamaa ja Nõukogude Liidu merelise võimsuse kasvu analüüsid, et tõenäoliselt loovad need mõlemad suurriigid endale täisvõimekustega laevastikud, mille abil hakatakse ellu viima ofensiivset mereväepoliitikat. Ülejäänud riigid keskenduvad seevastu defensiivsele mereväepoliitikale, mille peamiseks eesmärkideks oleks üksnes oma merekaubanduse ja ranniku kaitse. Koka hinnangul suurenes seetõttu vajadus Eestile kuuluvate, kuid Läänemere hegemooniat taotlema hakkavate suurriikide seisukohalt strateegiliselt oluliste geograafiliste punktide – Lääne-Eesti saarestiku, Naissaare ja Aegna – merelise kaitse tõhusamaks tagamiseks.¹⁸⁰ Kuigi Koka seisukohad olid paremini argumenteeritud, ei saa välistada, et teda võisid Eesti saarte

---

¹⁷⁵ Erandi kohta vt p 3.6. Mere vaba kasutamine.

¹⁷⁶ Sisuliselt samasuguses tähenduses on väljendeid rannakaitse ja merekaitse kasutanud ka Johan Pitka (vt Laevastiku ülesehitamise ümber. – *Vaba Maa*, 21.12.1933, nr 299, lk 3)

¹⁷⁷ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 97; R. Rosimannus. Millistel põhimõtetel peaksime teostama oma merejõudude ülesehitamist. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 4

¹⁷⁸ Siin ja edaspidi on kasutatud autori enda kasutatud väljendit.

¹⁷⁹ J. Sandbank. Meie merekaitse vajadus. – *Merendus* 1935, nr 3, lk 76-79

¹⁸⁰ R. Kokk. Märkmeid Balti mere repoliitikast. 1935, nr 6, lk 187-188

sõjalisest seisukohast hindamisel mõjutada näiteks Santpanki mõnevõrra varasemad sellekohased arvamused.¹⁸¹

1937. aastal avaldati kokkuvõtte Santpanki samal aastal Soome kõrgemas sõjakoolis kirjutatud lõputöö Lääne-Eesti saarestiku¹⁸² meresõjalisest tähtsusest, kus ta oli arendanud edasi oma paari aasta taguseid mõtteid selle piirkonna geostrateegilisest tähendusest. Lõputöös uuris Santpank, millist strateegilist tähendust omab see Eestile kuuluv saarestik kõikide Läänemere äärsete riikide, kuid eelkõige NSV Liidu, Saksamaa, Rootsi, Soome ja Eesti seisukohalt. Autori hinnangul oli tegemist sõjalises mõttes kogu regiooni mastaabis ülimalt olulise piirkonnaga, mistõttu *Eesti on sunnitud muutma saarestiku nii sõpradele kui ka vaenlastele raskesti kättesaadavaks*.¹⁸³ Kuigi kindralstaabiohvitseri haridusega ohvitseri oli autorite seas teisi,¹⁸⁴ siis Santpanki lõputöö oli teadaolevalt ainus, mille kokkuvõtte „Merenduses“ avaldati.

3.3. Aktiivne rannakaitse

Vastukaaluks Nõukogude Liidu ja Saksamaa võimalikule omavahelisele eesootavale võitlusele hegemonia pärast Läänemerel oli Richard Kokk ennustanud teiste sama regiooni riikide keskendumist defensiivsele mereväepoliitikale, mille peamiseks eesmärkideks oleks olnud üksnes oma merekaubanduse ja ranniku kaitse.¹⁸⁵

Tema hinnangul oli aktiivse rannakaitse teostamiseks määravad kaks omadust: 1) kiirus, mis kompenseerib üksuste vähesuse, tagab [taktikalise] üllatusmomendi ja võimaldab vajadusel taanduda ülekaaluka vastase eest;¹⁸⁶ 2) relvastus, millega oleks võimalik ohustada vastast (Eesti võimalustest tulenevalt oleks sobinud selliseks relvaks üksnes torpeedo).¹⁸⁷

Kokk tõi esile mõned olulised printsiibid, millest Eesti laevastik peaks meresõjas lähtuma:

---

¹⁸¹ Nõukogude Liidu seisukohale, et Läänemerel ülemvõimu saavutamise eelduseks oli *Soome lahe ja Eesti saarestiku merekitsuse täielik valitsemine*, oli „Sõduris“ juhitud tähelepanu juba 1923. a (M. Kuidas Nõukogude Wene hindab Baltimere ja ta laevastiku tähtsust. – *Sõdur* 1923, nr 11, lk 1-2)

¹⁸² Santpank kasutas ise nimetust *Eesti Läänemere saarestik*.

¹⁸³ J. Santpank. Eesti Läänemere saarestiku meresõjaline tähtsus. – *Merendus* 1937, nr 6, lk 278-284

¹⁸⁴ „Merenduse“ autoritest olid Eesti Kõrgema Sõjakooli lõpetanud väitekirja kaitsmisega vanemleitnandid Alfred Pääbus, Rudolf Rosimannus ja Peeter Kaseoru ning väitekirja kaitsmata mereväekapten Valev Mere, kaptenmajor Peeter Mei ja vanemleitnant Bruno Bloom. Seene 2008, lk 9–112

¹⁸⁵ R. Kokk. Märkmeid Balti mere merepoliitikast. – *Merendus* 1935, nr 6, lk 187

¹⁸⁶ Lennuväelane major V. Post rõhutas samuti aktiivse kaitse olulisust nii rannakaitstes kui ka sõjapidamisel üleüldse, nimetades liikuvat ja viimse võimaluseni aktiivset kaitset koguni *meie sõjalise doktriini põhialuseks*. V. Post. Märkusi van.-leitnant J. Sandbank'i vastuse kohta kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“. – *Sõdur* 1934, nr 43, lk 1106

¹⁸⁷ R. Kokk. Märkmeid Balti mere merepoliitikast. – *Merendus* 1935, nr 6, lk 188

- 1) mereülemvõim ei ole eesmärk omaette;
- 2) vältida otsest kokkupõrget vastasega;
- 3) aktiivne rannakaitse, mida iseloomustab tihe koostöö merekindlustega;
- 4) tihe kontakt lennuväega;
- 5) kiirete aktiivüksuste (MTP-d) kasutamine paralleelselt allveelaevade ja miini-veeskjatega;
- 6) miiniväljade kasutamine;
- 7) üksuste juhtide väga hea meretandri tundmine ning suutlikkus tegutseda rasketes ilmastikutingimustes (torm, halb ja piiratud nähtavus).¹⁸⁸

3.4. Rannakaitse väikesõja kontseptsioon

Kõige süvenenumalt tegeles Eesti mereväele sobiva mereväestrateegia mõtestamisega vanemleitnant Johannes Ivalo, kes sulest pärines hinnanguliselt umbes üks kolmandik kõikidest „Merenduses“ avaldatud meresõjanduslikest kirjutistest. Tema kirjutised käsitlesid eelkõige sõja taktikalist tasandit – erinevate laevatüüpide taktika, relvasüsteemid, sõjaajaloolised analüüsid, ülevaated välislaevastikest ja nende tegevustest jt. Järgnevalt keskendutakse tema poolt kirjapandud meresõjapidamise kontseptuaalsetele alustele, ning selgitatakse välja, milles seisnesid nende olulisimad seisukohad ja milles need väljendusid. Kuigi Ivalo ei koondanud kunagi kõiki oma vaadeldavaid mõtteavaldusi ühte kirjutisse, siis uurimistöös käsitletakse neid ühtse tervikuna ja nende kohta kasutatakse koondnimetust *väikesõja kontseptsioon*.

Eesti sõjalaevastikku 1935. aastal iseloomustas Johannes Ivalo Vabadussõja käigus juhuslikult kujunenuna¹⁸⁹. Autori hinnangul ei vastanud laevastiku olemasolevad üksused Eesti rannakaitse vajadustele, kuid sellegipoolest olid nad osutunud vajalikeks platvormideks kollektiivse väljaõppega alustamiseks ja hiljem saavutatud väljaõppetase alalhoidmiseks. Ivalo rõhutas, et *Maaõjalaevastiku põhjalikud õpised ja kiire areng meresõjanduses kohustavad meid võtma seniseid põhimõtteid merepiiri kaitse alal teatud parandustega*.¹⁹⁰

Ivalo oli kriitiline Eesti laevastiku väljaõppe ja seal rakendatud taktika osas, nimetades seda küll ohvitserkonna *üldisi sõjalisi omadusi* arendavaks, kuid rõhutas, et *seeläbi ei too*

¹⁸⁸ R. Kokk. Märkmeid Balti mere merepoliitikast. – *Merendus* 1935, nr 6, lk 188. Kokk kasutas väljendit *merevalitsemine*.

¹⁸⁹ Eesti sõjalaevastiku koosseisu kohta vt Lisa 9.

¹⁹⁰ Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 45

me oma väljaõppesse juurde midagi originaalset ehk midagi sellist, mis erineks vaenlase väljaõppest. Parimal juhul suudame suurte pingutustega endid alal hoida vastase tasemel. Meresõja ajaloost on aga teada, et võitluses tugevama vastasega oli väikesel laevastikul alati mingi valdkond või tegevus, kus ta oli vastasest parem – näiteks väljaõpe, energiline pealetung, osav olukorra kasutamine või lihtsalt endale kasuliku olukorra loomise oskus. Oleks asjata loota, et väiksem laevastik saavutaks päeval hea nähtavuse korral, kasutades samasugust taktikat, kuid omades nõrgemat relvastust, edu endast tugevama vastase suhtes.¹⁹¹ Seetõttu oli oluline, et tuginedes Eesti olukorrale ja olemasolevatele võimalustele määratletaks ära, millises kitsamas suunas tuleks hakata edaspidi laevastiku tegevust suunama ja intensiivistama. Valitud tegevussuunast oleksid pidanud edaspidi lähtuma kõik laevastiku operatiivsed kaalutlused. Ivalo mainis siinkohal ka protsessiga kaasnevat laevastiku uuendamist, mis koos sihipärase ja just Eesti oludele sobiva väljaõppega annaks meie väikesele kaitselaevastikule teda kandva põhimõtte, mis viimasel ajal kipub kaduma.¹⁹²

Ivalo väitis, et väike laevastik jõuab täita temale määratud ülesandeid, kui need ei ole liiga mõttetud.¹⁹³ Kuigi antud seisukoha edasine põhjendus ning teemaarendus kirjutistes puudub, tundub olevat tõenäoline, et mõttetute ülesannetena on autor pidanud silmas eelkõige selliseid ülesandeid, mille täitmine takistab laevastikul olemast edukas võitluses endast tugevama vastasega. Samas ei saa välistada, et see võis viidata autori seisukohtadele, mille kohaselt laevastiku põhiülesanne ei tohiks olla merekindluste toetamine.¹⁹⁴ Ivalo kasutas oma kontseptuaalsetes tekstides läbivalt väljendit *rannakaitse*, mistõttu ei ole kahtlust, et tema kontseptsiooni tuleb tõlgendada just sellest merestrategiast lähtuvalt.

Peamiselt Maailmasõja kogemustele tuginedes selgitas Johannes Ivalo, et Maailmasõjas paisati segamini senised teooriad edu saavutamisest meresõjas. Ühemõõtmeline lahinguruum, kus võit merelise vastase üle saavutati otsustava merelahingu või blokaadiga, oli kadunud pöördumatult minevikku, kuna meresõja keskkond oli muutunud kolmemõõtmeliseks – *igat mere operatsiooni tuleb kindlustada vastase pealvee-, allvee- ja õhujõudude vastu.*¹⁹⁵ Ivalo jõudis järeldusele, et *muutunud olukorras, väikese riigi*

---

¹⁹¹ Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 46

¹⁹² Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 45-46

¹⁹³ Jv. Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 9

¹⁹⁴ Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 46-47

¹⁹⁵ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 95

Väikese laevastiku koosseis pidi vastama oma tegutsemispiirkonnale ning koosnema arvukatest²⁰⁴ kergetest jõududest. Laevastiku kaitstud baseerumine tuli hästi läbi mõelda ja laevastiku kasutuses oleks pidanud olema soovitatavalt kaks või isegi rohkem baasi (kuigi äärmisel juhul võinuks leppida ka üksainsa baasiga), mille puhul oleks olnud kõige olulisem nende kaitstud nii mere-, maa- kui ka õhurünnakute eest. Erilist tähelepanu tulnuks pöörata õhurünnakutele, sest järjepidev ründamine kergete jõududega sunniks vastast paratamatult vastutegevusele.²⁰⁵

Ivalo tõi välja, et väikesõja edu sõltub suuresti baaside iseloomust ja oluline oleks tagada võimalikult paljude laevateede olemasolu, mida omad jõud saaksid kasutada baasidest väljumiseks.²⁰⁶ Baaside paiknemine etendas olulist rolli ka kergete jõudude poolt teostatavate operatsioonide piirkonna ja tegutsemiseks kuluva aja määratlemisel.²⁰⁷

Tuginedes Austria ja Suurbritannia Maailmasõja-aegsele kogemusele järeldas Ivalo, et ka Eesti merejõududele sobiksid allveelaevad ja lennukid. Eriti vajalikuks pidas ta aga torpeedodega relvastatud rannakaitse kiirmootorpaatide hankimist²⁰⁸ ning rõhutas, et Eesti laevastiku koosseisu ei tohiks kuuluda ühtegi üksust, *mille olemasolu on kahtlane või pole küllaldaselt põhjendatud*.²⁰⁹

Ivalo hinnangud laevastiku koosseisu osas ei olnud originaalsed, sest nn kergete jõudude soetamine oli juba valitsuse tasandil otsustatud ja merejõududes üldtunnustatud. Uus oli aga see, et Ivalo põhjendas kergete jõudude soetamist argumentidega, mis rajanesid meresõjateoorial, välismaises erialakirjanduses toodud seisukohtadel, meresõjaajaloo õpistel ja välisriikide kogemuse analüüsil. Teised sel teemal sõna võtnud autorid piirdusid üldjuhul merejõudude/rannakaitse ülesannetele ja/või riigi õhukesele rahakotile viitamisega.

Ivalo toonitas, et üksnes küllaldase rahastamise korral on tagatud efektiivne sõjaline tegevus merel.²¹⁰ Ta selgitas, et laevastiku hea väljaõpe merel nõuab kulukaid praktilisi

---

²⁰⁴ Ilmselt pidas Ivalo silmas kergete jõudude olemasolu sellisel hulgal, et nendega oleks võimalik teostada tulemuslikke mereoperatsioone, mitte aga mingit konkreetset absoluutarvu. Tundub tõenäoline, et väljend *väike laevastik* võis olla ka (peamiselt) kergetest jõududest koosneva laevastiku sünonüümiks. Igal juhul oli *väike* (või ka *nõrk*) *laevastik* alati väiksem kui *tugev laevastik*.

²⁰⁵ Jv. Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 10

²⁰⁶ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 96

²⁰⁷ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 97

²⁰⁸ Jv. Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 10; Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 48

²⁰⁹ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 97

²¹⁰ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 97

harjutusi, kaasaegseid relvi ja platvorme merel opereerimiseks, mistõttu ka väikese laevastiku ülalpidamiseks peavad olema tagatud küllaldased eelarvelised ressursid. Ressursside puudumisega kaasneb paratamatult laevastiku vananemine, lahinguvõime langus ning, mis peamine, laevastik ei ole enam suuteline täitma talle sõja ajal püstitatavaid ülesandeid. Ressursside puudumise tõttu piirati aeg-ajalt Eesti laevastiku navigatsiooniperioodi, mistõttu niigi lühike väljaõppeaeg merel asendus tegevusega kalda ääres. Ivalo toonitas, et laevastiku hea väljaõpe ja selle alalhoidmine on eluliselt vajalik just neile riikidele, kes on sõja korral sunnitud endid varustama mereteid mööda²¹¹, mis oli ilmne vihje Eestile.

Johannes Ivalo järgi oli oluline, et Eesti laevastik valiks endale mingi kitsa tegevusala, eesmärgiga saavutada sel alal oletatava vastase suhtes tuntav ülekaal ning luua ja arendada välja oma laevastikule sobiv ja asjakohane taktika. Tema hinnangul oli selge, et kuna taktikalisel tasandil (merelahingus) on võidu eelduseks ootamatult, õigel ajal ja õiges kohas ning otsustavalt teostatud pealetung, siis tuleks vastase ründamine võtta väikese laevastiku kergete üksuste taktika aluseks. Selline lähenemine nõudis omakorda arvukate kergete üksuste olemasolu. Tuginedes ajaloolisele praktikale tõi Ivalo samuti välja nn *direktiivi*, mille kohaselt peaks nõrk ja väike laevastik nõrgestama vastast oma sagedaste operatsioonidega selleks, et teda seejärel endale soodsal ajal ja kohas rünnata.

Sõjaajaloolistele argumentidele toetudes esitles Ivalo aktiivse kaitse eeliseid võrreldes passiivse kaitsega. Tema arvates tuli kindlasti eelistada aktiivset kaitset, kusjuures otsustava tähtsusega oli eelnev määratlemine [kõrgemal juhtimistasandil], milliste operatsioonidega on võimalik luua endale soodus olukord ning mida on võimalik seeläbi saavutada. Ivalo rõhutas, et kuna nõrgem laevastik osutub lahingus tugevamaks ja suudab endast muidu ülekaalukama vastase hävitada üksnes siis, kui väiksem ja nõrgem laevastik tegeleb energiliselt ja vahetpidamatult taktikaliselt soodsate olukordade otsimisega selleks, et alustada rünnakut või pealetungi.²¹² Samuti tõi ta esile, et vastaspoole ründamisel saavutatakse parimad tulemused ainult õige eesmärgi – vastase nõrgad küljed – valikul.²¹³

Väikesel laevastikul tuli hoiduda sattumast ülekaaluka vastasega otsustavasse suurtükilahingusse²¹⁴. Väikese ja väheste ressursidega leppima pidava laevastiku

---

²¹¹ Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 45

²¹² Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 46

²¹³ Jv. Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 10

²¹⁴ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 96

peamiseks relvaks sobis eelkõige torpeedo, millega tuli soodsa taktikalise momenti *pidevalt otsida* ja selle leidmise korral vaenlast rünnata. Edu aluseks pidi olema lisaks manööverdusvabaduse ja üllatusmomendi tagavale suurele kiirusele ka taktikaliste võtete nagu *udustamine* ehk suitsukatete tekitamine, eesmärgiga varjata enda lähenemist ja jõuda vaenlasele võimalikult lähedale, tagades seeläbi torpeedorünnaku õnnestumise suurema tõenäosuse.

Lisaks kunstlikult tekitatud piiratud nähtavusele pidi väike laevastik järjekindlalt õppima ja harjutama, kuidas kasutada loomulikke halba nähtavust (ööpimedus, udu, tormine ilm) enda huvides taktikaliselt soodsa olukorra avastamiseks. Sellest tulenevalt tegi Ivalo ettepaneku pikendada laevastiku navigatsiooniperioodi ning hakata väljaõpet läbi viima just sügiseti, sest soodsa suvise ilmastikuga ei olnud võimalik [tõetruult] harjutada tegutsemist halva ilma korral.²¹⁵ Vaenlase operatsioonide häirimiseks ja mereliste ühenduste takistamiseks sobis väikesele laevastikule miinitõkete veeskamine.²¹⁶ Samuti oli väikesõjas sobiv teostada vaenlase merejõudude hävitamiseks ühisoperatsioone koos õhujõududega.²¹⁷

Ivalo kirjutas, et kaitseülesannete täitmisel saab väike laevastik kasutada ka miinivälju ja merekindlusi. Koostöö merekindlustega pidi olema tihe, kuigi sellega kaasnes laevastikule rida spetsiifilisi nõudmisi²¹⁸. Siiski ei pidanud Ivalo merekindlustega koostööd laevastiku peamiseks ülesandeks. Tema hinnangul oli just merekindluste ülesanne toetada laevastikku, vabastades laevastiku teatud rannakaitse rajoonide kaitsmise kohustusest ning võimaldades seeläbi laevastikule suuremat aktiivsust.²¹⁹ Ivalo oli vanemleitnant Rudolf Rosimannuse kõrval üks vähestest autoritest, kes sellist arvamust avaldas, kusjuures, erinevalt Rosimannusest, oli Ivalo kontseptsioon seotud rannakaitsega, mitte ei vastandunud sellele.

Väikesele laevastiku eduka tegevuse üheks eeltingimuseks pidas Ivalo *asjakohaselt organiseeritud täieliku luure* olemasolu, mis ei tugineks mitte pealveelaevadelt, vaid eelkõige allveelaevadelt, lennukitelt ja raadiopeilingaatorjaamadelt saadud

---

²¹⁵ Jv. Märkmeid väikesele laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 46

²¹⁶ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 96

²¹⁷ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 96; Iv. Kombineeritud löök lennuväega ja mootor-torpeedopaatidega. – *Merendus* 1938, nr 5, lk 144-147

²¹⁸ Võimalik, et Ivalo pidas silmas näiteks laevastiku tuletoetust kaldaüksustele või siis rannakaitset üldisemalt.

²¹⁹ Jv. Märkmeid väikesele laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 46-47

informatsioonile.²²⁰ Vajadus tõhusa mereluure järele oli tingitud ka põhimõttest, mille kohaselt nõrgema laevastiku edu sõltus pidevast taktikaliselt soodsa olukorra otsimisest ja selle ärakasutamise oskusest. Selline tegutsemine nõudis aga täpseid luureandmeid vastase kohta.²²¹

Väikese laevastiku eduka tegutsemise üheks peamiseks eelduseks pidas Johannes Ivalo *kõrgema juhatuse* äärmist järjekindlust püstitatud eesmärkidest kinnipidamisel.²²² Juhtide puhul pidas ta taktikalises olukorras edu saavutamisel olulisteks tingimuseks nende energilisust ja otsustusvõimet, tuues välja, et vähese otsustusvõimega juhid suudavad üksnes harva ära tabada soodsat olukorda ja momenti vastase ründamiseks.²²³ Tagamaks arusaamatuste vältimist juhtide hulgas, tuli taktikaliselt soodsa olukorra mõiste eelnevalt defineerida ja seda kõikidele selgitada.²²⁴

Leitnant Ivalo jõudis järeldusele, et väikesõda on väga tõhus sõjapidamisviis nõrgemale laevastikule, tegutsemaks endast tugevama ja teda ohustava laevastiku vastu. Väikesõjas edukas olemiseks tuli sellega seotud tegevusi tundma õppida ning pöörata suurt tähelepanu laevastiku isikkoosseisu väljaõppele, kasvatamaks julgust, otsustusvõimet, ettevõtlikkust, initsiatiivi ja teisi omadusi. Ivalo asus seisukohale, et tulenevalt Eesti geograafilisest asukohast²²⁵ ja ranna iseloomust, geopoliitilisest olukorrast ning võrdlemisi piiratud ressurssidest, on väikesõda merel Eestile kõige sobivamaks rannakaitse tagamise viisiks.²²⁶

Johannes Ivalo kirjutiste läbivaks teemaks oli *väikese* (või ka *nõrga*) *laevastiku* võimaluste uurimine ja väljaselgitamine *tugeva laevastiku* vastu tegutsemisel. Tegemist oli kirjutistega, mille sisu mitmetahulisus võib pealiskaudsema lähenemise korral märkamatuks jääda. Kuigi autor rõhutas näiteks ühe oma artikli pealkirjas keskendumist laevastiku väljaõppele, oli peamiselt tegemist siiski arutluskäikude ja ettepanekutega sellest, millise sõjapidamisviisi valik, sobiva taktika arendamine, eelmainitud toetava

---

²²⁰ Jv. Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 9

²²¹ Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 46

²²² Jv. Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 10. Ivalo ei täpsustanud, kes moodustasid nn kõrgema juhatuse ja millise tasandi eesmärged oli silmas peetud. Tõenäoliselt viitas ta eelkõige mereoperatsioonide eest vastutavale juhtimistasandile.

²²³ Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 46

²²⁴ Jv. Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 46. Tõenäoliselt pidas Ivalo silmas taktikalist tasandit.

²²⁵ Pidas silmas Soome lahte. Viimase sarnasusele Aadria merega, kus toimusid Maailmasõjas edukad väikesõja operatsioonid, oli ta juhtinud tähelepanu juba varemgi (vt Jv. Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 10)

²²⁶ J. Ivalo. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 97

väljaõppe läbiviimine ja ohvitserkonna mõttemallide muutumine oluks vajalik, et Eesti sõjalaevastikul tekiks lootus edule võitluses ülekaaluka vastasega.

Ehkki Ivalo ei koondanud omi Eestile sobiva sõjapidamisviisi kohaseid mõtteid kunagi ühte kirjutisse, on ilmne, et vaadeldud artiklites toimus pidev teemaarendus, kus algsed põhjendamata seisukohad võtsid hilisemates kirjutistes üha selgema vormi ning ei ole kahtlust, et Ivalo jõudis teatud kontseptsiooni loomiseni.

Ivalo jõudis meresõja ajaloolistele ja kaasaegse meresõja teoreetilistele argumentidele tuginedes seisukohale, et väikesõda koos sellele omaste operatsioonitüüpide ning originaalse taktikaga võiks olla Eesti laevastiku nn ametlik sõjapidamisviis. See omakorda oleks määranud ära ka laevastiku koosseisu uuendamise vajadused ning väljaõppe eesmärgid. Erinevate laevatüüpide ja relvasüsteemide kasutamisest ja taktikast kirjutasid ka teised ohvitserid, kuid Ivalo erines nendest selle poolest, et tema seisukohad rajanesid meresõjateoreetilisel või sõjaajaloolisel argumentatsioonil. Lisaks sobiva sõjapidamisviisi põhjendamisele pakkus ta ka välja sellele sobiva taktika või siis vähemalt taktika loomiseks ja arendamiseks sobivad lähtekohad ja printsiibid. Kuigi Ivalo kirjutas erinevate laevatüüpide ja lennuväe ühendoperatsioonide olulisusest rannakaitses, oli ta oma kontseptsioonis keskendunud eelkõige *aktiivüksuste* ehk kiirete MTP-de rakendamisele mereväetaktikalistes tegevustes.

Rangelt võttes ei olnud Johannes Ivalo kontseptsioon väikesõjast ja edukalt tugevamale vastu hakkavast väikesest laevastikust algupärane, sest see tugines eelkõige välismaistel eeskujudel ja tähelepanekutel Maailmasõja mereoperatsioonidest. Ivalo puhul on oluline märkida, et vaadeldud kontseptuaalsed seisukohad avaldas ta oma esimestes „Merenduses“ avaldatud artiklites. Hilisemates meresõjanduslikes kirjutistes ta küll analüüsis korduvalt kergete jõudude tegevustega seonduvat, kuid neis puuduvad selged viited väikesõja kontseptsiooni edasiarendamisele. Igal juhul väärneb Ivalo esiletoomist kui „Merenduses“ kõige järjepidevamalt, süvenenumalt, süsteemsemalt ning meresõjateooriale ja meresõjaajaloole tuginevalt meresõjapidamist uurinud ja Eesti laevastikule sobivaima sõjapidamisviisi otsimise ja mõtestamisega tegelenud mereväeohvitser.

3.5. Redulaevastik ja rannakaitsekoondis

1939. aasta esimesel poolaastal avaldati leitnant Alfred Pääbuse²²⁷ kaks kirjutist,²²⁸ kus ta esimese ja ühtlasi ainukese autorina kirjutas otseselt redulaevastikust kui Eestile sobivast lähenemisviisist. Pääbus argumenteeris väikeriigi rannakaitse ülesehitamise teemal, rõhutades samas, et tegemist on üksnes *puhtteoreetiliste kaalutlustega* ning lisas, et *kui ollakse nõrk merel ja ei suudeta vastast suruda oma rannikust aupaklikku kaugusse, siis peab ometi otsima ja leidma mooduse, kuidas kaitsta oma rannikut, randa vastase sissetungi eest.*²²⁹ Pääbus oligi ainuke mereväeohvitser, kes käsitles „Merenduses“ rannakaitset mitte ainult mere, vaid ka maa poolt lähtuvalt.

Pääbus sõnastas rannakaitse eesmärgina ranniku ja territoriaalvete puutumatus tagamise ning seda tagavate relvajõudude organiseerimisel tuli lähtuda kas saareriigi või rannikuriigi²³⁰ seisukohalt. Rannikuriik ei saanud rannakaitsejõudude organiseerimisel piirduda saareriigi kombel üksnes laevastiku omamisega, vaid pidi seda täiendama merekindlustega. Pääbuse hinnangul kujutasid merekindlused endast küll tugevat jõudu, kuid oma paiksuse tõttu olid nad staatilised ja neil puudus taktikaliselt seisukohalt väärtuslik omadus – liikuvus. Merekindlused olid tema arvates võimelised täitma rannakaitse ülesandeid – tõrjuma dessantüksusi ja rannikualasid pommitavaid pealveejõude – üksnes siis, kui nad olid suutelised kaitsma end õhurünnakute eest.²³¹

Väikeriigi rannakaitse laevastikul tuli oma vähese arvukuse tõttu vältida koondumist ja tegutseda võimalikult hajusalt ning tegutseda redulaevastikuna.²³² Laevastik pidi hargnema ja tegutsema sellises formatsioonis, mis oleks taganud püstitatud ülesande kõige otstarbekohasema täitmise ning olema seal, kus teda kõige rohkem vajatakse. Samas oli oluline kindlustada, et laevastik *jääks ühe tahtega juhitavaks, painduvaks tervikuks.*²³³

Pääbus põhjendas, et maavägede kasutamine rannakaitisel on tulenevalt nende vähesest mobiilsusest ebatõhus ning näiteks dessandi tõrjumisel, kus ajaline tegur etendab eriti olulist rolli, oleks maavägede kasutamine vähese efektiivsusega. Tema hinnangul oleks

---

²²⁷ Eluloolisi andmeid vt Lisa 10.

²²⁸ A. Pääbus. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõttudes. – *Merendus* 1939, nr 2, lk 59-62; *Merendus* 1939, nr 3, lk 103-109

²²⁹ A. Pääbus. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõttudes. – *Merendus* 1939, nr 3, lk 109

²³⁰ Pääbus kasutas väljendeid *saarriik* ja *manner-mereriik*.

²³¹ A. Pääbus. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõttudes. – *Merendus* 1939, nr 2, lk 60-61

²³² Pääbus kasutas ingliskeelset väljendit *fleet in being*.

²³³ A. Pääbus. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõttudes. – *Merendus* 1939, nr 2, lk 60-61

olnud kõige tõhusam võtta rannakaitse kasutusele liikuv rannakaitsekoondis,²³⁴ mille suuruse määramisel tuli lähtuda kaitstava rannajoone pikkusest, ranniku füüsilistest omadustest ning teede ja liiklemisvõimaluste olemasolust rannikul. Umbes 300 km pikkuse rannajoone kaitsmiseks tulnuks Pääbuse hinnangul lülitada koondise koosseisu motoriseeritud rannakaitsepataljon ja vähemalt üks jalaväekompanii, samuti miinipildujad, tankitõrjepüssid ja vähemalt 100 mm kaliibriga motoriseeritud suurtükid. Pääbus tõi välja üsnagi üksikasjalikud hinnangud vajamineva relvastuse osas, kirjeldas koondise tegevuse hõlbustamiseks vajalike ettevalmistuste tegemist, sealhulgas fortifikatsioonide, teedevõrgu, side ning väljaõppe osas. Rannikukoondise peamiseks ülesandeks oli dessanditõrje ning külma ja lumerohke talve ja mere jäätumise korral oleks selle ülesanded olnud peatatud.²³⁵

Rannakaitse juhtimine oleks pidanud Pääbuse hinnangul olema kindlasti allutatud merejõududele, sest maaväes puudusid meresõjapidamises kompetentsed isikud; rannik moodustab sõjaliselt terviku, kuid maaväelise juhtimise korral liigendataks see administratiivsetel põhjustel erinevateks piirkondadeks; rannakaitse tegevus ja juhtimine oleks killustatud mitme organisatsiooni vahel, kelle omavahelises koostöös võib ette tulla raskusi. Pääbus oli veendunud, et väikeriigi kogu rannakaitse – laevastik, merekindlused, rannakaitsekoondis – tuleb allutada ühele juhile.²³⁶

Kasutatud allikate põhjal ei ole teada, millist kõlapinda leidsid Alfred Pääbuse mõtted Eesti rannakaitse tõhusama korraldamise kohta. Kõrgema Sõjakooli lõpetanuna oli Pääbus tõenäoliselt võrreldes enamuse mereväeohvitseridega paremini kursis sõjapidamisega maismaal ning on tõenäoline, et tema mõttekäike rannakaitsekoondise osas aitasid kujundada nii tema teenistuskäik, millest suurema osa veetis ta merekindlustes kui ka staabiohvitseriõpingud.

Muidu hästi argumenteeritud idee puhul tekitab küsimusi vaid tähelepanek, et autor jättis täielikult käsitlemata laevastiku võimaliku koostöö rannakaitsekoondisega.

3.6. Mere vaba kasutamine

Merekaitset võib „Merenduses“ avaldatu põhjal defineerida kui rannakaitse sünonüümi. Silmatorkava erandi moodustas leitnant Rudolf Rosimannus²³⁷, kes kasutas väljendit

²³⁴ A. Pääbus. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõttudes. – *Merendus* 1939, nr 2, lk 62

²³⁵ A. Pääbus. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõttudes. – *Merendus* 1939, nr 3, lk 103-106

²³⁶ A. Pääbus. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõttudes. – *Merendus* 1939, nr 3, lk 109

²³⁷ Eluloolisi andmeid vt Lisa 10.

merekaitse argumenteeritult ja teadlikult rannakaitsele vastanduvalt.²³⁸ Tema poolt kirjapandu põhjal võib merekaitset defineerida kui aktiivset kaitsetegevust meresõjas, eesmärgiga kaitsta oma huve meretandril ning takistada vastasel mereala hõivamist. Järgnevalt selgitatakse välja, millised olid olulisemad Rudolf Rosimannuse seisukohad merekaitse osas.

1938. aastal võttis „Merenduse“ veergudel mõneks aastaks vaikusse vajunud merejõudude ülesehitamise teema uuesti üles leitnant Rudolf Rosimannus, osundades, et kuigi merejõududel oli olemas juba ammu väljatöötatud programm²³⁹ laevastiku uuendamiseks, siis viimaste aastatega olid selles suhtes aset leidnud muudatused ja ümberhindamised. Ta tõi välja, et sõja korral oleks mere- ja õhujõududel täita üksnes maajõudusid toetav roll, mistõttu kolme põhiväeliigi koostöö pidi olema võimalikult tihe.²⁴⁰

Kuna meri oli sõja korral Eesti peamiseks ühendusteeks välismaaga, siis pidid merejõud tagama mereliste ühendusteede kasutamise, mis ei pidanud olema ilmingimata alaline (*võimaldada üksikutel hetkedelgi*). Rosimannuse hinnangul tuli olla valmis tegutsema ülekaaluka vastase vastu, kuid ei olnud alust arvata, et ülekaalukas vastane suudaks kehtestada merel täieliku ülemvõimu, mis välistaks teistel mere kasutamise. Seetõttu tuli Eestil keskenduda mere vabale kasutamisele, mida omakorda soosis tema arvates riigi geograafiline ja sõjalis-strateegiline asukoht.²⁴¹

Rosimannuse kõige olulisem sõnum oli vajadus merejõudude järele, mis suudaksid tagada mere vaba kasutamise, ning tema hinnangul oleks tulnud loobuda senistest arusaamadest, mis keskendusid liigselt rannakaitsega tegelemisele. Rannakaitse näol oli Rosimannuse kinnitusel tegemist üksnes merejõudude lisäülesandega. Fookuse vahetamine merejõududes rannakaitsele mere vabale kasutamisele nõudis aga tema hinnangul *ümberorienteerumist mentaliteedis*. Mere vaba kasutamise tagamiseks vajasis merejõud lisaks sõjalaevastikule ka omaenda koosseisulist merelennuväge, mille väljund oleks

---

²³⁸ R. Rosimannus. Millistel põhimõtetel peaksime teostama oma merejõudude ülesehitamist. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 1-4

²³⁹ Viidates 1933. a ilmunud kirjutisele: V. Grenz. – *Merendus* 1933, nr 1, lk 6-7

²⁴⁰ R. Rosimannus. Millistel põhimõtetel peaksime teostama oma merejõudude ülesehitamist. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 2-3

²⁴¹ R. Rosimannus. Millistel põhimõtetel peaksime teostama oma merejõudude ülesehitamist. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 4

seisnenud vaatluse ja luure teostamises. Samuti oleks tulnud sõjalaevastikku täiendada konvoiteenistuseks sobivate ja allveetõrjega toimetulevate sõjalaevadega.²⁴²

Rudolf Rosimannus eristus selgelt kõikidest „Merenduses“ meresõjapidamisest kirjutanud autoritest selle poolest, et oli ainus, kes astus selgelt välja laevastiku teisejärgulise rolli vastu rannakaitses. Kui Johannes Ivalo tõi esile, et merekindluste toetamine ei tohi olla laevastikku koormav ülesanne, siis Rosimannus asus seisukohale, et hoopis merekindlused peaksid laevastikku toetama.

Rosimannus eristus teistest autoritest ka selle poolest, et kuigi keegi ei kahelnud õhutoetuse vajaduses mereoperatsioonide teostamisel, siis tema astus sammu edasi ning kõneles merejõudude koosseisu kuuluva merelennuväe vajadusest.²⁴³ Kuigi ka kõik ülejäänud autorid olid seisukohal, et merejõudude peamine ülesanne oli mereliste ühenduste kasutamise tagamine, siis Rosimannus oli esimene ja ainus, kes kirjutas, et just mere vaba kasutamise tagamine (st tegevus avamerel), mitte rannakaitsese (tegevus rannikumerel ja rannikuga piirneval maismaal) peaks olema laevastiku peamine ülesanne.

Varasemalt oli sarnaseid seisukohti avaldanud Johannes Santpank²⁴⁴, kuid tema käsitles seejuures eelkõige merejõudude ülesandeid, mitte meresõjapidamist. Santpanki kirjutised meresõjandusest vajavad kindlasti edasist põhjalikumat uurimist, selgitamiseks välja, kas ka tema sellekohased seisukohad on käsitletavad merekaitselistena samas tähenduses Rosimannuse omadega.

---

²⁴² R. Rosimannus. Millistel põhimõtetel peaksime teostama oma merejõudude ülesehitamist. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 4

²⁴³ *Merelennukite* kui *merekaitse abinõude* soetamise vajadusest pärast seda, kui on viidud lõpule allveelaevade ja MTP-de hankimine, kirjutas ka J. Santpank oma väitluses lennுவälase V. Postiga (J. Sandbank. Täiendav vastus major V. Posti kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“ ja minu vastuse peale toodud märkukstele. – *Sõdur* 1934, nr 46/47, lk 1192)

²⁴⁴ J. Sandbank. Meie merejõudude sünnist, arengust ja ülesannetest. – *Merendus* 1933, nr 6, lk 162

KOKKUVÕTE

Ajakiri „Merendus“ alustas ilmumist 1933. aasta märtsis Mereväe Ohvitseride Kogu väljaandena. Otsus asutada mereväe ajakiri võeti vastu 1932. aasta novembris Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolekul. Ajakirja eesmärgiks oli tänapäevast kõnepruuki kasutades *laiapindse merelise riigikaitse toetamine*, ning väljaanne pidi toimima ühendava sillana riigikaitseliste ja muude merendusringkondade vahel, avardades ühtlasi oma sihtgrupi teadmisi ja silmaringi merekaitselistes ning üldmerendusosalastes küsimustes. „Merendus“ ilmus aastatel 1933-40 sagedusega kuus korda aastas, ning kokku jõudis ilmuda 45 ajakirja numbrit.

Mereväe Ohvitseride Kogu likvideeriti okupatsioonivõimude korraldusel 31. augustil 1940, kuid varade lõplik üleandmine kestis kuni detsembrini. Likvideerijad olid vastavasse komisjoni määratud mereväeohvitserid ise, kes tegid oma tööd põhjalikult ja täpselt. Mereväe Ohvitseride Kogu enda ja „Merenduse“ pangaarvetel olevat raha otsustati kasutada Kogu laenu-hoiukassale võlgu olevate liikmete kohustuste kustutamiseks. Ajakiri „Merendus“, mille viimane number nägi trükivalgust 21. juunil 1940, loeti likvideerimiskomisjoni otsusega tagantjärele likvideerituks alates 8. oktoobrist 1940.

Sõjavägede Staabi ametlikus väljaandes ajakirjas „Sõdur“ mereväeteemalisi kirjutisi küll avaldati, kuid nende ilmumissagedus oli hüplik. Kitsamalt sõjateaduslikele kirjutistele spetsialiseerunud ajakirjas „Sõjateadlane“, mida andis samuti välja Sõjavägede Staap, ei ilmunud mitte ühtegi meresõjanduslikku käsitlust. Kaitseliidu liikmetele orienteeritud ajakirjas „Kaitse Kodu!“ avaldati lisaks merekaitseliidu üksuste tegemisi kajastavatele kirjutistele ka üksikuid üldhariva suunitlusega lühemaid kaastöid meresõjast.

Suhted „Sõduriga“ ei saa kindlasti mitte nimetada tihedateks. Kuigi „Merenduse“ autorid avaldasid oma kirjutisi ka „Sõduris“, algas pärast mereväe ajakirja asutamist mereväeteemaliste kirjutiste selge vähenemise tendents „Sõduri“ veergudel. Suhted merendusosalase väljaandega „Laevandus“ olid pingelised. Mereväelased toetasid kahe ajakirja liitumist, kuid teise poole huvipuuduse tõttu ei saanud sellest asja. Liitumine „Laevandusega“, kes ei soovinud avaldada riigikaitselisi kirjutisi, ei oleks sobinud ka „Merenduse“ eesmärgiga. Kas merendusajakirjade ühinemise liivajooksmise puhul oli tegemist põhimõtete või muu tasandi konfliktiga „Laevanduse“ ja „Merenduse“ väljaandjate vahel, võib tagantjärele ainult oletada. „Merenduse“ püsijäämine

ajakirjandusmaastikule tundub olevat seega üsnagi juhuste kokkulangemise ja võibolla koguni üksikisiku tasandi vastasseisule taandatav. Suhteid riigikaitse ajakirjade „Sõjateadlane“ ja „Kaitse Kodu!“ ei ole kasutatud allikate põhja võimalik tuvastada.

Meresõjaline mõtte avaldus „Merenduse“ veergudel eelkõige aruteludes merelise riigikaitse, meresõja ja meresõjapidamise teemadel. Üks enim käsitlemist leidnud valdkond oli laevastiku uuendamine, millele pühendati kõige rohkem tähelepanu perioodil 1933-36 ehk siis enne allveelaevade hanke reaalsuseks saamist. Kuigi kõrgeimal poliitilisel tasandil oli juba 1933. aastal otsustatud, et soetatakse allveelaevad ja kiired MTP-d, siis „Merenduse“ autorid avaldasid üha uusi kirjutisi, kus põhjendati ikka ja jälle, miks just need nn kerged jõud on Eestile vajalikud.

Vaid vähesed autorid põhjendasid ja argumenteerisid oma seisukohti, kasutades selleks kas meresõjateooriat, meresõjaajaloo õpiseid, välismaist erialakirjandust või välisriikide kogemusi. Selliste autoritena väärivad esiletoomist kaptenmajor Johannes Santpank, vanemleitnant Richard Kokk, vanemleitnant Johannes Ivalo, vanemleitnant Rudolf Rosimannus ja vanemleitnant Alfred Pääbus. Ivalo, Santpank ja Kokk olid kolm kõige viljakamat meresõjanduslikel teemadel kirjutanud autorit, kellelt pärineb ühtekokku ligikaudu pool kõigist „Merenduses“ ilmunud vastavatest kirjutistest. Kui vaadelda mereväehvitseridest „Merenduse“ autoreid sõjakooli lõpetamise lendude lõikes, siis ületavad III lennu ohvitserid oma kaastööde avaldamise aktiivsusest selgelt oma varem lõpetanud kolleege.

Kuna „Merenduse“ puhul oli tegemist mereväelise erialase väljaandega, siis võib öelda, et just kaptenmajor Johannes Santpank, vanemleitnant Johannes Ivalo, vanemleitnant Richard Kokk ning eelkõige III lennu ohvitserid olid kõige olulisemad meresõjalise mõtte avaldajad ja kujundajad selles ajakirjas.

Kuigi autoritel võisid olla erinevad arvamused ja põhjendused, võib välja tuua mõningad ühised seisukohad:

- 1) Eesti laevastiku peamine ülesanne oli mereliste ühenduste kasutamise tagamine nii rahu- kui ka sõjaajal;
- 2) Eesti laevastiku koosseis oli juhuslik ja ei vastanud vajadustele;
- 3) riigi rahakoti paksus oli kõige määravam tegur laevastiku uuendamisel;
- 4) Eesti laevastik pidi koosnema nn kergetest jõududest (eelkõige allveelaevad ja torpeedopaadid);

5) väeliikidevahelise koostöö olulisus meresõjapidamises.

Eesti mereväepoliitikast loetu põhjal kindlasti rääkida ei saa. Mereväepoliitikale kõige lähemalseisvama üksikotsusena võib esile tuua laevastiku valitsuse poolt vastu võetud uuendamise programmi, millega sisuliselt määratleti laevastikus arendatavad sõjalised võimekused. Oluline tähelepanek on ka see, et laevastiku uuendamise programmi olemuslikult ei muudetud. Mida pingelisemaks hakkas kujunema Euroopa julgeolekupoliitiline olukord ja mida tajutavamaks muutus võimalik sõjaline oht, seda enam hakkasid Merejõudude juhid tuletama meelde totaalkaitse põhimõtete rakendamise vajadust merelises riigikaitstes. Toonased probleemid riigile kuuluvate laevastike allumises erinevate ministeeriumide ja ametkondade vahel ning riigikaitseliste huvide vähene arvestamine on äratuntavad ka tänases Eestis.

Enamus ohvitseride avaldasid oma meresõjapidamise teemalisi mõtteid läbi rannakaitse ideelise raamistiku, kuid vaid vähesed argumenteerisid põhjalikult oma seisukohti. Kõige kontseptuaalsemalt lähenes meresõjapidamisele vanemleitnant Johannes Ivalo, kelle kirjutiste põhjal on võimalik konstrueerida nn väikesõja kontseptsioon. Selle lähtealuseks oli põhimõte, et ka väiksem ja sõjaliselt nõrgem laevastik võib hakata endast tugevamale potentsiaalsele vaenlasele tulemuslikult vastu ja olla isegi edukas. Siiski oli see mõeldav üksnes juhul, kui väiksem laevastik oli rahuajal ennast põhjalikult ja sihikindlalt tulevaseks sõjaks ettevalmistanud. Sõjaks ettevalmistus tähendas eelkõige loobumist standardsetest lahendustest ning keskendumist mingile üksikule sõjapidamisvaldkonnale/meetodile, et siis ennast sel alal teadlikult arendades ning oskusi pidevalt täiendades ja lihvides saavutada seeläbi eelis vastase suhtes mereväetaktikalises tegevuses. Ivalo väärrib esiletõmmist kui meresõjapidamise uurimisele kõige enam pühendunud „Merenduse“ autor.

Laevastiku uuendamise programm, mida hakati ellu viima alates 1933. aastast, oli koostatud rannakaitse vajadusi silmas pidades. Kuna rannakaitse puhul toimub sõjategevus rannikumeres ja sellega piirneval maismaal, siis edukaks tegutsemiseks oli oluline väeliikide (mere-, maa- ja õhujõud) ja relvaliikide (nt sõjalaevastik, merekindlused) omavaheline tõhus koostöö. Võttes arvesse sõjalaevastiku vähest tegelikku sõjalist võimekust, siis tundub väeliikide üleselt korraldatud rannakaitse olevat olnud Eestile sobiv.

Osa autoreid kasutasid väljendeid merekaitse ja rannakaitse samatähenduslikena. „Merenduses“ kirjutatu põhjal ei ole kahtlust, et rannakaitset oleks võinud nimetada Eesti mereväestrategieks, kuigi keegi otseselt sellist nimetust ei kasutanud. Laevastiku roll

oleks olnud toetada merekindlusi ning eelkõige oleks olnud tegemist pealinna kaitsega. Ainsa rannakaitsele vastanduva ideestiku – nn mere vaba kasutamist tagava merekaitse – autor oli vanemleitnant Rudolf Rosimannus. Erinevalt teistest autoritest rõhutas ta, et kuna mereliste ühenduste kasutamise tagamine on laevastiku olemasolu eesmärk, siis peab see olema ka laevastiku peamine ülesanne ning rõhutas, et tuleks loobuda laevastiku liigsest koormamisest rannakaitsega.

Sõltumata sellest, kas autorid lähtusid rannakaitse või mere vaba kasutamist tagava merekaitse ideestikust, oldi ühel nõul, et Eesti laevastiku peamine kontseptsioon oleks olnud merehõive takistamine. Samuti esineb autorite töödes redulaevastiku kontseptsiooni eelistamisele viitavaid mõttekäike ning aktiivsel kaitasel rajaneva sõjapidamise eelistamist.

Eesti-Soome salajasele meresõjalisele koostööle Soome lahe sulgemiseks „Merendusest“ ühtegi viidet ei leia, mis ei ole aga siiski üllatav, sest tegemist oligi ju avalikustamisele mittekuuluva teabega.

Mereväe Ohvitseride Kogu poolt väljaantud ajakiri „Merendus“ on heaks näiteks selle kohta, kuidas ka väike võib olla suur. „Merenduse“ näol on tegemist 1930ndate eestikeelse meresõjalise mõtte kõige olulisema allikaga, mille veergudel ilmunud kirjutiste lähem uurimine mitte ainult ei kaardista tolleaegseid tegemisi ja arenguid, vaid ühtlasi annab oma panuse Eesti merelise riigikaitse kontseptuaalsele arendamisele tänapäeval.

SUMMARY

Naval thought in the magazine “Merendus” 1933-40

The magazine “Merendus” (*Maritime Affairs* or *Maritime Review*), issued between 1933-40, is the only naval magazine ever published in Estonia and in Estonian language. The naval and maritime component of Estonian Defence Forces during the era between World Wars was the Naval Forces, that consisted of two branches – the fleet (also called *the navy*) and coastal fortresses.

Owner of the magazine “Merendus” was Naval Officers Association (*Mereväe Ohvitseride Kogu*) that was the official body for officers in the navy. Naval Officers Association as well other similar organisations within defence forces connected both line officers and administrative officers. The mission of those organisations was to secure patriotic mindset among its members, and to promote personal development and maintenance of both the officer's professional and social skills. Officers associations also provided economical and financial support to its members, and were allowed to establish their own commercial enterprises. Naval magazine “Merendus” was an example of such kind of a commercial enterprise instituted by officers.

The highest authority for Naval Officers Association was the commanding officer (*väeosäilem*), that was not elected but appointed by naval authorities. General assemblies of all members were kept annually, and during those meetings a chairman and other members of the managing board were elected. Also editors of the “Merendus” (a chief editor, two managing editors and a financial editor) were elected annually by the general assembly. Decisions made by the general assembly or managing board had to be approved by the commanding officer, before they came into force.

Establishment of a naval magazine was first mentioned in October 1932, and respective decision was made in November 1932 by the general assembly. The objective for the new magazine was to support establishment of comprehensive approach to naval defence, and to act as connecting element between the naval and maritime communities in the country. The magazine also had the task broaden target audience's horizons in matters related to the naval warfare and maritime affairs in general. Soviet authorities closed down Estonian Naval Officers Association on 31st of August 1940.

“Merendus” was published six times a year between 1933-40. The first exemplar of “Merendus” was published on March 1933, and the last one on 21 of June 1940. In total there were 45 numbers of the magazine issued, and total number of published articles, and other materials was about 750. Published materials were categorized by editors as follows: 1) general affairs; 2) naval affairs and warfare; 3) naval history; 4) merchant navy; 5) technical; 6) maritime sports.

Other Estonian military magazines “Sõdur” (*The Soldier*; 1919-40), “Sõduri Lisa” (1921-23), “Sõjateadlane” (*The Military Scientist*; 1925, 1938-40) were all issued by the General Staff, and compared to “Merendus” were not commercial enterprises. Although materials related to naval affairs and warfare were published in “Sõdur” and “Sõduri Lisa”, the total number of such materials was limited and they were not published frequently. Estonian Defence League, a volunteer based defence organisation, issued its own magazine “Kaitse Kodu!” (*Defend Your Home!*; 1924-40). In “Kaitse Kodu!” a limited number of materials related to maritime and naval affairs were published.

The relationships between “Merendus” and other military magazines were not strong, but in case of a maritime magazine “Laevandus” (*Shipping*; 1920-40) the case was opposite. “Merendus” had made at least two proposals to “Laevandus” to join their magazines, but both of those proposals were rejected, since “Laevandus” was not interested in publishing of materials related to warfare and national defence. It was against the objective of the naval magazine, and Naval Officers Association continued publishing of “Merendus” as an independent enterprise.

For purpose of this thesis, the naval thought is defined as ideas presented in articles written on naval component of the national defence, war at sea, and naval warfare, and published in magazine “Merendus”. One of the most popular topics covered was the need for renewal of the fleet, and most of materials regarding this topic were published between 1933-36. In years 1936-37 Estonian Navy acquired two submarines, and this successful procurement of those underwater warfare weapon systems was the most remarkable change in the fleet's renewal process. Although renewal of the fleet with *light forces* (e.g. submarines, coastal torpedo boats) was decided already in 1933 by the highest political level and this decision remained unchanged until the loss of independency on 1940, the naval officers wrote a remarkable number of articles about why the navy needed light forces, and for what purposes submarines and torpedo boats could be successfully used for. Only a minority

among the authors based their argumentation on naval theory, lessons from naval history, foreign naval writings, or on foreign naval experiences.

Lieutenant Commander Johannes Santpank (former name *Sandbank*), and Lieutenants Senior Grade Johannes Ivalo, Richard Kokk, Alfred Pääbus, Rudolf Rosimannus were among the most remarkable authors. They all used argumentation based on theory, history, etc. in their writings. Ivalo, Santpank and Kokk were three most productive authors writing on naval issues, and they produced about half of the writings published in “Merendus” about naval affairs.

Most active group of authors in “Merendus” were obviously naval officers. Among them officers who graduated the class of 1928 (between World Wars four classes of naval line officers were graduated in total – Class I (1921), Class II (1924), Class III (1928), and Class IV (1940; also one class of naval engineers graduated in 1923) kept the first place. There is no doubt that Lieutenant Commander Johannes Santpank, Lieutenant Senior Grade Johannes Ivalo, Lieutenant Senior Grade Richard Kokk, and primarily officers from Class III were the most productive and influential authors in publishing and hence shaping the Estonian naval thought in “Merendus”.

Although authors had different views and arguments, it is possible to highlight a number of common positions:

- 1) mission of the Estonian navy was to secure the use of sea lines of communications;
- 2) the Estonian fleet consisted of units, which had been procured randomly and could not be efficiently used in naval defence;
- 3) the most important argument in conjunction to renewal of the fleet was the financial ability of the country to make such defence procurements;
- 4) the Estonian fleet should consist of light forces;
- 5) importance of jointness (coordinated use of all required components and branches of the defence forces) in coastal defence.

Most of the authors agreed, that the main warfare concept for the navy should be sea denial.

Lieutenant Commander Johannes Santpank’s writings expanded upon a great number of topics from international security affairs, naval policy, and naval strategy to tactics. He was the only naval officer, whose thesis from War College was published in “Merendus”. In one of his writings Santpank substantiated the *raison d’être* for Estonian submarines.

Santpauk also wrote a number of articles about what mission and tasks should the navy have. He and Captain (Navy) Valev Mere were the spokespersons for total defence, and argued for more command and control for the naval forces in respect to maritime national defence.

Lieutenant Senior Grade Richard Kokk followed closely international politics and naval policy, and wrote frequently, how changes in balance of power between great naval powers could affect Estonia. Kokk predicted already on 1933 that probability of an aggression against Estonian neutrality from the sea is much higher than that from the landside. This was exactly the case in 1939, when Soviet Union used provocative situations at sea to force Estonia to abandon its neutrality policy. Kokk also wrote about importance of active naval defence.

Estonia did not have a formulated naval policy. Decision made on 1933 on the highest political level to renew fleet with light forces that in essence defined the war fighting capabilities for the naval forces in the future, was a single act that could be seen as the closest point of approach to a naval policy. When the general security situation in Europe became worse in the second half of the 1930's, and when the possibility for an upcoming war became more real and dangerous, the leading officers of the naval forces began to write more about the need to use total defence principles (use of all kind of vessels for defence purposes; join all governmental maritime agencies under an umbrella led by naval forces; etc.) also in naval component of the national defence.

Majority of officers, who wrote about naval warfare, did it based on thoughts of coastal defence, but only few of them used ground and solid argumentation for their ideas expressed in the naval magazine. Officer, who in his writings used the most conceptual approach, was Lieutenant Senior Grade Johannes Ivalo. Based on his early writings (period of 1935-36), it is possible to construct a *concept of small war*. This concept was build on an idea, which stated, that also a small and weak fleet can resist a potentially much stronger adversary, and can even be successful in its actions against the stronger one.

To be successful against a much stronger adversary, the weaker fleet has to be thoroughly prepared for a possible war in the future. Preparation for the war meant first and foremost abandoning of standard solutions and focusing on a selected particular war fighting area or method. And thereafter only by conscious development of knowledge and skills regarding this selected war fighting area or method, one could reach a vantage in naval tactical

actions against the adversary. Johannes Ivalo also deserves to be mentioned “as the most distinguished writer in naval warfare affairs among authors in „Merendus.

Lieutenant Senior Grade Alfred Pääbus was the only naval officer, who in his writings approached to coastal defence from the perspective of a force based on land. He was convinced that due to a weak fleet, the coastal defence should have been based on a coastal defence force (*rannakaitsekoondis*), which was a motorised enhanced battalion size unit, armed primarily with light artillery. Pääbus was the only author, who stated that the fleet must use concept of fleet-in-being.

The fleet renewal program, put into practice as 1933, was composed to fulfil demands of coastal defence, that could be characterised as generally accepted naval strategy in Estonia. Combat operations in coastal defence are conducted in both maritime and littoral domains, which means that for the optimum outcome there is a requirement of effective jointness between different components (navy, army, air force) and branches (e.g. fleet, coastal fortresses) of the defence forces. Considering the limited fighting capability of Estonian naval forces, a joint organised coastal defence seems to be the best solution in case of Estonia.

Most of the authors did agree, that the role of the fleet in coastal defence was to support the coastal fortresses. One author only – Lieutenant Senior Grade Rudolf Rosimannus – expressed different opinion for that matter. According to him, the coastal fortresses should support the fleet, not opposite. Rosimannus explained that if mission of the fleet was to secure the use of sea lines of communication, it should also be the fleet's primary task instead of supporting coastal fortresses. Rosimannus was the first author, who stressed the importance of an organic naval air arm for the naval forces.

The naval magazine “Merendus” is the most important source for Estonian naval thought during the pre-World War II period. A close research of the naval thought not only maps the developments and activities from that era, but it also supports to development of the essential conceptual groundwork for national defence in the maritime and littoral domain in modern Estonia.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

ARHIIVIMATERJALID

Riigiarhiiv (ERA)

Fond 527 – Merejõudude Staap

Fond 700 – Ohvitseride keskkogu ja ohvitseride kogud

PUBLITSEERITUD ALLIKAD

Allied Joint Publication – AJP 3.1 (Inclusive Change 1). Allied Joint Maritime Operations.
April 2004

Riigi Teataja 1927

TEATMETEUSED

Eesti Entsüklopeedia, VII kd. Tartu: Loodus, 1936

Eestikeelne ajakirjandus 1766-1940. I kd. A-N. Toimetanud Endel Annus ja Tiina
Loogväli. Tallinn: Eesti Akadeemiline Raamatukogu, 2002

Mereleksikon. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1996

KIRJANDUS

Arnemann, A. Uued MTP-d Briti mereväes. – *Merendus* 1936, nr 6, lk 227-228

Avik, Eduard. Merenduspäeva ülesanded. – *Kaitse Kodu!* 1938, nr 10, lk 307-308

Corbett, Julian S. Principles of Maritime Strategy. Mineola, New York: Dover
Publications, Inc., 2004

Creveld, Martin van. Krig og krigsteori. København: Gyldendal, 2003

Gat, Azar. A History of Military Thought: From the Enlightenment to the Cold War. New
York: Oxford University Press, 2001

- Gerndorf, Charles. Külalised merelt: Eesti Vabariiki aastail 1920-1939 külastanud sõjalaevad. Tallinn: Olion, 2009
- Gildeman, Rudolf. Merekaitseülevaade. – *Merendus* 1934, nr 4, lk ...
- Grenz, Valentin. Kas mere- või õhujõud? – *Merendus* 1933, nr 6, lk 153-154
- Grenz, Valentin. Merekaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 1, lk 6-7
- Grenz, Valentin. Mõtteid mereväe XVI aastapäeva puhul – *Merendus* 1934, nr 6, lk 170
- Iman, Karl. Väeliikide koostööst riigi merepiiride kaitsel. – *Merendus* 1939, nr 1, lk 9-14
- Israel [Hiiesaar], Rudolf. Inglise-Vene mereleping 1937.a. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 39-43
- Iv. [Ivalo, Johannes] Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga. – *Merendus* 1935, nr 1, lk 9-10
- Iv. [Ivalo, Johannes] Kombineeritud löök lennuväega ja mootor-torpeedopaatidega. – *Merendus* 1938, nr 5, lk 144-147
- Iv. [Ivalo, Johannes] Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest. – *Merendus* 1935, nr 2, lk 45-48
- Iv. [Ivalo, Johannes] Saksamaa möödunud septembri kavatsustest Läänemerel. – *Merendus* 1939, nr 2, lk 79-81
- Ivalo, Johannes. A-laevade vastuabinõud, nende areng ja kasutamine. – *Merendus* 1936, nr 6, lk 221-225; 1937, nr 1, lk 8-13
- Ivalo, Johannes. Märkmeid väikesõjast merel. – *Merendus* 1936, nr 3, lk 95-97
- Ivalo, Johannes. Suurriikide huvidest ja ettevalmistusist tähtsamail mereteil. – *Kaitse Kodu!* 1938, nr 10, lk 342-347
- Jaanson, Eduard. Arutlus „Merenõukogu“ vajadusest. – *Merendus* 1939, nr 4, lk 149-153
- J. S. [Santpank, Johannes] Kindlustades mereteede kasutamise, kindlustame oma rahvale elamisvõimaluse. – *Merendus* 1940, nr 2, lk 53-55
- J. S. [Santpank, Johannes] Merepoliitika alused. – *Merendus* 1934, nr 3, lk 65-67
- J. S. [Santpank, Johannes] Ülevaade Mereväe Ohvitseride Kogust Mereväe XX aastapäevaks. – *Merendus* 1938, nr 6, lk 322-323

- J.U. [Usin, Jaan] Peipsi laevastiku divisjon Pihkva vallutamisel maikuus 1919.a. – *Merendus* 1934, nr 1, lk 7-12; nr 2, lk 42-45
- J.U. [Usin, Jaan] Peipsi laevastiku divisjon Pihkva operatsioonis ja Murometsa lahing 13.oktoobril 1919.a. – *Merendus* 1934, nr 3, lk 86-90; nr 4, lk 119-122
- Jürgenthal, Artur. Inglise-Saksa mereväekokkulepe ja Balti riigid. – *Merendus* 1935, nr 4, lk 121-122
- Kokk, Ragnar. Eesti Merejõudude allveelaevad ja allveelaevnikud. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja AS Kirjastus Elmatar, 2006
- Kokk, Richard. Lähema tuleviku merepoliitilisi probleeme. – *Merendus* 1934, nr 6, lk 178-183
- Kokk, Richard. Meie neutraliteet ja selle kaitsmine merel. – *Merendus* 1938, nr 5, lk 158-160
- Kokk, Richard. Merejõud välispoliitilise tegurina. – *Merendus* 1934, nr 4, lk 97-100
- Kokk, Richard. Merekaitseleidu asutamise võimalusi. – *Merendus* 1933, nr 3, lk 59-64
- Kokk, Richard. Meresõjaline ülevaade. – *Merendus* 1940, nr 3, lk 109-114
- Kokk, Richard. Meresõjaline ülevaade 1939. aastast. – *Merendus* 1940, nr 1, lk 11-23
- Kokk, Richard. Märkmeid Balti mere merepoliitikast. – *Merendus* 1935, nr 6, lk 185-188
- Laanetu, Liivo. Mereasjanduslik ajakiri „Merendus“ 1933-1940. Proseminaritöö. Tartu, 2014 (käsikiri autori valduses)
- Leskinen, Jari. Vendade riigisaladus. Tallinn: Sinisukk, 2000
- Luttwak, Edward N. Strateegia: sõja ja rahu loogika. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2006
- M. Kuidas Nõukogude Wene hindab Baltimere ja ta laevastiku tähtsust. – *Sõdur* 1923, nr 11, lk 1-2
- Martson, Vassili [Mere, Valev]. Rannakaitse küsimusi. – *Merendus* 1933, nr 2, lk 25-28
- Mere, Valev [Martson, Vassili]. Meie merekaitse suundadest. – *Merendus* 1938, nr 6, lk 304-305
- Naber, Reet. Eesti Merejõudude juhatajad 1918-1940: Lühielulood. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja AS Kirjastus Elmatar, 2004

- Ojalo, Hanno; Sammalsoo, Peedu; Õun, Mati. Võitlused Peipsil ja Emajõel 1234-1944. Tallinn: Grenader, 2012
- Petrov [Palango], Boris. Meie ida-ranniku kaitseprobleeme. – *Merendus* 1934, nr 1, lk 12-16
- Post, Voldemar. Lennuk ranna- ja merekaitse relvana. – *Sõdur* 1934, nr 35/36, lk 900-910
- Post, Voldemar. Märkusi van.-leitnant J. Sandbank'i vastuse kohta kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“. – *Sõdur* 1934, nr 43, lk 1106-1109
- Pääbus, Alfred. Balti meri üksikute riikide elus ja laevastiku soetamise põhialused. – *Merendus* 1938, nr 6, lk 352-353
- Pääbus, Alfred. Praeguse sõja kui kurnamissõja sündmusi. – *Merendus* 1940, nr 2, lk 55-58
- Pääbus, Alfred. Rannakaitse loomisest väikeriigi mõõtudes. – *Merendus* 1939, nr 2 lk 56-62; nr 3, lk 59-62
- Roosimannus, Rudolf. Millistel põhimõtetel peaksime teostama oma merejõudude ülesehitamist. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 2-4
- Sammalsoo, Peedu. Eesti mereväe insenermehaanikud aastail 1918-1940. – *Eesti Meremuuseumi Toimetised* 5. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 2006, lk 32-45
- Sandbank, Johannes. Arutlusi „MTP“-de kasutamisest Eesti oludes. – *Merendus* 1933, nr 2, lk 28-31
- Sandbank, Johannes. Eesti allveelaev. – *Merendus* 1933, nr 4, lk 96-99
- Sandbank, Johannes. Meie merejõudude sünnist, arengust ja ülesannetest. – *Merendus* 1933, nr 6, lk 159-165
- Sandbank, Johannes. Meie merekaitse vajadus. – *Merendus* 1935, nr 3, lk 76-79
- Sandbank, Johannes. Täiendav vastus major V. Posti kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“ ja minu vastuse peale toodud märkukstele. – *Sõdur* 1934, nr 46/47, lk 1189-1192
- Sandbank, Johannes. Vastuseks major V. Posti kirjutisele „Lennuk ranna- ja merekaitse relvana“. – *Sõdur* 1934, nr 39/40, lk 1003-1006
- Santpank, Johannes. Eesti Läänemere saarestiku meresõjaline tähtsus. – *Merendus* 1937, nr 6 lk 278-284

- Santpank, Johannes. Hispaania kodusõda ajaloolisel taustal. – *Merendus* 1938, nr 5, lk 137-143
- Santpank, Johannes. Kõik riigile kuuluvad laevad meie merekaitse töösse. – *Merendus* 1939, nr 1, lk 5-9
- Santpank, Johannes. Vahemere probleem. – *Merendus* 1938, nr 1, lk 5-10; nr 2, lk 80-92
- Santpank, Johannes. Vahemere probleem ja „Anschluss“. – *Merendus* 1938, nr 3, lk 121-123
- Santpank, Johannes. Ülevaade mereväe kokkulepetest pärast Maailmasõda. – *Merendus* 1937, nr 6, lk 330-336
- Seene, Andres. Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919–1940. – *KVÜÕA Toimetised* 2013, nr 17, lk 7-80
- Seene, Andres. Kõrgem Sõjakool 1921–1940. – *KVÜÕA Toimetised* 2008, nr 9, lk 9–112
- Steinberg, August. Mõnda sõjalaeva ja hüdroplaani ühistest ülesannetest. – *Sõdur* 1922, nr 9, lk 4-6
- Storr, Jim. *The Human Face of War*. Foreword by Richard Holmes. Birmingham War Studies Series. London, New York: Continuum, 2009
- Sõja ja rahu vahel: Koguteos, I kd. Eesti julgeolekupoliitika 1940. aastani. Tallinn: S-Keskus, 2004
- Till, Geoffrey. *Merevõim: Teejuht 21. sajandisse*. Teine väljaanne. Tallinn: Riigikaitse raamatukogu, 2012
- Toimetis. Lugupeetud kaastöölised ja lugejad! – *Merendus* 1936, nr 2, lk 41-42
- Urb, Taavi. *Mereväe allohvitserid 1918–1939*. Bakalaureusetöö. Tartu, 2006
- Usin, Jaan. Kuidas sündis ja arenes Peipsi laevastiku divisjon. – *Merendus* 1933, nr 6, lk 169-174
- Valge, Nikolai. Kas tänapäeva MTP on kohane kasutamiseks meie oludes? – *Merendus* 1936, nr 5, lk 170-173
- Vares, August. Ahvenamaa saarte relvastamine. – *Merendus* 1939, nr 1, lk 37-40
- Vares, August. Merekaitse ajaloolised alused. – *Kaitse Kodu!* 1938, nr 13, lk 455-460

Vares, August. Merekaitselehit kui side sõjalaevastiku ja kaubalaevastiku vahel. – *Kaitse Kodu!* 1938, nr 10, lk 311-312

Vares, August. Meri toob oma rahvale õnne. – *Kaitse Kodu!* 1938, nr 10, lk 318-320

Vego, Milan N. *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*. Second, revised edition. – *Naval policy and history* No 5. London: Frank Cass Publishers, 2003

Vellig [Väli], Verner. Mõningaid allveelaevade kasutamisevõimalusi tulevikusõjas. – *Merendus* 1933, nr 4, lk 100-104

Väli [Vellig], Verner. Londoni 1936. a merekokkulepe. – *Merendus* 1936, nr 4, lk 175-160

Õun, Mati; Walter, Hannes; Sammalsoo, Peedu. *Võitlused Läänemeres 1918-1919: Suurbritannia ja Eesti laevastik Vabadussõjas*. Tallinn: Olion, 2003

PERIOODIKA

Kaitse Kodu! 1932-1939

Merendus 1933-40

Sõjateadlane 1925, 1938-40

Sõdur 1922-23, 1926-34

Sõduri Lisa 1921-23

Vaba Maa 1933

INTERNETI MATERJALID

Eesti keele seletav sõnaraamat, <http://www.eki.ee/dict/ekss/> Viimati kasutatud 2.05.2014

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti biograafiline andmebaas ISIK, <http://www2.kirmus.ee/biblioserver/isik/> Viimati kasutatud 28.04.2013

Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri Muuseum. Ohvitseride andmekogu: Eesti ohvitserid 1918-1940, <http://prosopos.esm.ee/> Viimati kasutatud 28.04.2013

Kaitseväe terminoloogiakomisjon, <http://mt.legaltext.ee/militerm/> Viimati kasutatud 16.04.2014

LISAD

Lisa 1. Ajakirja „Merendus“ kronoloogia

Lisa 2. Mereväe Ohvitseride Kogu juhatuse liikmed 1932-40

Lisa 3: Ajakirja „Merendus“ toimetuse liikmed 1932-40

Lisa 4: Mereväeohvitseridest tuvastatud autorid

Lisa 5: Mereväeohvitseridest arvatavad autorid

Lisa 6: Ajakirjas „Merendus“ ilmunud meresõjanduslike kirjutiste loend

Lisa 7: Meresõjanduslikud kirjutised ajakirjas „Meremees“ 1933-40

Lisa 8: Mereväeteemalised kirjutised „Sõduris“ 1927-40

Lisa 9: Eesti sõjalaevastiku koosseis

Lisa 10: Eluloolisi andmeid

LISA 1: AJAKIRJA „MERENDUS“ KRONOLOOGIA

Appendix 1: Chronology of the magazine „Merendus“

- 27.10.1932 Mereväe ajakirja asutamiskavatsuse esmamainimine.
- 22.11.1932 Mereväe ajakirja asutamise otsustamine Mereväe Ohvitseride Kogu peakoosolekul ja esimese peatoimetaja valimine.
- Märts 1933 Ilmub ajakirja esimene number. Trükitakse Tallinnas trükikojas „Täht“.
- 13.04.1933 Mereväe Ohvitseride Kogu laenab ajakirjale 350 krooni.
- 1934 Ajakirja sissetulekud on esmakordselt suuremad kui väljaminekud.
- Veebr 1935 Ajakirja trükkimine antakse üle „Tallinna Kivitrükikoja R. Tohver & Ko“.
- Veebr 1935 Senise ühe asemel hakkab olema korraga kaks tegevtoimetajat.
- 25.04.1935 Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolekul võetakse vastu ajakirja kodukord (Kogu kodukorra ühe osana).
- 21.02.1936 Kõiki toimetuse liikmeid hakatakse valida Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolekul.
- 21.06.1936 Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolekul otsustatakse luua toimetuse kolleegium, kuid puuduvad andmed selle ellu rakendamise kohta.
- 1936 Kirjatööde võistlus.
- 1936 Müüakse maksimaalne arv ajakirja üksiknumbreid – 197. Ajakirja tulud ületavad esmakordselt Kogu enda tulusid.
- 24.03.1938 Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosolek annab põhimõttelise nõusoleku ajakirjade „Merendus“ ja „Laevandus“ ühendamiseks, kuid puuduvad andmed edasiste arengute osas.
- 1938 Saavutatakse maksimaalne aastatellimuste arv – 547. Lisaks on kaks aastatellimust välismaale. Ajakirja tuludest toetakse Mereväe Ohvitseride Kogu 1100 krooniga, aitamaks katta mereväe 20. aastapäeva tähistamisega seotud väljaminekuid.
- 8.04.1939 Majanduse asjaajajat hakatakse nimetama majandustoimetajaks.
- 21.06.1940 Ilmub ajakirja viimane number.
- 28.08.1940 Mereväe Ohvitseride Kogu juhatuse ja Kogu likvideerimise komisjoni otsusega ajakirja väljaandmine lõpetatakse; selle varad kantakse Kogu arvele.

16.12.1940 Merväe Ohvitseride Kogu likvideerimise komisjon loeb oma lõppkoosolekul ajakirja tagantjärele likvideeritaks alates 08.10.1940.

Allikad: Merendus 1933-40; Merväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokollid. – ERA.700.1.443 ja 444; Merväe Ohvitseride Liitkogu juhatuse koosoleku protokollid. – ERA.700.1.448; Merväe Ohvitseride Kogu likvideerimise komisjoni protokollid. – ERA.700.1.477 ja 478.

LISA 2: MEREVÄE OHVITSERIDE KOGU JUHATUSE LIIKMED 1932-40
Appendix 2: Members of managing board of Naval Officers Association (1932-40)

16.02.32- 05.03.33	Esimees mereväekapten Rudolf Borgmann; abiesimees vanemleitnant Johannes Sandbank; liikmed vanemleitnant Albert Lukas, vanemleitnant Bruno Linneberg, vanemleitnant Alfred Pontak; liikmekandidaat kaptenmajor Kurt Strobel
06.03.33- 13.03.34	Esimees kaptenleitnant Vassilil Martson; abiesimees kaptenmajor Joosep Pruun; liikmed vanemleitnant Johannes Sandbank, vanemleitnant Albert Lukas; liikmekandidaadid kaptenmajor Hermann Liikane, vanemleitnant Alfred Pontak
14.03.34- 24.04.35	Esimees mereväekapten Rudolf Borgmann, kaptenmajor Joosep Pruun ²⁴⁵ ; abiesimees kaptenmajor Hermann Liikane; liikmed vanemleitnant Mihkel Piigert, vanemleitnant Ferdinand Schmiedehelm; liikmekandidaadid leitnant Richard Kokk, vanemleitnant Alfred Pontak
25.04.35- 20.02.36	Esimees kaptenmajor Andrei Erikson; abiesimees vanemleitnant Bruno Linneberg; liikmed vanemleitnant Albert Lukas; liikmekandidaadid: vanemleitnant Kurt Linneberg, leitnant Villem Kirotar
21.02.36- 02.03.37	Esimees kaptenmajor Andrei Erikson ²⁴⁶ ; abiesimees kaptenmajor Joosep Pruun; liige vanemleitnant Mihkel Piigert
04.03.37- 23.03.38	Esimees vanemleitnant Albert Lukas; abiesimees vanemleitnant Kurt Prees; liige vanemleitnant August Vares; liikmekandidaadid leitnant Verner Bärengrub, leitnant Karl Iman
24.03.38- 28.03.39 ²⁴⁷	Esimees ?; abiesimees kaptenmajor Mihkel Piigert; liikmed kaptenmajor Alfred Pontak, kaptenmajor Johannes Roden; liikmekandidaadid kaptenmajor Ferdinand Schmiedehelm, kaptenmajor K. Säask
29.03.39- 15.02.40	Esimees kaptenmajor Johannes Santpank; abiesimees kaptenmajor Ferdinand Schmiedehelm; liikmed vanemleitnant Verner Väli, vanemleitnant Verner Puurand; liikmekandidaat vanemleitnant Paul Porre
16.02.40- 31.08.40	Esimees kaptenmajor Ferdinand Schmiedehelm; abiesimees kaptenmajor Kurt Linneberg; liige vanemleitnant Rudolf Rosimannus

Allikas: *Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokollid.* – ERA.700.1.443 ja 444.

²⁴⁵ Seoses Merejõudude Staabi ülema ülesannetesse asumisega pidi mereväekapten Borgmann vabastama Kogu esimehe ametikoha ja uueks esimeheks valiti erakorralisel üldkoosolekul 07.12.1934 kaptenmajor Pruun.

²⁴⁶ 21.02.1936 valiti Kogu üldkoosolekul esimeheks kaptenleitnant Martson, aga väeosa ülem jättis selle otsuse kinnitamata, kuna selgus, et ta on samaaegselt Kõrgema Sõjakooli ohvitseride kogu tegevliige. 16.03.1936 toimus erakorraline üldkoosolek, kus esimeheks valiti kaptenmajor Erikson.

²⁴⁷ Kogu üldkoosolekul protokoll ei sisalda informatsiooni juhatuse esimehe valimise kohta.

LISA 3: AJAKIRJA „MERENDUS“ TOIMETUSE LIIKMED 1932-40

Appendix 3: Editors of the magazine „Merendus“ (1932-40)

Peatoimetaja	Tegevtoimetaja	Tegevtoimetaja	Majandustoimetaja
kaptenleitnant Vassili Martson 22.11.32-31.05.34	leitnant Richard Kokk 1933-?.02.35		
mereväekapten Rudolf Borgmann 19.07.34-11.01.35	leitnant Oskar Valdre ?.02.35-29.09.36	vanemleitnant Johannes Ivalo ?.02.35-?.08.40	sõjaväeametnik Johannes Treiberg ?.02.35-20.02.36
vanemleitnant Johannes Santpank 12.01.-18.10.35	vanemleitnant August Vares 30.09.36-20.02.37		sõjaväeametnik Jaan Raabe 21.02.-?.07.36
vanemleitnant Kurt Linneberg 19.10.35-31.03.38	leitnant Oskar Valdre 21.02.37-24.03.38		sõjaväeametnik Benjamin Männik ?.07.36-20.02.37
kaptenmajor Johannes Santpank 01.04.38-14.04.39	vanemleitnant Richard Kokk 24.03.38-07.04.39		leitnant Arthur Jürgenthal 21.02.37-?.11.39
vanemleitnant Richard Kokk 15.04.39-?.08.40	vanemleitnant Oskar Valdre 08.04.39-?.08.40		vanemleitnant Jüri Lagus 16.02.-?.08.40

Allikas: Mereväe Ohvitseride Kogu üldkoosoleku protokollid. – ERA.700.1.443 ja 444.

LISA 4: MEREVÄEOHVITSERIDEST TUVASTATUD AUTORID

Appendix 4: Identified authors, naval officers

	Perekonnanimi	Eesnimi	Auaste	Märkused
1	Anton	Karl	Vanemleitnant	
2	Borgmann (Linnuste)	Rudolf	Mereväekapten	
3	Bärengrub	Verner	Vanemleitnant	III lend
4	Gildeman (Sinivee)	Rudolf (Enno)	Kaptenleitnant	
5	Grenz	Valentin	Mereväekapten	
6	Hiiesaar (Israel)	Rudolf	Vanemleitnant	III lend
7	Iman	Karl	Vanemleitnant	III lend
8	Ivalo (Ivasčenko)	Johannes-Friedrich	Vanemleitnant	III lend
9	Jaanson	Eduard	Vanemleitnant	III lend
10	Jõhverd (Jõffert)	Riho (Richard)	Vanemleitnant	Insenermehaanik
11	Jürgenthal	Arthur	Leitnant	III lend
12	Kaseoru (Birkenthal)	Peeter	Vanemleitnant	III lend
13	Kokk	Richard-Johannes	Vanemleitnant	III lend
14	Kull	Georg	Vanemleitnant	Insenermehaanik
15	Käpp	Verner	Vanemleitnant	Insenermehaanik
16	Kärner	Hendrik	Leitnant	III lend
17	Lagus (Laagus)	Jüri (Georg)	Vanemleitnant	
18	Loosberg	Johannes	Kaptenleitnant	
19	Liikane	Hermann	Kaptenleitnant	
20	Linneberg	Kurt	Kaptenmajor	I lend
21	Martinson	Aleksander	Vanemleitnant	
22	Mei	Peeter	Kaptenmajor	
23	Mere (Martson)	Valev (Vassili)	Mereväekapten	
24	Miido	Eustaatus	Kaptenleitnant	
25	Palango (Petrov)	Boris	Vanemleitnant	II lend
26	Piigert	Mihkel	Kaptenmajor	
27	Pitka	Johan	Kontradmiraal	
28	Pontak	Alfred	Kaptenmajor	I lend
29	Prees	Kurt	Kaptenmajor	I lend
30	Pruun	Joosep	Kaptenmajor	
31	Prückel (Brückel, Brückel)	Rudolf	Vanemleitnant	Insenermehaanik
32	Puurand (Puurmann)	Verner	Vanemleitnant	III lend
33	Pääbus	Alfred	Vanemleitnant	III lend
34	Rosimannus (Roosimannus)	Rudolf	Vanemleitnant	III lend
35	Saar	Eduard	Vanemleitnant	III lend
36	Salza	Hermann Alexander	Kontradmiraal	
37	Santpank (Sandbank)	Johannes	Kaptenmajor	I lend
38	Taru (Treimund)	Arvo (Arved)	Kaptenmajor	I lend
39	Usin	Jaan	Mereväekapten	
40	Valge	Nikolai	Kaptenmajor	I lend

41	Vares	August	Kaptenmajor	I lend
42	Väli (Vellig)	Verner	Vanemleitnant	II lend
43	Weizenberg	Joann	Kaptenmajor	I lend

Märkused:

I lend – 1921. aastal Mereväe Kadettide Kooli rivijaoskonna lõpetajad

II lend – 1924. aastal Mereväe Kadettide Kooli rivijaoskonna lõpetajad

III lend – 1928. aastal Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe rahuaegse kursuse lõpetajad

Insenermehaanik – 1923. aastal Mereväe Kadettide Kooli mehaanikajaoskonna lõpetajad

Allikad.: Merendus 1933-40; Sammalsoo 2006, lk 32-45; Ohvitseride andmekogu: Eesti ohvitserid 1918-1940, <http://prosopos.esm.ee/> Kasutatud 28.04.2013

LISA 5: MEREVÄEOHVITSERIDEST ARVATAVAD AUTORID

Appendix 5: Supposed authors, naval officers

Jrk nr	Pseudonüüm/lühend	Arvatav autor/märkused
1	A.J.	Arthur Jürgenthal, leitnant; III lend
2	A.N.	Arnold Nael, leitnant
3	A.P.	Alfred Pontak, kaptenmajor; I lend
4	B.B.	Bruno Bloom, vanemleitnant; III lend
5	E. M-pa	Eduard Metsapa, sõjaväeametnik
6	-el, R.B.	Rudolf Prückel, vanemleitnant; insenermehaanik
7	F.S.	Ferdinand Schmiedehelm, kaptenmajor; I lend
8	-i-, Jv., J.I., -Iv, iv, Iv.lt., Iva.	Johannes Ivalo, vanemleitnant; III lend
9	J	Voldemar Jakobson, leitnant
10	J.J., I.I.	Juhan Jansen, vanemleitnant
11	J.S., S.	Johannes Santpank, kaptenmajor; I lend
12	J.U.	Jaan Usin, mereväekapten
13	K.I.	Karl Iman, vanemleitnant; III lend
13	-ld-, LDR., -LDR, O.V.	Oskar Valdre, vanemleitnant; III lend
14	M.P., P.	Mihkel Piigert, kaptenmajor
15	R.K., Rk.	Richard Kokk, vanemleitnant; III lend
16	V.B.	Verner Bärengrub, vanemleitnant; III lend
17	V.K.	Villem Kirotar, leitnant; III lend
18	V.P.	Verner Puurand, vanemleitnant; III lend

Märkused:

I lend – 1921. aastal Mereväe Kadettide Kooli rivijaoskonna lõpetajad

II lend – 1924. aastal Mereväe Kadettide Kooli rivijaoskonna lõpetajad

III lend – 1928. aastal Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe rahuaegse kursuse lõpetajad

Insenermehaanik – 1923. aastal Mereväe Kadettide Kooli mehaanikajaoskonna lõpetajad

Allikad.: Merendus 1933-40; Sammalsoo 2006, lk 32-45; Ohvitseride andmekogu: Eesti ohvitserid 1918-1940, <http://prosopos.esm.ee/> Kasutatud 28.04.2013

LISA 6: AJAKIRJAS „MERENDUS“ ILMUNUD MERESÕJANDUSLIKE KIRJUTISTE LOEND

Appendix 6: Naval writings (naval warfare, national defence, naval policy, international politics, naval strategy, naval tactics, naval history, and other naval matters of interest) published in the magazine „Merendus“

Jrk nr	Aasta	Nr	Autor	Pealkiri
1	1933	1	V. Grenz	Merekaitse küsimusi
2	1933	1	J.J.	Mõningaid märkmeid merejõudude arengust välisriikides viimase 15.a jooksul
3	1933	2	V. Martson	Rannakaitse küsimusi
4	1933	2	J. Sandbank	Arutlusi „MTP“-de kasutamisest Eesti oludes
5	1933	2	A.Pontak	Hüdrofoonide tarvitamine kaldajaamadelt
6	1933	3	R. Kokk	Merekaitseleidu asutamise võimalusi
7	1933	4	V. Martson	Meie merejõudude organisatsioonist
8	1933	4	J. Sandbank	Eesti allveelaev
9	1933	4	V. Vellig	Mõningaid allveelaevade kasutamisevõimalusi tulevikusõjas
10	1933	5	A.Pontak	Allveelaevade tulevikust
11	1933	6	V. Grenz	Kas mere- või õhujõud?
12	1933	6	J. Sandbank	Meie merejõudude sünnist, arengust ja ülesannetest
13	1934	1	B. Petrov	Meie ida-ranniku kaitseprobleeme
14	1934	1	V. Puurman	Allveelaeva tabekindel torpeedotamine
15	1934	2	J.S.	Välisriikide laeva-artilleeria
16	1934	3	J.S.	Merepoliitika alused
17	1934	3	E. Miido	Udustamine laevalt
18	1934	4	R. Kokk	Merejõud välispoliitilise tegurina
19	1934	4	R. Gildeman	Merekaitseleidu aastategevuse ülevaade
20	1934	4	V. Vellig	Episoodid allveelaevade tegevusest Maailmasõjas
21	1934	5	J. Sandbank	Koondise kaitse meremarsil
22	1934	6	V.Grenz	Mõtteid mereväe XVI aastapäeva puhul
23	1934	6	E. Miido	Meie kaitselaevade jaotusest
24	1934	6	R. Kokk	Lähema tuleviku merepoliitilisi probleeme
25	1934	6	S-n	Soome ja Baltimere poliitika
26	1935	1	Jv.	Eduka meresõja tingimusi väikese laevastikuga
27	1935	1	-	Vene laevastiku miinide-veeskamise operatsioonid Balti merel aastail 1914-1917
28	1935	2	K. Linneberg	Kodanik ja kaitselaevastik
29	1935	2	Jv.	Märkmeid väikese laevastiku väljaõppest
30	1935	1	-	Vene laevastiku miinide-veeskamise operatsioonid Balti merel aastail 1914-1917
31	1935	3	J. Sandbank	Meie merekaitse vajadus
32	1935	3	K. Linneberg	Allveesõda
33	1935	3	-	Põhimõtted ÕK korra kokkuseadmiseks kaubalaevas

34	1935	4	A.Jürgenthal	Inglise-Saksa mereväekokkulepe ja Balti riigid
35	1935	4	J.I.	Märkmeid destroyerite ja torpeedopaatide torpeedokiirusest ja laskeulatusest Maailmasõja kogemusil
36	1935	5	K. Linneberg	Miin allveesõja relvana
37	1935	6	R. Kokk, ltn	Märkmeid Balti mere merepoliitikast
38	1935	6	K. Linneberg	Ennustusi ja oletusi tuleviku sõjalaevastikkude kohta
39	1935	6	I.Ivalo	Balti riikide uuemate destroyerite taktikaliste elementide võrdlus
40	1936	1	E. Miido	Torpedeerimine pealvee laevalt
41	1936	1	J.Ivalo	Vaateid lahingulaevade, ristlejate ja destroyerite artilleerialle
42	1936	2	E. Miido	Torpeedorelva kasutamise tingimusi pealveelaevalt
43	1936	2	Iv.	W. Churchilli vaateid maailmasõjaaegsele inglise merejõudude juhatusele
44	1936	3	J.Ivalo	Märkmeid väikesõjast merel
45	1936	3	K.Prees	Torpedo arenemise tase praegusajal
46	1936	3	J.Ivalo	Märkmeid a-laevade ehituse alalt
47	1936	3	V.Väli	Jutlandi lahingu 20-da aastapäeva puhul
48	1936	3	R. Rosimannus	Blokaad
49	1936	3	J. Rahola	Jäälõhkuja kasutamine allveelaevade emalaevana
50	1936	4	K.A.Linneberg	Miin Maailmasõjas
51	1936	4	K.Prees	Õhurelva omadusi ja üldisi ülesandeid
52	1936	4	Iv.	Lennukite kasutamine miiniväljade avastamiseks
53	1936	4	-	Allveelaevade taktikast
54	1936	4	V.Väli	Londoni 1936.a merekokkulepe
55	1936	5	E.Miido	Erinevate ülesannetega laevade koondiste juhtimisest
56	1936	5	N. Valge	Kas tänapäeva MTP on kohane kasutamiseks meie oludes?
57	1936	5	K.A.Linneberg	Miin Maailmasõjas
58	1936	5	J.V.	Torpeedolasked ja merelennuväe kasutamine välisriikide laevastikkude manöövrelil
59	1936	5	N.Valge	Pärnu sadama sulgemine 20.aug.1915.a
60	1936	5	H.Kärner	Sõjagaaside oht ja kaitse meresõjas
61	1936	5	V.Bärengrub	Raadiotelegraafi kasutamine Maailmasõjas merestrategieeliselt seisukohalt
62	1936	6	K.A.Linneberg	Miin Maailmasõjas
63	1936	6	E.Saar	Märkmeid passiiv-miini veeskjaist
64	1936	6	J.Ivalo	A-laevade vastuabinõud, nende areng ja kasutamine
65	1936	6	A.Arnemann	Uued MTP-d Briti mereväes
66	1936	6	-	Raadiotelegraafi kasutamine Maailmasõjas merestrategieeliselt seisukohalt
67	1936	6	Iv.	Mereväehvitseride ettevalmistamine Saksa laevastikus
68	1937	1	R. Jõhverd	Edusammud sõjalaevade ehituse arengus pärast Maailmasõda

69	1937	1	J.Ivalo	A-laevade vastuabinõud, nende areng ja kasutamine
70	1937	1	Jv.	Traalimisoperatsioone Aadria meres
71	1937	1	-	Raadiotelegraafi kasutamine Maailmasõjas merestrategiliselt seisukohalt
72	1937	2	J.Pruun	Meie kaubalaevastiku tähtsus ja kasutamise võimalused (ning viisid) sõja korral
73	1937	2	-Iv.	Tänapäeva suurriikide laevastikest
74	1937	2	Iv	Märkmeid öise merelahingu taktikast
75	1937	2	R.Israel	Raadiopeilimise võimalusi laevades ja kaldajaamades
76	1937	2	F.Pau	Helgiheitja rannasuurtükiväe abivahendina
77	1937	2	R.Israel	MTP-de operatsioone Aadria meres 1916-1918.a
78	1937	2	R. Jõhverd	Edusammud sõjalaevade ehituse arengus pärast Maailmasõda
79	1937	3	M.Jääskeläinen	Maailm relvastub – milleks?
80	1937	3	J.Ivalo	Blokeerimisoperatsioonidest Maailmasõja kogemusil
81	1937	3	-	Varjatud traalimine
82	1937	3	Iv.	Laevade õhukaitse- (ök) relvade valikust
83	1937	3	K.I.	Suitsukatteist
84	1937	3	F.Pau	Helgiheitja rannasuurtükiväe abivahendina
85	1937	3	-	Memuaare Maailmasõja operatsioonidest Põhjameres 1916.a
86	1937	3	Iv.	Saksa laevastiku komplekteerimisest mereväelastega ja nende väljaõppest
87	1937	3	-	Mere osa Hispaania kodusõjas
88	1937	4	Iv.	A-laev a-laevade vasturelvana (Maailmasõja kogemusil)
89	1937	4	-	Blokeerimisoperatsioonidest Maailmasõja kogemusil
90	1937	3	-	Varjatud traalimisest
91	1937	4	R.Israel	Maailmasõja- ja kaasaegsed abivahendid dessantide maalesaatmiseks
92	1937	4	-	Memuaare Maailmasõja operatsioonidest Põhjameres 1916.a.
93	1937	4	-	Märkmeid kaugelt juhitavaist mootorpaatidest
94	1937	5	Iv.	Mõningaid põhimõtteid traalereist ja traalimisest
95	1937	5	R.Israel	Ankruil seisvate laevade õhukaitse organisatsioonist kaitsmata reidil
96	1937	5	P.	Mürata liikuvate kiirpaatide probleemist
97	1937	6	J. Santpank	Eesti Läänemere saarestiku meresõjaline tähtsus
98	1937	6	Iv.	Märkmeid juhi tööst mereoperatsiooni või lahingu juhtimisel Maailmasõja kogemusil
99	1937	6	G. Lagus	Sõjalaeva komandör (rahvusvahelise õiguse käsitusel – rahuajal)
100	1937	6	Ksv.	Side tähtsus sakslaste kaotuses Helgolandis
101	1937	6	N.Valge	A-laeva torpeedoataagist pimedas
102	1937	6	R.Kokk	Kaubalaevastik sõja korral
103	1937	6	Ksv.	Memuaare Inglise juhatuse vigadest Maailmasõjas

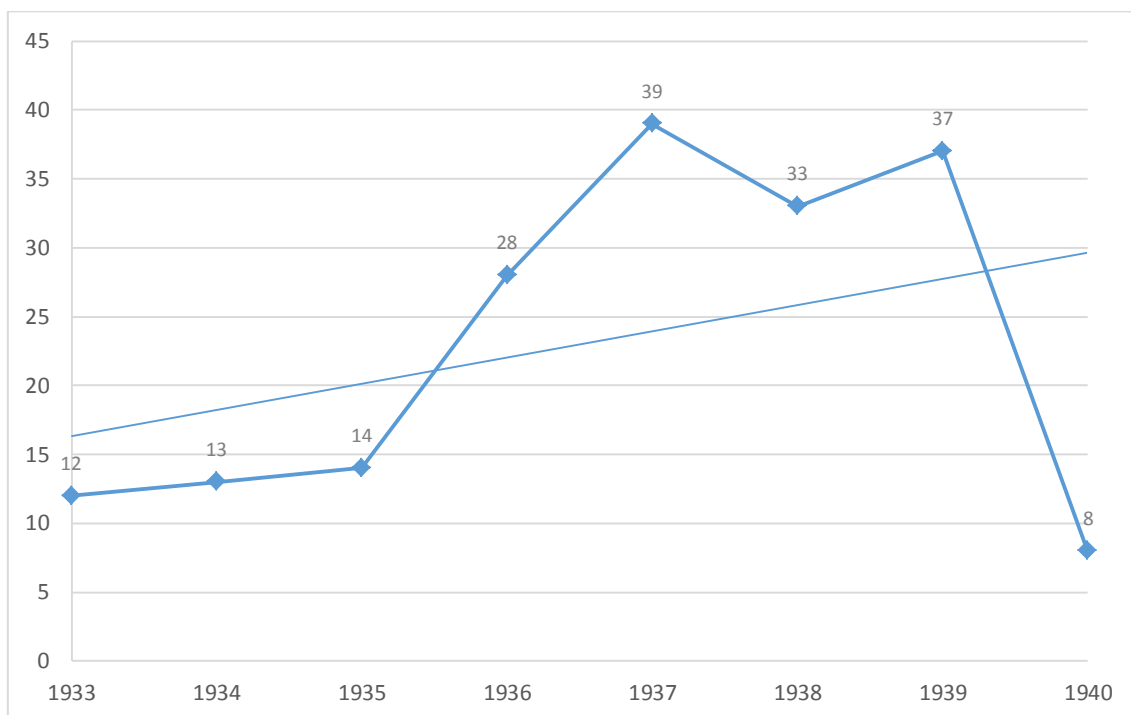
104	1937	6	J. Santpank	Ülevaade mereväe kokkulepetest pärast Maailmasõda
105	1937	6	R.Israel	Süütepommid ja –mürsud
106	1937	6	Ksv.	Memuaare saksa meresõja agentuurluureteenistuse kohta Maailmasõjas
107	1937	6	O.V.	Inglise a-laeva „K-13“ uppumine Gareloch'is
108	1938	1	R. Roosimannus	Millistel põhimõtetel peaksime teostama oma merejõudude ülesehitamist
109	1938	1	J. Santpank	Vahemere probleem
110	1938	1	Iv.	Laevastikkude arengust viimase 20 aasta jooksul
111	1938	1	Iv.	Suurte kiiruste paremusest
112	1938	1	F.V.P.	Ranna kaitsmisest kallaletungide vastu merelt ja õhust suurtükiväe abil
113	1938	1	Iv.	Adm. Sušon'i ja kaaslaste tegevus türki laevastiku ettevalmistamiseks sõjategevuseks 1914.a. ning laevastiku esimene operatsioon
114	1938	1	R.Israel	Inglise-Vene mereleping 1937.a
115	1938	2	J. Santpank	Operatiivse ja tehnilise juhtimise vahetõrge merejõududes
116	1938	2	-	N. Vene merejõud
117	1938	2	H. Pedaste	Merekindlused tulevikus
118	1938	2	J. Santpank	Vahemere probleem
119	1938	2	Iv.	Maailmasõja mõju mererelvastisele ja laevatuüpidele, nende tänapäevane areng ning meresõja vormide edaspidise arengu tendentse
120	1938	3	J. Santpank	Vahemere probleem ja „Anschluss“
121		3	Iv.	Maailmasõja mõju mererelvastisele ja laevatuüpidele, nende tänapäevane areng ning meresõja vormide edaspidise arengu tendentse
122	1938	3	-	Ülevaade miinide arengust välismaal
123	1938	3	Jv.	Tükike a-laevade taktikalisest navigatsioonist
124	1938	3	-	Pealvee- ning a-laevade koostööst a-laevade hävitamisel Maailmasõjas
125	1938	3	-	Päästmisviise põhjavajunud a-laevalt
126	1938	4	A.Pääbus	Blokaad kui kurnamissõja vahend Maailmasõjas
127	1938	4	R.Kokk	Märkmeid allveelaevade arengust
128	1938	4	Iv.	Miiniveeskmisest tulevikusõja olukorras
129	1938	4	Iv.	Memuaare Dover'i tõkke kaitses ja saksa destroyerite rünnakust sellele Maailmasõjas
130	1938	5	J. Santpank	Hispaania kodusõja ajaloolisel taustal
131	1938	5	Iv.	Kombineeritud löök lennuväega ja mootortorpeedopaatidega
132	1938	5	R. Kokk	Märkmeid allveelaevade arengust
133	1938	5	A.Pääbus	Üks dessantoperatsioon ja selle õpised
134	1938	5	R. Hiiesaar	Laevaartilleria-tule korrigeerimine lennuki andmetel
135	1938	5	R. Kokk	Meie neutraliteet ja selle kaitsmine merel
136	1938	5	J.J.	Erapoolestuses meresõjas

137	1938	5	Iv.	Kas tänapäeval tuleb arvestada veel rammimist?
138	1938	6	V. Mere	Meie merekaitse suundadest
139	1938	6	J.Ivalo	Inglise laevastiku operatsioonidest Balti merel Vabadussõja päevil
140	1938	6	A.Pääbus	Balti meri üksikute riikide elus ja laevastiku soetamise põhialused
141	1939	1	J. Santpank	Kõik riigile kuuluvad laevad meie merekaitse töösse
142	1939	1	K.Iman	Väeliikide koostööst merepiiride kaitsel
143	1939	1	Iv.	Maskeerimisest merel
144	1939	1	P. Kaseoru	Sõjakonterbant
145	1939	1	Iv.	Tänapäeva dessandi-transport-vahenditest
146	1939	1	R. Hiiesaar	Õhujõudude ülesanded dessantoperatsioonis
147	1939	1	J.J.	Sõdijate õigused meresõjas
148	1939	1	A.Vares	Ahvenamaa saarte relvastamine
149	1939	2	A.Pääbus	Rannakaitse loomisest väikeriigi mõtudes
150	1939	2	J.Ivalo	Suurriikide laevastikud
151	1939	2	P. Kaseoru	Sõjakonterbant
152	1939	2	J.J.	Sõdijate õigused meresõjas
153	1939	2	J.Ivalo	Saksa merejõudude operatiivplaanid 1870. kuni 1918.a
154	1939	2	J.Ivalo	Tänapäeva uus Saksa laevastik
155	1939	2	Iv.	Saksamaa möödunud septembri kavatsustest Läänemeres
156	1939	3	A.Pääbus	Rannakaitse loomisest väikeriigi mõtudes
157	1939	3	Iv.	Saksa allveeveeskjate miiniveeskmise operatsioonidest Vahemeres 1915. ja 1916.a
158	1939	3	-x-	N. Vene Läänemere laevastik
159	1939	3	G. Keck	Norra merejõud
160	1939	3	J.Ivalo	Saksa merejõudude operatiivplaanid 1870. kuni 1918.a
161	1939	3	R. Rosimannus	MTP-d Hispaania kodusõjas
162	1939	4	Ed. Jaanson	Arutlus „Merenõukogu“ vajadusest
163	1939	4	A.Pääbus	Merd mööda teostuvate vägede veo tehniline sooritamine
164	1939	4	iv.	MTP komandöride väljaõppest mereteatri tundmaõppimise alal
165	1939	4	B. Palango	Mõningate ballistiliste ülesannete tähtsamad lahendusviisid
166	1939	4	R.K.	Märkmeid allveelaevade meeskondade päästetöödest
167	1939	4	Iv.	Taktikaatori kasutamisest udu- või suitsukatete teostamisel
168	1939	5	P. Kaseoru	Vajadusi ja nõudeid kaubalaevastiku juhtkonna sõjalise ettevalmistuse alal
169	1939	5	A.Pääbus	Merd mööda teostuvate vägede veo tehniline sooritamine
170	1939	5	Iv.	Mõningaid puudusi ja õpiseid Austria kergete jõudude

				operatsioonid Durazzo vastu 29.12.15.a.
171	1939	5	H. Pedaste	Belgia ranna kaitse 1914.-1918.a.
172	1939	5	J. Lagus	Kaubalaevade konvoeerimine
173	1939	6	J.J.	Sõjakonterbant ja erapooletusevastased teened
174	1939	6	Iv.	Destroierilt käigul üle parda kukkunu päästmine
175	1939	6	F.V.P.	Põhimõtteid tehniliste väeliikide rahuaegsest komplekteerimisest
176	1939	6	H. Pedaste	Belgia ranna kaitse 1914.-1918.a.
177	1939	6	R.K.	Kuidas hukkus „Thetis“
178	1940	1	R.J.Kokk	Merejõudude ülevaade 1939. aastast
179	1940	1	Iv.	Saksa a-laevade kasutamisest 1917.aasta esimesel poolel
180	1940	2	J.S.	Kindlustades mereteede kasutamise, kindlustame oma rahvale elamisvõimaluse
181	1940	2	A.Päabus	Praeguse sõja kui kurnamissõja sündmusi
182	1940	2	H.Kärner	Raadio ultralühilaine ala ja selle kasutamisevõimalusi merevæes
183	1940	2	Iva.	Mõningaid otsustava tähtsusega sidepuudusi ja –vigu Maailmasõja tähtsaimas lahingus
184	1940	3	R.J.Kokk	Meresõjaline ülevaade
185	1940	3	Iv.	Sõjalaevade veeväljasurve ja kaubalaevade tonnaaži määramisest

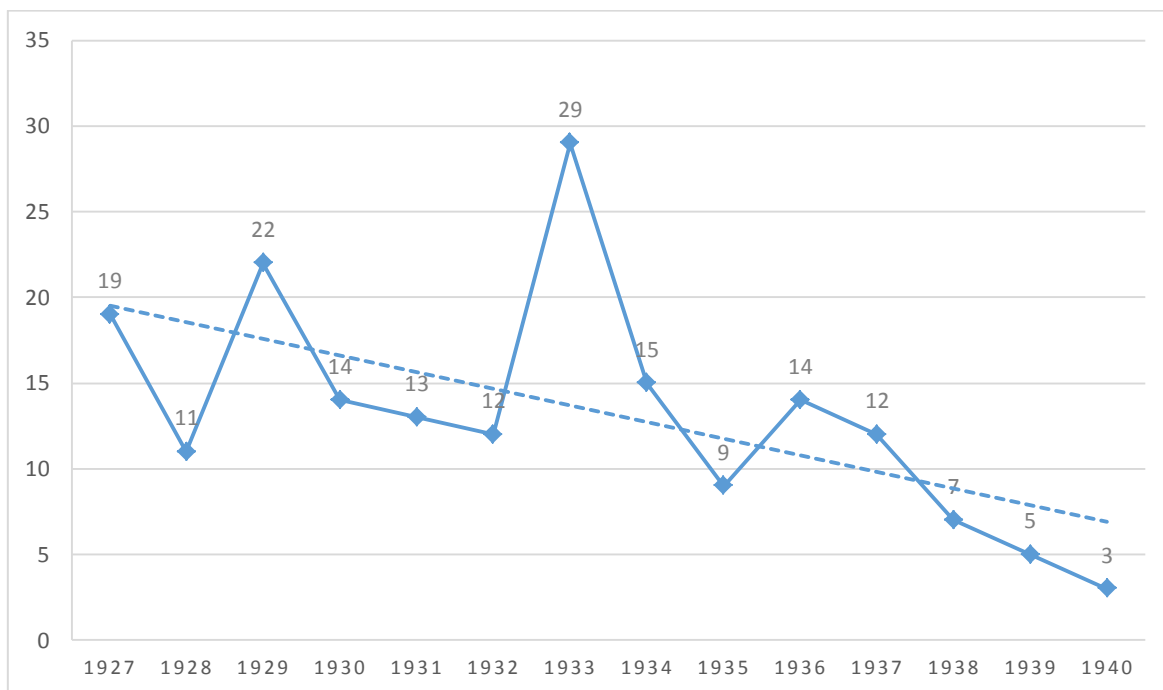
Allikas: „Merendus“ 1933-40

LISA 7: MERESÕJANDUSLIKUD KIRJUTISED AJAKIRJAS „MERENDUS“ 1933-40
Appendix 7: Naval writings in the magazine „Merendus“ (1933-40)

Allikas: Merendus 1933-40

LISA 8: MEREVÄETEEMALISED KIRJUTISED AJAKIRJAS „SÕDUR“ 1927-40
Appendix 8: Writings regarding naval forces and naval warfare in the magazine „Sõdur“
(1927-40)

Merekaitset, rannakaitset, merejõudude väeosi, laevastikuvisiite jt sarnased teemasid käsitletud kirjutised.

Allikas: *Sõdur* 1927-40

LISA 9: EESTI SÕJALAEVASTIKU KOOSSEIS

Appendix 9: Composition of Estonian navy

1936 (rahuajne koosseis)

Laevatüübid	Merelaevastiku divisjon ja sõjasadam	Peipsi laevastiku divisjon	Kokku
Allveelaevad*	(2)	-	(2)
Torpeedopaadid	1	-	1
Suurtükilaevad	2	2	4
Miiniveeskjad- traalerid	2	-	2
Miinitraalerid	2	-	2
Abilaevad	4	-	4
Kokku	11	2	15

* Allveelaevad jõudsid Eestisse alles 1937.a.

1939 (sõjaaegne koosseis; koos reserv- ja rekvireeritavate üksustega)

Laevatüübid	Merelaevastiku divisjon ja sõjasadam	Peipsi laevastiku divisjon	Kokku
Allveelaevad	2	-	2
Torpeedopaadid	1	-	1
Suurtükilaevad	2	5	7
Miiniveeskjad- traalerid	2	-	2
Miinitraalerid	3	-	3
Abilaevad	7	-	7
Jäämurdjad	3	-	3
Mootorlaev	1	-	1
Kokku	21	5	26

Allikas: Sõja ja rahu vahel 2004, lk 445-446, 449, 465

LISA 10: ELULOOlisi ANDMEID

Appendix 10: Biographical data

Valev Meri

Sündinud 16.12.1893 Seli (Seliste) vallas Pärnumaal

Muud nimekujud: kuni 1936.a Vassili Martson

Auaste: mereväekapten (1936)

Üldharidus: kesk (Paldiski kolmeklassiline merekool; õppinud ka Kuressaare merekoolis)

Sõjaline haridus ja väljaõpe: sõjaaegne lipnike kursus, I Balti mereväe ekipaaž (1915); alalisväe mereväehvitseride kursus (1925); juhtimise ja staabiteenistuse kursus (väitekirja kirjutamata), Kõrgem Sõjakool (01.10.1934-29.09.1936)

Teenistuskäik:

01.11.1914 – 26.04.1918 Vene sõjaväes (1915-1918 miiniraaleritel nr 14 ja 17 vahiülem)

Alates 26.11.1918 Eesti kaitseväes

1918-1920 suurtükilaev „Lembit“: vahiülem, signaaliõhvitser, vanemõhvitser

1921-1922 hävitaja „Vambola“ vanemõhvitser

1922 suurtükilaeva „Meeme“ komandör

1923-1927 hävitaja „Vambola“ komandör; ajutiselt Mereväe Ekipaaži õppekursuste ülem

1924-1926 Merejõudude sporditoimkonna esimees

1927 Merejõudude Staabis

1927-1929 Merekindluste ülema kohusetäitja

1929-1932 hävitaja „Lennuk“ komandör

1932-1934 Merejõudude Staabi ülema kohusetäitja

1934 juuni-august: seoses Kõrgemas Sõjakooli kandideerimiseks nõutava teenistusstaazi omandamisega juhtimise ja staabiteenistuse praktikal maajõudude väeosades

1934-1936 Kõrgemas Sõjakoolis juhtimise ja staabiteenistuse VII õppekursusel

1936 Merekindluste ülem

1937-1938 Merejõudude Staabi ülem

1938-1939 Merejõudude juhataja

Allikas: Valev Meri teenistusloomik. – ERA.527.1.656

Johannes Santpank

Sündinud 29.09.1901 Kõnnu vallas Harjumaal

Muud nimekujud: kuni 1935.a Sandbank (esines ka nimekuju Sandpank)

Auaste: kaptenmajor (1938)

Üldharidus: kesk (Tallinna kaubanduskool, Käsnu merekool)

Sõjaline haridus ja väljaõpe: Mereväe Kadettide Kooli rahuaegne kursus (27.11.1919-20.12.1921); navigatsiooni-, suurtüki- ja elektrialane väljaõpe Suurbritannias (*HMS Excellent*, *HMS Vernon*; 29.10.1922-10.12.1923); suurtükiohvitseride kursus (1926); suurtükialane väljaõpe Suurbritannias (28.12.1927-14.12.1928); taktikaohvitseri kursus Soome Meresõjakoolis (*laivastoupseerien taktillinen kurssi*, *Merisotakoulu*; 03.11.1932-08.04.1933); Soome Kõrgema Sõjakooli meresõja osakond (02.10.1935-20.09.1937)

Teenistuskäik:

1918 4. jalaväepolgus vabatahtlik

1919 hävitajal „Lennuk“: komandeeritud merekooli lõpetama, seejärel arvatud mereõpilaste ja hiljem sõjakooli mereväe klassi nimekirja

1921-1922 Mereväe Kadettide Kool: kursuse ohvitser, kooli adjutant; komandeeritud Aegna saare komandantuuri ja navigatsiooniks suurtükilaevale „Lembit“ ja hävitajale „Lennuk“

1922 suurtükilaev „Lembit“: vanema suurtükiohvitseri kohusetäitja, rooduülem

1922-1923 Inglismaal navigatsiooni-, suurtüki- ja elektrialasel väljaõppel (*HMS Excellent*, *HMS Vernon*). Sooritas eksamid 1924

1924 Mereväe Ekipaažis

1924-1927, 1928-1929 hävitaja „Lennuk“: spetsialisti kohusetäitja kahuralal (artillerist), komandöri abi kohusetäitja

1927-1928 suurtükialasel väljaõppel Suurbritannias

1929-1932, 1933-1935 Merejõudude Baas: suurtükiohvitseri kohusetäitja, lühiajaliselt miiniohvitseri kohusetäitja

1932-1933 mereväeohvitseride täienduskursusel Soome meresõjakoolis

1935-1937 Soome Kõrgemas Sõjakoolis

1937-1939 Merejõudude Staabi navigatsiooniohvitseri kohusetäitja, navigatsiooniohvitser

1938-1939: Merelaevastiku Divisjoni juhtimiseks vajaliku staaži omandamiseks torpeedopaadi „Sulev“ komandöri kohusetäitja

1939-1940 Merejõudude juhataja

Muu teenistusala tegevus

1924 Mereväe sporditoimkonna esimees

1924/1925, 1925/1926 mereväe jungide komendoreide klassi juhataja ja lektor

1924, 1925, 1926 noorte ettevalmistuse kursuse kahurala klassi juhataja ja lektor

1929 meremäärustiku koostamise komisjoni liige

1929 mereväe aspirantide teoreetilise kursuse lektor

1931 mereväe suurtükiohvitseride kursuse juhataja ja lektor

Valitud korduvalt mereväe ohvitseride aukohtu liikmeks ja tagavaraliikmeks

Võõrkeelte valdamine: kõnes – inglise, prantsuse, saksa, soome, vene; kirjas – inglise, saksa, soome, vene

Muu tegevus

Tallinna Jahtklubi liige²⁴⁸

Allikas: Johannes Santpanki teenistustoimik. – ERA.527.1.765

---

²⁴⁸ Naber 2004, lk 123

Johannes-Friedrich Ivalo

Sündinud 31.05.1902 Kihelkonna vallas Saaremaal

Muud nimekujud: kuni 1934.a Ivasčenko

Auaste: vanemleitnant (1940)

Üldharidus: Saare maakonna ühiskümnaasium

Sõjaline haridus ja väljaõpe: Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste rahuaegne mereväe kursus (07.07.1925-29.04.1928); miini-torpeedo ohvitseride ettevalmistuse kursus (1930); raadiotehnika kursus (1931); kuulipildurite täienduskursus Õhukaitse suurtükiväegrupi juures (1932); Merekindluste ohvitseride erialaline täienduskursus (1937)

Teenistuskäik:

1928 Mereväe Ekipaaži rühmaülem

1929-1932 hävitaja „Lennuk“: spetsialisti kohusetäitja miini-torpedoalal, kompanii ülema kohusetäitja

1932-1935 suurtükilaev „Laine“: komandöri abi kohusetäitja, komandöri kohusetäitja

1935-1939 suurtükilaev „Mardus“: komandöri kohusetäitja; komandeeritud ajutiselt Mereväe Õppekompaniisse, Aegnasaare komandantuuri, miinitraalerite „Vaindlo“ ja „Keri“ komandöri kohusetäitjaks

1939 torpeedopaat „Sulev“ spetsialist

1939 Merejõudude Staabis

Muu teenistusala tegevus:

1931, 1932, 1933 artilleeriaala spetsialistide kursuse lektor

1932 Merelaevastiku Divisjoni üleajateenijate kuulipildurite kursuse juhataja ja lektor

1934, 1935, 1936 artilleeriaeriala lektor madrustele

1934 õhukaitse meeskonna õpetamise kursuse lektor

1934 Merelaevastiku Divisjoni ohvitseride informatsiooni loengute lektor õhukaitse kuulipildujate alal

Sporditoimkonna liige erinevates teenistuskohdades

Võõrkeelte valdamine: kõnes – vene (vähesel määral saksa ja inglise); kirjas – vene

Varasem tegevus:

1922-1925 Saaremaal Kihelkonna valla algkooli õpetaja

Allikas: Johannes Ivalo teenistustoimik. – ERA.527.1.522

Richard-Johannes Kokk

Sündinud 01.10.1904 Tallinnas

Auaste: vanemleitnant (1939)

Üldharidus: Jakob Vestholmi poeglaste era-humanitaargümnaasium (1924)

Sõjaline haridus ja väljaõpe: Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste rahuaegne mereväe kursus (07.07.1925-29.04.1928); miini-torpeedo ohvitseride kursus (1930); allveelaeva operatsioonideohvitseri väljaõpe Suurbritannias (*course of instruction in the operation administration and maintenance of submarine, HMS Dolphin*; 16.01.-04.04.1935); mereväeohvitseride taktikaala täienduskursus (1938)

Teenistuskäik:

1928 abilaev „Sakala“ komandöri kohusetäitja, lühiajaliselt abilaeva „Kompass“ komandöri kohusetäitja

1929 Mereväe Ekipaažis, lühiajaliselt Sõjasadama vanemraamatupidaja kohusetäitja

1930-1932 hävitaja „Vambola“: kompanii ülem, miini-torpeedo spetsialisti abi kohusetäitja

1932-1933 Merejõudude Baasis

1933-1936 Merejõudude Staabis: lähetatud lühiajaliselt Mereväe Õppekompaniisse, baasi töökoja ülema ajutiseks kohusetäitjaks, Aegnasaare komandantuuri, abilaeva „Jaan Poska“ komandöri kohusetäitjaks, sõjasadama tuukerohvitseri kohusetäitjaks

1936-1940 allveelaev „Lembit“: komandöri abi kohusetäitja, komandöri abi, ajutine komandör, insener-mehaaniku ajutine kohusetäitja

Muu teenistusala tegevus:

1933 eesti keele lektor laevastiku täiendamiseks ettenähtud kursusel

Võõrkeelte valdamine: kõnes – inglise, vene, saksa; kirjas – inglise, vene, saksa

Allikas: Richard Kokka teenistustoimik. – ERA.527.1.55

Rudolf Rosimannus

Sündinud 02.09.1906

Auaste: vanemleitnant (1939)

Üldharidus: Jakob Vestholmi poeglaste era-humanitaargümnaasium (1925)

Sõjaline haridus ja väljaõpe: Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste rahuaegne mereväe kursus (1928); miini-torpeedo ohvitseride kursus raadiotehnika alal (1931); mereväe suurtükiohvitseride kursus (1932); Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuses kompaniiülemate kursus (1933); Kõrgema Sõjakooli sõjamajanduse ala kursus (1937)

Teenistuskäik:

1928-31 suurtükilaev „Laine“: vahiülem ja komandöri abi kohusetäitja; määratud samal ajal m/p „Suurop“ spetsialisti abiks; lähetatud lühiajaliselt Mereväe Ekipaaži; ajutine komandör; Merejõudude Baasi relvastuslao ja miini-torpeedo töökoja ajutine ülem

1931-34 Merejõudude Staabis: mereväe õppekompaniis rühmaülema kohusetäitja, kompaniiülema ajutine abi majanduse alal, kompaniiülema ajutine ülem, madrustepoe ajutine juhataja; miinipanjäl „Suurop“ navigatsioonil; teenistuspraktikal maavägede väeosades

1934-37 Kõrgema Sõjakooli sõjamajanduse ala I õppekursusel

1937-39 Sõjavägede Staabis: II osakonna ülema käsutuses; käskudetäitja ohvitser

1939-40 Merejõudude Staabis: ajutine navigatsiooniohvitser; navigatsiooniohvitser; 1. jaoskonna ülem; lühiajaliselt Staabi ajutine ülem

01.10.1940 – Merejõudude Baasis üle koosseisu

Võõrkeelte valdamine: kõnes – vene, saksa; kirjas – ?

Allikas: Rudolf Rosimannuse teenistustoimik. – ERA.527.1.746

Alfred Pääbus

Sündinud 12.05.1906

Auaste: vanemleitnant (1939)

Üldharidus: Narva Ühis-kommertsgümnaasium (1925)

Sõjaline haridus ja väljaõpe: Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste rahuaegne mereväe kursus (1928); Kõrgema Sõjakooli sõjamajanduse ala kursus (1937)

Teenistuskäik:

1928-30 Aegnasaare komandantuuris: rannapatarei nr 1 rühmaülem; lühiajaliselt tornide I ja II ülema ajutine abi; ajutine sideülem

1930-33 Suurupi komandantuuris: adjutant ja laekahoidja; lühiajaliselt Suurupi komandantuuri ajutine majandusülem ja ajutine sideülem; rannapatarei nr 6 ajutine ülem

1933-34 Merejõudude Staabis: mereväe õppekompanii ajutine rühmaülem; lähetatud maavägede väeosadesse teenistuspraktikale

1934-37 Kõrgema Sõjakooli sõjamajanduse ala I õppekursusel

1937 Aegnasaare komandantuuris: ajutine arveohvitser; ajutine vara-toitlusohvitser; ajutine majandusülem

1937-38 Merejõudude Baasis: majandusülema käsutuses; ajutine suurtükiohvitser; lühiajaliselt abilaeva „Kompass“ komandöri ajutine abi

1938 Merejõudude Staabis: lühiajaliselt ajutine adjutant; lühiajaliselt Suurupi komandantuuris; lühiajaliselt Sõjavägede Staabis käskudetäitja ohvitser

1938 Merejõudude Baasis: lühiajaliselt ajutine laoulem

1938-39 Sõjavägede Staabis: lühiajaliselt käskudetäitja ohvitser; lühiajaliselt lähetatud Merejõudude Staapi; lühiajaliselt Merejõudude Baasi ajutine sekretär; lähetatud Naissaare komandantuuri

1939-40 Merelaevastiku Divisjonis: lühiajaliselt traaleri „Vaindlo“ komandör; lühiajaliselt Merejõudude Staabis ajutine adjutant

1940 Merejõudude Staap: II jaoskonna ülem

11.09.1940 Merejõudude Staabi III jaoskonna ajutine ülem

02.10.1940 valvelaev „Pikker“

Allikas: Alfred Pääbuse teenistustoimik. – ERA.527.2.30

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Liivo Laanetu** (sünnikuupäev: 23.05.1973)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö „Meresõjaline mõte ajakirjas „Merendus“ 1933-1940“,

mille juhendaja on dotsent Ago Pajur,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 19.05.2014

(allkiri)